

„BISER“ izlazi dva puta mjesečno i to svakog-1. i 15.
 Pretplata iznosi na godinu K 24'--, za učitelje (mualime i siromašne učenike (talebu) vojnike bez sarže K 16'—.
 Mualimi i daci koji skupe najmanje 3 pretplatnika, dobivaju list badava. List se šalje samo onima, koji unaprijed pošalju pretplatu.

BISER

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 50, za pola 30, za četvrtinu 16, za osminu 10, a za šesnaestinu 5 kruna. Slijedeća uvrštenja uz popust.

Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 20 kruna po stranici.

Račun kod b.-h post. šte-dionice u Sarajevu br. 4065.

Innemel'muminune ichvetun! El-Islamu jalu ve la jula alejhi

Pojedini brojevi 1 krunu. Rukopisi se ne vraćaju.
 Neplaćena se pisma ne primaju:

PLATIVO I UTUZIVO U
 Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista treba slati na adresu: „BISER“- Mostar (Hercegovina).

Vlasnik i izdavač: Prva muslimanska nakladna knjižara u Mostaru.

19. Rebiul-ahar 1336. (4. Džumadel-ula].

MOSTAR

1. i 15. februara 1918.

SADRŽAJ.

Pž e l a l N u r i ; , Panstamizam, S turskog prevodi Salih

‘-’ Bakamović. (Nastavak.)

J u s u f T a n o v i ć: Bijeg. (Nastavak.)

Islam i socijalizam. S turskog: Muhamed Zahiravić.

Ab'du I-Az i z Borić: U snu.

S a k i b K o r k u t: Naša vjersko-prosvjetna autonomija,

N e d ž i b Č a r d ž i ć: Ali Baba i četrdeset hajduka.

(Nastavak.)

Mevaizi-Dinije.

M u h a m e d - E m i n D i z d a r: Nastavni zavodi

kod starih Arapa.

M u r a t S i n a n a g i ć: Aeroplani u ratu.

Neuspjeli špekulanti. Priopćio H i ć m o.

ODGOJ I NASTAVA.

H a m d i j a M u l i ć: Vježbanje djece u govoru. Dva lupeža i žena. Pričao Husein Suljemanu. (Svršetak.)

MUSLIMANSKI NARODI ZA SVOJA PRAVA.

Revendikacija kavkaskih muslimana. F e j z u l a ' h Č a v k i ć: Na uranku.

NARODNE UMOTVORINE.

Čelebija Salko i Fata Dizdareva, Kuna Mehmedaga. Sa-
 brao Biserdžik.

LISTAK.

Dvije izjave.

Islamski svijet: K i n e s k i m u s l i m a n i.

Kulturne bilješke: Iz vakufskog sabora. (Nastavak.)

Književnost.

Razne bilješke

Prva muslimanska nakladna knjižara

(M B. KALAJDŽIĆ)

FRANJE JOSIPA ULICA **MOSTAR**, VLASTITA ZGRADA

izdavateljica „Bisera“ i „Muslimanske biblioteke“.

Snabdjevena je svim artiklima koji spadaju u knjižarsku struku, te se preporučuje svima školama, uredima, mektebi=iptidajama, vakufskim povjerenstvima, kao i svima općinskim poglavarstvima, trgovcima i ostalim kancelarijama za nabavu školskog i kancelarijskog pribora. Veliki izbor knjiga iz sviju područja naše i strane književnosti. Nadalje imade sve knjige (kitabe) štampane arebicom.

Izraguje sve u štamparsku i knjigovežačku struku spadajuće poslove, kao i sve vrsti štamplija (muhura) od kaučuka vrlo ukusno uz najumjerenije cijene.

Kupuje i prodaje nove antikvarne školske i druge knjige.

Vanjske se narudžbe obavljaju brzo i tačno Uz vrlo povoljne cijene, kojima se prilažu besplatno prikladni darovi.

Prva muslimanska nakladna knjižara

u Mostaru

izdaje

Muslimansku biblioteku,

od koje su dosad izašle sljedeće:

Knjige redovnog izdanja.

1. »Borba polumjeseca i krsta«, od Halil Halida, s turskog preveo Musa Ćazim Ćatić . K 3.-
2. »Nova vremena«, pripovijest od Edhema Mu-labdića ..... K 2. —
3. »Pjesme« M. Ć.Ć..... K 2.—
4. »Temelji islamskog morala«, od Ahmeda Naima, s turskog preveo Musa Ć.Ć K 1.50
5. »Iz mladih dana«, od M. Šemsudin Sarajlića (u tisku).
6. »Sudbina jedne porodice«, roman iz carigradskog života. S turskog Selim . . . K 2.—
7. »Panislamizam i Panturcizam«, s francuskog preveo Salih, Bakamović . K — 80
8. »Pod drugim suncem«, pripovijest od A. H. Bjelevca K 2.--
9. »Tajne«, roman iz carigradskog života. Napisao Ahmed Midhat, s turskog preveo A. Dž. Šerić ..... K 2.—
10. »Muslimanska žena«, od Muhamed Ferid Vedž- dije, s arapskog preveo M. Ć. Ć. . . . K 1.50
11. »Teiste i ateiste (vjernici i bezvjernici)«, od dra Osmana Namika, preveo M. Ć. Ć. K 1.50
12. »Tarik« (Osvojenje Španjolske), drama u VI činova, od Abdul Hak Hamida. s turskog preveo Salih Bakamović ..... K 1.50
13. »Osnovna načela Islama, njegova prošlost i sadašnjost«, od Ahmed Naima, s turskog preveo Musa Ćazim Ćatić . K 1.—
14. »Panislamizam i Evropa«, od Azmizade Refik-bega, s arapskog preveo A. Rašidkadić K 1.—
15. »Glavni dogagajji iz islamske prošlosti«, od prof. A. Kadića ..... K 1.—
16. »Primjena Islama na osnovne kulture«, od Muhamed F. Vedždije, s arapskog preveo prof. A. Kadić ..... K 2.—
17. »Razgovor«, rom. iz turskog života, od Fatime- Alije hanume, preveo M. E. Dizdar . K 4.-
18. »Panislamizam« (Ittihadi Islam), od Dželal Nuribega. s turskog prev. S. Bakamović (u tisku).

Brojevi Izvanrednog izdanja;

1. »Iz života za život«, poučne priče za islamsku mladež, od H. Mulića (Ata Nerces)-. • K 1.—
2. »Nekoliko islamskih ustanova« od Muse Ćazim Ćatića ..... i ..... K" —30
3. »Islamske dužnosti«, sa gledišta higijenskog, od dr. Ahmedbega Džejluna. s francuskog preveo Salih Bakamović ..... K ---60
4. »Ramazanski post«, napisao dr. H. Hulki, preveo M. Ć. Ćatić ..... K -30
5. »Kratak pregled perzijske književnosti«, od H. Gjoge ..... K — 90
6. »Ulema i narod«, prevedeno iz »Sirati Mustekima« - K — 80
7. »Dedini menakibi«, doživljaji K 1.— 8. »Stambolski softa i Sadri-Azamova kći«, od H. Muftića (drugo izdanje) ... .. K — 60
9. »Jedan vaz«, od Mehmed Akifa. s turskog preveo M. Ć. Ćatić ..... K — 30
10. »Jedan hadisi šerif«, napisao M. S. Serdarević K — 80
11. »Dvije opasne sociale botesti (Prostitucija i alkoholizam)«, napisao M. S. Serdarević K — 60
12. »Istinitost božijeg bivstva i Muhamedova poslanstva«, od Muhamed S. Serdarevića K — 50
13. »Kakav je narod arapski«, napisao prof. A. Kadić •..... K — 80
14. »Teme«, od N. Sarajlića (u tisku).
15. »Munevvera«, ljubavna, pripovijest iz carigradskog života. Napisala Guzida, s turskog preveo O. A. Sokolović . K — 60
16. »Žena i obiteljski život u Islamu«. Napisala M. Saima binti Mustafa, s turskog preveo A. Rašidkadić .-..... K — 50
17. »Nekoliko crtica iz života imami Azamova«, s arapskog preveo Ebu Zejdi Suradži K — 60 18. »Domovina« (Boj na Silistri), drama u IV. čina, od N. Kemala . K - 90

„BISER“ izlazi dva puta mjesečno i to svakog-1. i 15. Pretplata iznosi na godinu K 24'--, za učitelje (mualime i siromašne učenike (talebu) vojnike bez sarže K 16'—. Mualimi i đaci koji skupe najmanje 3 pretplatnika, dobivaju list badava. List se šalje samo onima, koji unaprijed pošalju pretplatu.

BISER

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel'muminune ichvetun! El-Islamu jalu ve la jula alejhi

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 50, za pola 30, za četvrtinu 16, za osminu 10, a za šesnaestinu 5 kruna. Slijedeća uvrštenja uz popust.

Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 20 kruna po stranici.

Račun kod b.-h post. štationice u Sarajevu br. 4065.

Pojedini brojevi 1 krunu. Rukopisi se ne vraćaju. Neplaćena se pisma ne primaju:

PLATIVO I UTUZIVOU
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista treba slati na adresu: „BISER- Mostar (Hercegovina).

Vlasnik i izdavač: Prva muslimanska nakladna knjižara u Mostaru.

19. Rebiul-ahar 1336. (4. Džumadel-ula].

MOSTAR

1. i 15. februara 1918.

Dželal Nuri:

Panistamizam.

Islam u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

S turskog prevodi: Salih Bakamović.

,

(Nastavak.)

—

Opća razmatranja o Islamu.

Svaka ustanova, svaka vjera, u kratko sve što postoji, posljedica je jedine nužde i potrebe. Trajanje ili povećavanje te nužde iziskuje da i njezina posljedica vjera ili ustanova traje i napreduje. Površni oblici vlade, vjerske ustanove i političke težnje, koje ne odgovaraju potrebi, ne mogu nikako opstojati. Razni sistemi, koji su; udešeni da udovoljavaju duševnim i materijalnim potrebama ljudskih skupina, bili oni u obliku vjere i sekte, bili pako u formi laičkih država, gotovo su uvijek postojali.

Dakle pri historičkom istraživanju i proučavanju Islama treba nam se držati ovih osnovnih podloga. Da je ova vjerna produkt misli i težnja isključivo jedne osobe ili jedne grupe, ne bi ovako od trinaest stoljeća svijetom razasipala sjaj i veličinu, nego bi, ili ko pobačeni zametak bez životne snage umrla, ili na svjetskoj pozornici postojala kao kakvo čudovište. Osvajanje i unapregjivanje svijeta po Islamu u prvim vijekovima hidžreta i činjenica da se Islam i danas, kada je Islamsko carstvo u opadanju i rasulu, još kao vjera širi u Aziji i Africi, dokaz je, da je on u stanju osigurati potrebe ljudstva. U kratko rečeno, Islam je vjera prirede i logike. Ako Islam proučimo kao nepristran historičar, koji se daleko drži od svjh iluzija i predrasuda, te svakovrsnih basna i praznovjerja, doći ćemo do ove nepobitne istine. Prije nastupa pejgamberovog vijeka, judaizam i kršćanstvo, nijesu bili ljudstvu dostatni. Kako sadašnja načela konzervativne politike neudovoljavaju više potrebama svijeta, te kako se svjetska politika mora pokoravati liberalnim principima, tako i u svečevom vremenu, ni jednostavna vjera hanifija, ni zastarjele dogme izraelskih »rabbina«, miti razmjerno nova vjerska propovjedanja kršćanskih svećenika ne bijahu u stanju da udovolje potrebama svijesti ljudske.

Da izmegju ondašnjeg i današnjeg stanja nije bilo velike razlike, najbolji je dokaz to, što i danas u nekim dijelovima svijeta idolapoklonci primaju Islam i sami se sobom uvjeravaju, da im se time podiže nivo humaniteta i društvenosti.

Da je u svečevom vijeku kršćanstvo, judaizam i tada rašireno vatropoklonstvo bilo dovoljno da zajamči moralno i materijalno blagostanje ljudstva, baz svake sramnje, veliki svetac, kraj sve njegove genijalnosti i duboke oštrotumnosti, ne bi mogao nove vjere proširiti. A budući da su tada ljudi bili vrlo nužni reformi, radikalnim promjenama te logičnim i ozbiljnim vjerovanjima i načinima vladanja i dozreli za jedno takovo novo stanje, to se je Islam za kratko vrijeme proširio do skrajne granice središnje Francuske, Lyon-a s jedne, te do Indije, Kine, Sundajskog arhipelaga i mračnih predjela Afrike s druge strane.

Protestantizam je preinačeni katolicizam te jedan reformirani, usavršeni i generalizovani oblik -judaizma i kršćanstva.

Megju judaizmom, kršćanstvom i Islamom, za koje se vjere može reći da su klasične, u principu nema velike razlike; njihova su svojstva jedna te ista. Ali najstarija od ovih nebeskih i božanskih vjera naravno da je od drugih dvaju mnogo primitivnija, skraćenija i jednostavnija. Kada je prema zakonu evolucije, ista vjera uljeglja u oblik Islama povećala se i proširila tako, da je obuhvaćala sve zakone i propise ovoga i onoga svijeta i zadobila mnogo općenitiji karakter od onoga drugih religija.

Judaizam je bila vjera jedinog malog i ograničenog naroda i ona nije mogla imati općenitog značenja. Budući da mnogi narodi i plemena, ne htjedoše ove vjere primiti, to se u njenim ustanovama uvijek osjeća miris i boja izraelstva. A kršćanstvo je još u prvom vijeku

svoga razvitka, htjelo biti čuvarem sudbine, ne samo palestinskih Židova, nego i cijelog ljudskog roda, nadi čega je njegov značaj mnogo općenitiji i mnogo opsežniji.

Što se tiče Islama., budući da je nasljednik raznih vjera kao judaizma, kršćanstva, i idolopoklonstva i prodtukat drugačijih eksperimenata vjerskih, političkih i so cijalnih, te većih duševnih jednadžba, to je on bez sumnje nada svim tim vjerama. Islam je s pravom stekao sposobnost, da može derogirati i poništiti pregjašnje religije.

Dok je Islam na Istoku ovako cvao i svijetlo prosipao, dotle su zapadni narodi u kršćanskom svijetu napredovali i kao posljedica ovoga, kroz trinaest stoljeća su vjerske žestoke borbe, križarske vojne i istočna pitanja, ljudski rod na pravdi Boga tištale i uništavale.

Najviši i najodvažniji od svih psihologa koji su dosada na svijet došli, bez sumnje je veliki Muhamed (a. s.). On je ona uzvišena i poštovana ličnost, koja je poznavala potrebe za na hiljade godina u buduće jednog važnog dijela ljudstva, čiji broj, danas iznaša tri stotine milijona, i prema tome objavila i proširila zbirku božanskih zakona.

Svjetska povjest nije još ubilježila ovako važnog uspješja. Pred blistavim zrakama velikog Muhameda a. s. i aureola se slave Sakiamuni Buddhe utrnula i iščezla. Islam je jedini, i sam ikoji ovako na čudotvoran način asimilira ljudske skupine, narode i plemena. Ni Rim, koji je u prošlosti dominirao cijelim svijetom, ni Velika Britanija, čiji je broj podanika viši od broja isvih Muslimana, koja danas drži u posjedu najveći dio svijeta, nije mogla pokazati ovolike moći asimiliranja.

Muslimanstvo nije htjelo kao Rim, Velika Britanija, Francuska i Rusija, bičem i nasiljem vršiti asimilaciju. Dokle danas svi narodi kao Indijci, Egipćani i Algirci izbjegavaju francustvo i englestvo i dok su ti isti u starom vijeku sa oružjem u ruci branili svoju narodnost od Rimljana, dotle je nekada apsolutna većina onih, koji su htjeli preći na Islam, sa molbama u ruci moljakali, da se prime u pravu vjeru. Napustivši staru; vjeru, ovi novi sljedbenici islama išli su tako daleko, da su žrtvovali svoje stare tradicije, narodnosti pa i same jezike. Islam je uistinu jedna vječna veza bratstva nad svim narodima, narodnostima i raznim: plemenima ljudskim. Čim je govor o Islamu, posebna inarodnost posve izgubi važnost.

Eto, bijedni ljudski rod, kojem su *tu* osvajačako doba Islama kao i danas narodnosne borbe i ambicije dosagjivale, našao je posve prirodnim ovo sveto načelo općeg bratstva u Mamu i uzvišenje zasade »innimel-muminune ichvetun«. (zaista su muslimani braća) i »ve la džinsijate fil Islam« (u Islamu nema narodnosti) srcem prigrlilo i učinio utočištem svojoj! duši. Danas su razne ideje i staleži kao socijalizam, kapitalizam i aristokracija jedni drugim posve oprečni, ali su složni u odbijanju moionalizjnja, Radmiki, bankir, plemić, danas ne-

ma narodnosti i ne može je imati. Hazreti Muhamed a. s. je jadini ovakav princip (odbacivanje nacionalizma), kojeg obožavaju ove tri nove i toliko prečne kaste, prije trinaest i po stoljeća svijetu objavio i pozivao sve ljude pod zastavu spasa uzvišenog Islama.

Ovo nije ostalo samo u teoriji. Narod od blizu tri stotine milijuna, koji se sastoji od ljudi raznih rasa i boja, te nejednakih čudi i jezika, stupivši u krug. Islama primio je njegovu! tradiciju, moral i običaje, zakone i način vlade. Islam je jedna boja, koja se ne može izbrisati. Što Islam osvoji, to natrag ne povraća. Islam je u početku obuhvaćao svjetovno-političku i religiozno-moralnu vlast. Dok je svjetovna vlast vremenom počela opadati, duševna nije nikako izgubila od svoje važnosti; što je uzela, nije povratila. Naprotiv, ona je i pod strogom vlašću kršćanskom povećavala broj svojih sljedbenika

Sudeći, nepristrano može se reći, da Islam danas sačinjava jednu vrlo važnu silu. Ova je sila u stanju, da u budućnosti igra strahovitu ulogu. Premda su Muslimani u političkom ropstvu, Panislamizam i danas postoji. Zapravo su i izrazi Ittihadi-Islam (ujedinjenje Is-lama) i Panislamizam suvišni. Jer sami Islam iziskuje i sadrži ovo jedinstvo. Islam je prije svega jedna intelektualna i moralna veza. On je jedina vječna i nevidljiva mrežat, koju nte mogu probiti ni topovi Kiruppa; ni Sehneidera. Da ona zadobije materijalni oblak, nije pitanje, koje se daje teško riješiti. Ove se veze — naše proučavanje hladnokrvno nastavljamo — ni sa kojom materijalnom silom ne mogu prekinuti.

Svako nasilje, svata; nepravda, koju čini Evropa i kršćanski svijet, doprinosi, da se ovaj čelik još veoma učvrsti. Islam ima sposobnost da asimilira, a ne nikako da se asimilira; u Islam se ulazi, ali iz njega se ne izlazi. Krštenje se sastoji od vode i jednom ga rijeci može nestati. A za ulaženje u Islam obrezivanje je sunnet (sveče va odredba). Onomu, komu su izvršene ceremonije obnezivanja, nemoguće se je više povratiti u njegovo prijašnje stanje.

Istina, Islam je u ovom vremenu politički potišten; podvrgnut je kršćanstvu i kršćanskim državama. Ali izgubivši svoju slobodu Islam nije izgubio svoje srce, svoj ideal, svoje težnje, kao ni svoj jezik. Gdje su Muslimani u većini, tu je kršćanstvo jedan gost. Indija je od Aleksandra Velikoga doživila mnogo osvovitelja. Ta prostrana zemlja, sa njoj sopstventa strpljenjem i samopouzdanjem čeka propast Engleske. Takogjer je i Egipat od vremena istog Aleksandra Macedonskog do danas, bio pobijegjen od toliko napadača. I njegova strpljiva duša sa vrha piramida svaki čas izgleda kada će Engleska vojska, kao i druge vojske, otići onamo odaklen su i došle. Isto tako i Sjeverna Afrika, čeka konac latinskoj okupaciji, koja je i u prošlosti bila privremena.

Islam nije kao Zapad i Evropa naporom, koji iziskuje tehnička civilizacija, izmoren i prema tome nije u opa-

danju. Njegova se je krv odmorila. Takogjer se ni njegov mozak nije izmorio. I primjer Evrope koji mu je dala i pokazavši načine i običaje, sprave i strojeve u njega je porodio jednu veliku nadu i veliko veselje. Politički zločini Bengailaca u Indiji i Werdanije u Egiptu, vrlo su značajni.

Bez svake sumnje, u ovoj godini 1913 p. I. Islam je prema prošlim vjekovima očima bolje progledao. Prema tome, vrlo je razumljiva bojazan i strah Evrope. Ličnost, koja je negda bila poslanikom na francuskom poslanstvu u Taheranu i koja je izdala jednom djelo pod pseudonimom Etigen Aubin prikazuje Engleze vrlo zabrinutim s onu stranu Suesa. Ova je zabrinutost posve razumljiva. Program je Evropejaca „t kolonijama da produljuju, koliko je moguće, kršćansku vlast u njima. Radi toga Evropejci se nijesu mogli usuditi da kolonije definitivno prisvoje.

Kad odu iz Indije Englezi, a iz Sjeverne Afrike Latini, osim kanala, željeznica, luka i drugih korisnih, građevina, iza sebe neće ništa ostaviti. Islamski narodi kakve su bili čudi prije osvojenja, ostaće i dalje taki i Islam neće nikako biti ponižen i smanjen. I ako je Evropa, kao nekoć Islam, mnoge narode asimilirala, Muslimane u osvojenim krajevima nije mogla asimilirati. Evropsko osvojenje slično starinskim karvanima, koji se zadrže privremeno na jednom mjestu radi trgovine od nekoliko dana i odlaze.

Koliko je Evropa svoju vlast, svoje nasilje, svoju snagu povećala, toliko je i islamski svijet svoju duševnu snagu¹ i svoje glavno načelo učvrstio.

- Kako potvrđuju svi historičari, ljudstvom vladaju jedino psihološke sile. Narodne težnje i vjerski osjećaji nikada se ne mogu topom, puškom ili torpedom uništiti. Budući su ovi tvarni, treba da su im i ciljevi tvarni. A jer isu snage, boje upnaivljaju sudbinom ljudstva, prije svega duševne naravi; njih zarno ne probija.

Eto u kratko prošlost, sadašnjost i budućnost Islama.

(Nastaviće se.)

Jusuf Tanović:

Bijeg.

(Nastavak.)

U jednomu momentu izgubila je svu draž i ljepotu. Bila je ružna. Majka, koja ragja — ružna U momentu, koji posvećuje — ružna. Upadna ironija sudbine. 'Ne stašna igra, prirode. — Njezine drugarice gledale su ju ljubopitljivo, onako, kao što se sve žene gledaju u takvim časovima. Skočile su i načupale naručje, dva lepušine, koju je njihova vatra odavala pod izrazvaljivanim bašćenim zidom, njima sučelice, te joj pripravili na tome ležaj.

Povalili su je, a one su i dalje nešto brbale oko nje. Najače osvjtljenje vatre bludilo je nekud preko njih. i gubilo se u noćnoj tami tako, da su ove žene, što su na ovako neobičnom mjestu i u ovako nezgodno doba pripravljale doček na svijet novom životu, ostale u polutami i naličile na sjene, kojima se mogu samo obrisi zapaziti, šuštanje, šapat, uzdasi i napokon jedan snažan krik, odavati su ih za živote nastanjene u tijelima od neke tvrgje materije. Jedva se utišao onaj krik, kad se začu piskut, tanak i slab, prelazeći odmah u glasovnu skalu, djetinjeg: »va, va, va...«, koje mi uvijek nazivljemo plačem, premda ono može biti isto tako pjesma ili cvrkutanje kao i plač. Prema tome, da li izražuje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo novog života nad tim, što se rodio. Kakovo zadovoljstvo može osjećati jedam nerazuman život? Pa ipak takav stvor osjeća nesvjesno, instiktivno, ali sigurno osjeća. Bez sumnje osjeća svoju zlu ili dobru sudbinu; njegov životni instinkt izražuje ju onim bezgranično nevinim i naivnim: »va, va, va...«. I kad bi jedan od nas imao tako istančano uho, da razabere po grlenim treptajima, koji daju izraz i smisao tome: »va, va, va«, da li više naliči na tugu ili veselje, mogao bi biti prorok njegove sudbine.

U jednu materinu košulju povili su novorogjenče. Majka i dijete utišali su se. Novi je stvor udisao prve gutljaje zraka. Njegova prsna mašinerija započimala je svoje djelovanje, uz koje se veže biti ili ne biti mladoga čovjeka. Majka mu je disala nešto brže i oštrije. Disala je kao čovjek, koji je skidao vreću s vrata, pošto ga je dobro oznojila. Ljepota joj se počela povraćati. Rumen je obasipala njene obraze. Oči joj je nehotice zaljevalo veselje, koje mogu osjetiti jedino majke, a i one samo onda, kad su dale život novome stvor«.

Radnju dok su namjestile majku i dijete, obavljale su njene komšinice spretno i umjesno, kako to i uvijek čine naše žene, kadi se radi o porodu. Ljubav i saosjećanje rukovodi njihovim djelovanjem u takim prilikama. I ono je redovito puno takta i bezpogrešno. Zato im i nijesu osobito potrebne izučene babice.

Noć je odmicala. Vatre su se lagano gasile, naši su beskućnici kunjali, da se sa prvom pojavom dana dignu i nastave svoj, put.

I komšinice mlade majke digle su se, masa ih je vukla sa sobom. Pokušali su i nju povesti. Nije im uspjelo. Ona je bila i previše shrvana prvim porodom, a da bi mogla odmah nastaviti put. Nije bilo druge morala je ostati. Možda se ove dvije valjane žene nijesu teže rastale ni od svojih domova, kao od njihove prijateljice, koju je sudbina učinila majkom usred takovih prilika, gdje bi se moguće mnoga majka riješila svoga materinstva.

Ostajuci sama, gorko je proplakala lijepa žena vriednog zanatlije. Dijete je privila čvrsto, uza se. Ono je čvrsto spavalo svoj prvi san. Majka je jecala i kupila suze, što su se kotrljale ciburkom niz obraze, u usta.

Tako je i ponovno usnula. Njezin se crvić nije oglašavao.

Prve sunčane znake novoga dana, prvoga dana, koji je svanuo njemu prvijenčetu, zaplele su se u kosu iz solufa zamršenu namirnim snom i suzama. Napokon su joj sunčane zrake padale ravno na trepavice i kapke njihove. Za jako svjetlo osjetljive su i trepavice. Nijesu mogle odoljeti tolikoj navadi svjetla i umorno su se dizale, pokazujući još posve nesvjesne oči.

Pod uplivom tolikog svjetla lagano se ona razbugjivala kao iz jedinog drugog života. Djelovanje toga svjetla na njene trepavice naturalo joj je tako fantastične i teške snove, da se u cijelom licu znojila. Okolnost, da se je veoma polako razbugjivala, učinila je te snove za prve časove njenoga dolaženja do sebe, ne snovima nego jedinim dijelom njena bistvovanja. Mislila je, da je jučerašnji dan svršio mirno a ne porodom. Zaboravila je, da je pod vedrim nebom, i da leži na — lepušini. Svijest preneraženje, kad je razabrala, da nešto diše potkraj nje, da je to nešto zavijeno u njenu košulju. Ogledala se i desno i lijevo. Još se više zaprepastila, kad je razabrala da je pod vedrim nebom, i da leži na — lepušini. Svijest se je vraćala vrlo sporo, kao da dolazi od drugoga svijeta. Rukom je prešla i dva, i tri puta preko čela, kao da je htjela dozivati nešto u pamet, što se je dogodilo, ima toliko godina. Misao se je vraćala ----- najedanput se trže, odupre se objema dlanovima o zemlju i ispraviv se do pasa sjede. Sve je pojmila. Sjetila se je, da je bježala. Vidjela je, da je rodila. Znala je, da je ostala ovdje radi toga, što je rodila. Osjećala je, da je slaba i da ne može ići. Što sada, što sada? pitala se je u brzom sli jedu stvarnih misli, koje su je okupljale. Suze su joj se same otimale niz obraze i trunile se na krilo; njeno. Leti mično je bacala zdvojne poglede na ono, nešto zamotano u njenu košulju. Mržnja i ljubav očitovala se u očima. Zrake su se sunčane došuljale i do. trepavica nje na djeteta. Njegove trepavice naviknute na otpor mijesu se dugo opirale, gotovo u isto vrijeme, kad su sunčane zrake padale okomito na njih, začulo se i ono „va, va, va —————“ od sinoć. Neki drhtaj prostruji tijelom materinim. Suze usahnuše. Oči zaplmasale. Rodi se majka. Podigla je dijete. Privila ga na grudi. Utiskala mu je sisu u usta. Instinkt djetinji razumio je odmah, čemu služi ta mala jagodica. I plača je nestalo. U mladoj majci budili su se prvi osjećaji materinstva. Što je u ovakim prilikama i najprirodnije kad mlade majke osjete se zaštitnicom onog sićušnog stvora, komu je ona život dala. Sama veoma alate, osjećala se dosta jakom, da se odupre i svakome, ko bi se usudio da napadne onaj život, istisnut iz njenog života.. Lavica daleko od svoje loge sa lavčatom ščepanim za kapuricu za zube. „šta sada! Kuda?“ hurlalo joj se po glavi. „S naporom bi se mogla nekud odvući; ali kuda? Ovdje se ne može čekati. Ama kuda? Ne vidi se nigdje kuća, ni koliba, niti bilo kakvo zaklonište ljudsko ili hajvansko. Da je makar ka-

kav obor ili kava ograda, gdje ne bi bila ovako ma očima. Ništa se ne vidi. A ova razvaljena zidina (pogled joj se zaustavi na zidini, gdje su joj prijateljice sinoć lepuha za ležaj sačupale.) Tu je slabo zaklonište. Do nje se nije za me ovako slabu ni vrijedno mučiti. Šta daj radim?“ mislila je mlada žena i sregjujući mokru kosu sa čela od znoja, što: se je bila po njemu ziamrsila u solufe. Pošto se dijete nasisalo, popravila mu je povoj i spustila ga kraj sebe. Zaklonila ga je od sunčanih zraka i njezin je „crvić“ brzo usnuo upoznavajući se tako ponajprije na ovom svijetu sa stanjem, u kome mu je reda provesti dobar dio svoga kratkog ili dugačkog života. Vrijeme je prolazilo, majka je umorna sjegjenjem legla. Mislila je na ovo i ono. „Zašto ja nisam jaka kao i naše seljanke? Za mnogu od njih vele, da rodi u planini čuvajući ovce, da sam'a ureze pupak djetetu i da ga povije.

O ložnici vele, i ne misli. Kad one mogu to izdržati, što ne mogu ja? I one su odi krvi i mea. O, zašto, sam ja ovako slaba?“ i suze su same izvirale na oči mlade i ljepuskaste majke. „Ili zašto nijesam bogata, da me prate sluge i sluškinje, da imam svoje kočije, i da sada na njima ležim?... Pa... i što bi mi sve to? Ah, da je samo. moj vojno uza me! Ja bih bila bogatija i moćnija od svega svijeta. Čemu su mi ga i digli. Kao da nema u careva dovoljno vojnika i kao da je baš on potreban, da obrani carstvo od neprijatelja. Znam... znam... Zloba mi ga je stigla. Dušmani nijesu mogli gledati, kako se mi milujemo i kako skladno i lijepo živimo, pa hajde s njime u vojsku. Gdje li je sad moj sirotan? Da zna sa mo, da sam mu rodila sinčića, kako bi bio veseo! A kako bi me samo tetošio! Tu je nenadano zastala. Razabirali su se koraci. Ogledala se. Putem niže nje išla je patrola. Bili su Bosanci. Dozvala ih je, pa su oni skrenuli pravce njoj. Umolila ih je, da ju uklone, pa gdje bilo, samo, da nije na putu. Čim su vojnici razabrali o čemu je stvar, jedan je dokopao za dijete, drugi je ščepao za svežanj, treći je pomogao mladoj ženi da ustane. On ju je i pridržao za ruku, da ne pane. Ova zanimljiva povorka, nije trebala dugo ići. Možda ni pet stotina koraka od njih ležalo je selo, sakriveno u dolinu tako, da ga ljepušna majka nije mogla iz svoga logorišta vidjeti.

Selo je bilo opustjelo. Vojnici su se svratili u jednu od prvih kuća, što im je ležala na putu. Po izgledu sudeći, bila je to kuća kakvog imućnog gospodara. Vrata su bila zamandaljena. Teškom mukom uspelo je i vojnicima potisnuti mandal i otškrinuti vrata. Napokon su uljegli i namjestili ženu. I vode su joj čak pripravili, da je ne mora tražiti i može biti ne naći. Tolikom pažnjom nepoznatih ljudi bila je presenećena. Zahvaljivala im je i nazivala ih braćom. Napokon su i oni otišli, kuda ili je zvala dužnost. Ostala je sama u bogatoj seljačkoj kući (po namještaju sudeći muslimanskoj) sa svojim djetetom od jučer. Potajno ju je jeza podišla. Nevoljko se je osjećala u prostranoj kući, sama megju četiri zida, što su na nju zijevala kao četiri aveti. Rospoloženje joj je radi toga

više klonulo, što je od onih vojnika razabrala, da je sve živo iz sela izbjeglo.

Nije bilo druge, morala je ostati. Poznato je, da se Čovjek u takovim prilikama brzo izmiruje sa sudbinom, koja ga je zadesila, kad se jasno uvidi, da, druga ne može biti, onda se u stvarima, u okolini, u ljudima, već prema tome, počima razabirati i svijetle strane njihove. Čak se siliimo, da takve svijetle strane istražimo. Posljedica je, da nam se njihove tamne strane momentom iače zasjenjuju, mi ih smećemo s uma u nekom pjesničkom, raspoloženju. Vidimo na primjer da se u tamnici može živjeti, da i na vješalima umrijeti nije tako strašno itd.

Taj zakon djelovao je i na mladu ženu. Izmirila se s onim, što je zadesilo. Pa i neprijatelji su ljudi, sunula joj je neka nova misao kroz glavu. I oni imaju srca, imaju žene, djecu, svoje mile i drage, mnogi imaju i nejake nezaštićena kod kuće. Jedna misao na svoje, što su ih na domu ostavili, odvratit će ih da nanesu nekakovu nepravdu nezaštićenoj i bolesnoj ženi. Hoće, za cijelo hoće, raspredala je u sebi ljepuška majka.

Vrijeme je nastavljalo svoj put. S njime i u njemu razvijali su se dogagjaji izvan i u blizini kuće us koju smo doveli majku i dijete, podajući sadašnji historičko znamenovanje. Naši su pokušali zaustaviti neprijatelja. Nije im uspelo. Bili su razbijeni. Povlačili su se kao — razbijena vojska. Dogagjaji su se proizvodili začudnom brzinom. Naši su bježali, kao da su imali krila. Neprijatelj ih je slijedio, kao da mu je pobjeda darovala džinovsku brzinu. Zanos nad pobjedom i zastrašenost radi neuspjeha omogućili su i jednima i drugima, da prevale nečuvene puteve za vojsku pod pusatom i sa ratnom opremom.

(Nastaviće se.)

Islam i socijalizam.*)

S turskog Muhamed Z a h i r o v i ć.

Islama i socijalizma postoji potpuna skladnost i sličnost, ali pošto je sadržina kur-anska nama kršćanima bila nepoznata, to se njom do sada nijesmo mogli ni koristiti. Onog časa, kad spoznamo suštinu i bitnost islamskih propisa, bićemo moralno obvezani — iz principa obazrivosti i objektivnosti — priznati Islam ako ne u ime religije, a ono svakako u ime naešg pravca i programa.

*) Pod ovim naslovom donosi carigradski „Sebilurrešad“ u 298. broju prevod jednog članka, koji je donesen u „Journal de Geneve“, glasilu švicarskih socijalista. Spomenuti je članak pisao jedan kršćanin, na temelju jednoga krasnoga djela o Islamu, što ga je na engleskom jeziku napisao odlični indijski učenjak M u š i r H u s e i n K u d w a y. Mi taj članak prevodimo i na naš jezik, da se vidi, kako današnji savremeni kršćani misle o Islamu. Ovo je ujedno jedan od najjasnijih dokaza, da je Islam sa vremena i p r i r o d n a v j e r a, koju i najveći protivnici **moraju priznati** i usvojiti. — **Prevodioc**

Islam je jedna socijalna i demokratska vjera. Proučimo li pomno Kur-an s prva do ma kraj, vidjet ćemo, kako se najstrožije osugjuje i žigošu svi, koji silnički i nemilosrdno postupaju prema narodu, radništvu, nemoćnim i nevoljnicima. Činjenica, da se kod muslimana nakon 13 vijekova poglavito njeguju vrline: jednakost, milosrgje, pravednost, obazrivost i megjusobno podupiranje i potpomaganje — nepobitno dokazuje onaj veliki i silni upliv, što ga je na njih vršila islamska vjera. U Kur-anu su izrečene mnoge teške osude i prokletstva protiv svih, koji se titraju sa narodnim imetkom, dušom i pravima, a izrabljuju, ih u svoje sebične svrbe. A to se sama slaže sa zahtjevima socijalista.

Prolistamo li pak pomno islamsku povijest, opazit ćemo da su hulefai-rašidin princip jednakosti megju svojim državljanima provagjali bolje nego li i jedan evropski vladar. Kako da se čovjek ne divi i ne žrtvuje svoj život za halifu, koji na vlastitim plećima nosi vreću brašna, da njom utaži glad i udovolji potrebi svojih siromašnih podanika.

Hazreti Omer bi s krbačem u ruci, kao kakav obični begčija, dan-noć obilazio ulicama Medine. On je jednom mladiću, koji je zbog vanredne ljepote bio počeo privlačiti na se pozornost medinskog ženskinja, osjekao kosu, ali vidjevši, da mu to ljepote ni najmanje nije oštetilo, dao ga je u interesu općeg dobra provizorno otpremiti u Basni.

Za vladanja hulefai-rašidina i halifa iz dinastije Omejevića i Abasovića, mogao je najsiromašniji čovjek pred samim halifom svoju nevolju iskazati. Krivac bi odmah bio prizvan pred halifu, da mu se osuda izreče.

Gostoprimstvo, bratstvo i jednakost, to su svojstva koja su se srasla s muslimanima, jer su im to glavni članci vjere. U islamskim zemljama ne može biti prisiljena ni jedna mulimanska djevojka da radi življenja i opskrbe prodaje svoju nevinost i poštenje. A da li je tako u Evropi?

Mi zaista žalimo, da do sada nijesmo kako treba, pomno i nepristrano proučavala islamijeta, Kur-ana, povijesti, stanja i običaja muslimanskog naroda. Za socijaliste i socijalizam biće najbolji program i najljepša vjera — muslimanstvo. Farizejsko i intrigantsko djelovanje našega svećenstva nikako se ne podudara sa njihovim riječima i čovjeka čisto oneraspolože njihove hladne i suhoparne riječi. Sve njihove propovijedi nijesu ništa drugo, nego samo basne. Dočim Islam nije takav. Gdje god otvorimo Kuar-an, koju: god njegovu rečenicu uzmemo, sve je to puno mudrosti, filozofije i principa prirodnih nauka. Osobito je važna i puna znamenovanja biografija islamskog pejgamera i dvojice prvih njegovih halifa, koju bi svaki socijalisti trebao bezuvjetno zanati. Jedan prosti beduin stupio bi pred njega osloviv ga jednostavno i rekav mu: „Rastumači mi, Muhamede!“, a on bi, da mu ponosa ne

ubije i srca ne rani na sva pitanja lijepo odgovarao; ako je taj beduin bio gladan, on bi ga još i nahranio. Na mnogo se mjesta u Kur-anu nalaže hranjenje siromaha i pomaganje nemoćnih. Da se sirotinji pruži prilika, da jede mesa, pa makar i jednom u -godini, muslimani po propisima svoje vjere, kolju svake godine ovce i goveda, koje onda dijele među sirotinju. Pri koncu mjeseca ramazana, muslimani po nalogu vjere dijele siromasima i novac, odijelo, grožgje, pšenicu i hljeb, (fitre.). Uz ramazanske večeri sirotinji su otvorena vrata svih bogatijih i imućnijih kuća. Dapače kod Osmanlija imade i taj lijepi običaj, da se osim hrane daju siromasima i bakšiši, milodari, što pokazuje kulminaciju islamskoga milosrgja i darežljivosti. U Evropi su kod „civilizovanih“ Evropljana ovakova svojstva sasvim nepoznata. Stotinama hiljada sirotinje sakpava od bijede i gladi, a da nigdje ne mogu naći hrane, niti obitavališta. Sirotinja radi toga gdjekad srlja i u zločin, samo da se nahrani i golo tijelo pokrije. Pravi poznavao istinskog moralnog stanja u Evropi upravo se zapanjuje nad krvoločnom zvjeradi, što hoda i šepiri se u civilizovanom ruhu.

Hazreti Muhamed (alejhiselam!) je svoje pristaše i drugove tako lijepo poučio jednakosti i obazrivosti, da su po Njegovoj smrti kod biranja nasljednika postupali na veoma pravedan način tako, da nijesu ograničili pnaiva nasljedstva ma Njegovu familiju, znajući da se to kosi s pravdom i jednakošću. Islamska vjera uči vogje svojih sljedbenika demokraciji, zajedništvu, *bratstvu* i konstitucionalnom vladanju, i svaki je musliman vjerom obvezan respektovati ove lijepe propise.

U islamskim se krajevima ne dogodi ni jedan cigli; slučaj, da neko umre zbog nevolje i gladi. Muslimani su veoma susretljivi prema emigrantima i putnicima. Upravo se osjećaju sretnim i zadovoljnim, kad im padne u dio, da nekog čim bilo potpomognu. Oni dijele i ako nemaju dobrotvornih institucija; u ostalom za muslimane i nijesu potrebne ovakove institucije. Evropa ih naprotiv ima dosta, nu usprkos svih tih humanitarnih ustanova silni se svijet ubija i upropašćuje zbog nevolje i gladi. Kod ovolikog milosrgja i čovječnosti svi, koji prime Islam zaboravljaju na dosadanju svoju narodnost i tradicije. Upitaš li kojeg muslimana koje je narodnosti, dobiti ćeš jednostavni odgovor: Ja sam musliman; drugog odgovora ne možeš čuti iz njegovih usta. Francuzi, koji su bili u Maroku pripovijedaju nam, da tamošnji muslimani uviiek zajedno jedu i da nikoji neće sam da jede. To je u Evropi rijetkost; i Evropljani jedu u skupu samo pri nuždi ili kod gozbi.

Bogatiji muslimani, koji petkom dovrše molitvu, daju sirotinji milodare; isto tako kad siromasi prate mrtvacu dobiju na oovratku osim novaca još i jela brašna i slično. Kad vide toga, da je odrpan i go, oni ga, svaki po nešto, potpuno odjenu i time se odužuju us-

pomeni svojih mrtvih. Ako je kakav obijesni bogatun ili upravnik učinio kakvu nepravdu siromahu, ostali mu slimani lete k siromahu, da ga razgovore i čim mogu potpomognu.

Koliko muslimani ljube domovinu, najbolje nam kazuje to, što musliman smatra velikim odlikovanjem, ako se žrtvuje za domovinu; pogine li, on je mučenik (šehid), a ako pobijedi, on je vitez (gazija) i u oba slučaja narod ga silno štuje i hvali.

Pitanje, koje najviše zanima civilizovana čovjeka, jest kur'ansko pravilo: „L'humanite' forme une nation" t. j. da sveukupno ljudstvo sačinjava samo jednu narodnost*), a to je tako značajna i savremena formula, da nema toga razborita čovjeka, koji ju ne bi usvojio. A gdje su ovakove ustanove i pravila u kršćanstvu i evanđelju?

Muslimani smatraju i svoje robove i robinje članovima svoje porodice i isto tako s njima jednako postupaju. Evropejci su ove primjere vidjali dapače i kod najzapuštenijih i „najdivljih“ islamskih naroda, što i sami priznaju i uvažuju.

Postane li kogod muslimanom, pa bio ma ne znam šta, muslimani ga poštuju i drže ga, kao da im je rođeni brat. Evropljani, koji su zalazili u društvo muslimana, koji žive u Evropi, mogli se više puta vidjeti i konstatovati njihov potpuno bratski i kompaktni život. U njihova se društva i zajednice vesela lica primaju bez razlike Arabi, Turci, Indijanci i t. d. i čine im se sve moguće povoljštine i pripomoći.

Rezultat dakle ovog, razmatranja je taj, da je Islam socijalna vjera. Uzvišenijih i tvrdjih pravila za socijaliste nema ni u jednoj drugoj vjeri

Za temeljna pitanja u ovom našem članku blagodarni smo našem bratu Mušir Husein Kudwa y-u, odličnom indijskom učenjaku, koji je na engleskom jeziku napisao jedno krasno djelo, u kojem je tretirao pitanje o Islamu kao vjeri, koja se u svojim temeljnim načelima slaže sa socijalizmom. Ovaj nas je odličnik do sada uputio i naučio o Islamu mnogo važnih stvari o kojima nijesmo imali ni pojma. S toga iskreno i najtoplije preporučujemo ovo djelo svima socijalistima, da ga uzmu i pročitaju.

Evo kako o Islamu sude kršćanski socijalisti, pristaše one struje, pred kojom strepi „kulturna“ Evropa, a naročito kapitaliste. Ovako govore o islamskoj vjeri oni, koji iz principa udaraju na vjere, jer im koče napredak. Oni su pročitali jednu, samo j e d n u o b j e k t i v n u knjigu o Islamu i došli do osvjedočenja, jda je Islam vjera kulture i napretka, vjera sreće i blagostanja,

*) Biće, da je pisac kod ove rečenice svoju tvrdnju oslanjao na kur'anska ajeta, koja vele, da je Bog dž. š. stvorio ljude od jedne materije (nefsi-vahide), a da ih je razdijelio na plemena i narode, samo radi megjusobnog raspoznavanja. — „Sebilurrešad“

vjera, koja cjelokupnom ljudstvu nuda i garantuje bezbijednost, pravdu, bratstvo i sve blagodati ovog svijeta. A šta bi tek govorili i pisali o Islamu, da su potpuno verzirani? To prepušćam gospodi čitateljima da oni odluče.

Islam kao prirodna vjera, osnovana na stvarnosti i zdravom razumu, širi se i bez misionera, samo je ve liki grijeh na muslimanima, što se ne brinu oko izdavanja djela o Islamu na svim evropskim jezicima, kako bi se tim nur Islama unio u sve mračne evropske krajeve, rasvjetljujući tim mnogobrojnim narodima put spasa i skidajući im koprenu s očiju, koju im je natakao fana tični kler, kazujući im vjekovima, da je Islam nazadna, barbarska vjera. Te objede treba odbiti od Islama i pri kazati ga onako, kakav jest, i to jedino na evropskim jezicima. Na ovaj način odužili bismo se dužnosti t e b li ga.

M. Z.

Abdul-Aziz Borić:

U snu.

Zlati. ----

Gdje miriše cvijeće,
Gdje ružice cvatu,
U bašči zelenoj
Ljubio sam Zlatu.

Ljubio joj usne
I milov'o kosu,
Ah, ti divni čaši
Rajske slasti to su.

Pogledav' me milo,
Oh, ta divna Zlate,
Grčila je mene
Čvrsto oko vrata.

Zagrliv me čvrsto,
Ja sam rek'o na to
»Ljubiš li me možda,
Moja mila Zlato?«

Čudila se kako
Mogu pitat tako,
A zatim mi rekla,
Da me ljubi jako.

Zatim mi je glavu
Metnula na grudī,
Prenuv se iza sna
Naglo se probudi'!

Šteta, braćo, samo,
Što je sanak bio,
Jer ja Zlatu nikad
Nisam poljubio.

A sad mi se samo
Kraši lijepe Zlate,
Sjetivši se sankā
U pamet povrate ...

Sakib Korkut:

Naša vjersko- prosvjetna autonomija.

(Kurbanima „desetgodišnje borbe“.)

Predgovor.

M o t t o : Ne zdvajajte i ne gubite po-
uzdanja u Božiju milost; očaj je samo kja-
firsko svojstvo. Furkan.

Poruka uredništva, što je izašla u prvom broju pomlagjenog „Bisera“, utisnu mi evo pero, da se povratim na svoju radnju o zamašnoj temi naše ver.-prosvj. autonomije. Već osvrt na stari predgovor, štampan u oktobru 1912. pruža mi groznu sliku naše rastrovanosti i mrtvila. Još tadanji predgovor bijaše naime jedma beznadna tužaljka ma naiš nehaj i indolenciju; još tad sam pisao: „Tri su i po godine, kako je stupio na snagu naš autonomni Statut; na osnovu se tog Štatutai evo gotovo provedoše I drugi izbori za naša v. m. tijela, a naše se stranke, naši politički i vjerski predstavnici, vajni naši pravnici i drugi akademski naobraženi inteligenti i — ne makoše da narodu rastumače sadržaj našeg toliko željenog „statuta“ i prikažu mu koristi vjersko-prosvjetne autonomije“.

Porazna je bila ta konstatacija, a još su poraznije daljnje riječi tog uvoda: „A koliki je interes naše javnosti za autonomna pitanja vidi se najbolje po tom, što je bez primjedbe i diskusije prošao i zaključak o reviziji — aut. „Statuta“. I kao što tom prilikom, tako i sad ističem da su programne tačke naših stranaka o proširenju naše vj.-prosvj. autonomije bile i ostale samo — puke fraze. Stranački organi ne samo da nijesu zagovarali tog najavljenog proširenja, nego su o tom uopće šutjeli. Nijesu pratili ni rada naših autonomnih oblasti, pat se nije moglo znati ni to, da Ji se te stranke u ovom pitanju slažu ili se razilaze. Do dana današnjega ostali su nepopravljivi...“

Politički su klubovi i njihovi prvaci imali „prečeg“ posla; nove su vjerske starješine udarile putem selefa; pravnici i druga inteligencija zadržāše svoj visoki pasivit: da je književnika, koji bi prikazao te naše „Očeve

i djecu"! Ili bismo možda dobili svog „Oblomova"? pa znaj!...

Udovoljavajući „Biserovoj" želji, valja mi dakle opet vršiti posao prvog razbijača leda. No ovaj put s manje bojazni, jer sam iskusniji i jer je vrijeme od pet i po godina bilo dostatno i za najiscrpiviju pravničku studiju. I s toga sad ne zazirem od eventualnog prigovora: „zar baš ti?"

Osobito me veseli, da sam i u prvom predgovoru — dakle već iza jednogodišnjeg mufettiševanja u vakufu — uočio grdni razmjer izmegju cilja i rezultata „deset godišnje borbe". Isto tako s osobitim zadovoljstvom citiram motto svog pređašnjeg uvoda: „Cijeni što imaš, da postigneš, što ti je još potrebno". Da, cijeni narode, svoju vj.-prosvj, autonomiju, jer bez nje ne možeš na prijed; cijeni je i budi svijestan njene važnosti, jer ćeš inače biti izgubljen i pregažen. Pretapljanje znači isto, šio i utapljanje; nehaj i nemar isto što i — sahrana. A mi se pretapamo. Mi malo po malo zatrpavamo svoje osebine; gubimo odlučnost u obrani ideala i s dana u dan slabimo u otporu. Gradi nam se tabut, kopa nam se raka. A mi drijemamo i drijemamo. Zaboravimo još, da očaj nije islamski sifati...

Vjersko-prosvjetna autonomija zadnji je naš bedem. Učvršćujmo taj bedem, bdijmo nad njegovim nedostacima! Inače ćemo batisati. Da, nehaj za našu vjersko-prosvjetnu autonomiju spremiče nam kobnu budućnost, sigurnu propast...

Promijenih posvetu, pa ću da i to malo objasnim. Rahmetli Firdus bio je vogja narodne borbe, pa mu bijah posvetio ovu radnju. Nu začetnik joj je Džabić, a hiljadama ih je stradalo incognito: neistaknuti i nepoznati. A o n i nam izvojevaše pobjedu. Još nešto. Ni Firdus ni Džabić ne stekoše zasluge za popularizovanje načela, za koja su digli narodne pokrete — obojica su propustili glavnu stvar: osvješćivanje masa i prepustili ih sudbini. Učinili su još jedan propust. Bojkotom inteligentna omogućili su k l i k a š t v o, koje je Džabića ubrzo zbacilo s vodstva, a i Firdusa ma koncu konca pritisnulo uza zid. Šako su radili onako su i prošli, Nu rahmet im duši zajedno sa svjema iskrenim borcima za našu vjersko-prosvjetnu autonomiju.

Kako se vidi, svrha, je ovoj radnji pobuditi interesovanje za našu vjersko-prosvjetnu autonomiju, ukazavši joj prednosti i manjkavosti. S toga će biti razdijeljena na ova četiri poglavlja: Vjerska i vakufska uprava prije autonomije, — Historijat borbe za vak.-mear. autonomiju, — „Statut" i njegove manjkavosti i Osvrt na nedostatke autonomije.

Ve min — ellahit — tevfiķ?

S a r a j e v o, polovicom reb. ahira 1336.

S a k i b Korkut.

Vjerska i vakufska uprava prije autonomije.

1. Centralna vakufska komisija u Sarajevu.

Prvi korak u pogledu uregjenja vakufskog pitanja učinila je zemaljska vlada osnutkom „središnje vakufske (centralne) tomisije u Sarajevu".

Djelokrug ove komisije, koja je otpočela rad u godini 1883. nije u početku opredijeljen nikakvom javnom odredbom. Javnost ga je mogla upoznati tek nakon publiciranja naredbe od 8. maja 1885. broj 3127/III. Prema toj naredbi sastoji djelokrug te komisije: „u sračnavanju i odmjeranju vakufskih pristojba, u izdavanju odredaba glede uprave (administracije), za koje nijesu nadležne mutevelije, odnosno vakufske komisije za kotare, u podjeljivanju i oduzimanju vakufskih slažba, te u upravljanju vlastitim prihodima."

2. Kotarski vakufski medžlisi.

Na pobudu centralne komisije zavela je vlada kotarske vakufske medžlise i njihov djelokrug uredila naredbom od 5. septembra 1884. broj 18.837/1. koja glasi:*) „Zemaljska vlada obnašla je u svrhu i z v i g j a n j a svijeh u zemlji nalazećih se vakufa i njihovoga neprestanoga n a d z o r a slijedeće narediti:

„U spomenutu svrhu sastavlja se u svakom okružnom i kotarskom mjestu pod predsjedništvom kadije po jedan osobiti kotarski vakufski medžlis, komu će članovi biti imam, hodža ili muderis glavne škole kotarskog mjesta i obadva muhamedanska člana kotarskoga idare-medžlisa.

„Ovi će medžlisi biti potčinjeni vakufskoj komisiji u Sarajevu kao njezini organi za informacije i posredovanje za upravu muhamedanskih vakufskih dobara.

„Dužnost ovih medžlisa jest istraživanje i držanje u evidenciji cijeloga u kotaru nalazećega se vakufskog imanja, nadzor svijeh džamija i vakufskih zgrada, pažnja na vakufske upravitelje i ostale vakufske službenike, sudjelovanje pri izdavanju vakufskih zgrada i zemljišta pod najam i zakup i ukamaćenje vakufskih novaca, dozvola popravka do iznosa od 200 for., ispitivanje i podnašanje vakufa tućućijeh se računa i najposlije izvršivanje naloga, koje daje vakufska komisija u Sarajevu.

„Sjednice se imadu dlržati prema potrebi u itnediovnim prostorijama šerijatskog suda- ili u drugom sposobnom mjestu u p r i s u s t v u j e d n o g a o d a s l a n i k a kotarskog ureda. Potrebne pisarske poslove ima šerijatski sud obavljati i potrebni pisarnički materijal davati, koji će vakufska komisija u svoje vrijeme plaititi.

*) Zadržavamo nepromijenjen stil dotičnih naredaba,

„Kotarski predstojnici imaju postupanje ovijeh medžlisa točno nadzirati i nastojati da uredno i brzo posluju.

„Članovi ovijeh medžlisa imaju svoju dužnost besplatno vršiti.“

Eto to je ta mudra naredba, a za ilustraciju tadanjih prilika donosim otpise centralne komisije u pogledu ustrojstva ovih kotarskih medžlisa. Prvi dopis*) glasi:

„Bosansko-hercegovačkoj vladi

Broj 93.

Budući vlada u okružjima i kotarevima nije postavila (!) službenih komisija, koje bi se brinule za vakufske interese: očuvanje njihovih prihoda i izvršavanje mešrutata, mnogi su vakufi postali plijenom pojedinaca. Premda je sad nemoguće (!) ustanoviti i iznijeti na vidjelo te stvari, opća je želja, a i za vladu važna stvar, da se to bar za u buduće spriječi, te očuva vakufski interes i spasi hajrat. Pošto je sigurno, da bi se u svakom mjestu moglo naći patriota, koji bi se vakufske poslove kako treba začasno vršili i pošto nije nikako shodno, da se članovima središnje komisije naprtni dužnost, da u vakufskim poslovima putuju po pojedinim kotarevima vijeće je jednoglasno zaključilo da bi bilo najshodnije u svim kotarskim i okružnim mjestima osnovati zasebne vakufske komisije.

Članovima ove komisije trebalo bi postaviti trojicu uglednih građana, koje bi se izabrale mjesne oblasti (!), a predsjednikom imenovati mjesnog kadiju. U okružjima bi za predsjednika trebalo postaviti muftiju, a kadija bi imao biti potpredsjednik. U dužnost bi ovih komisija trebalo staviti: rukovanje vakufskim poslovima, istraživanje vakufe, o kojima se još ne vodi evidencija, provagjanje naloga centralne komisije i redovito izvješćivanje o vakufskim stvarima. S toga se predlaže da se u gornjem smislu izdaju shodni propisi i upute ostalim oblastima.

Sarajevo, 5. oktobra 1883.

Hajrudin“.

Drugi dopis, koji je u ovoj stvari upravljen zemaljskoj vladi glasi doslovno:

„Broj 93 od 1883.

Visokoj zemaljskoj vladi u Sarajevu.

Smjerno potpisata komisija jest dne 4. oktobra 1883. pod gornjim brojem podnijela toj visokoj vladi predlog, da visoka ista shodnim odrediti blagoizvoli, da se u područnim kotarima ustroje vakufska povjerenstva, sastojeća

*) Dopis je konceptiran i odaslan u t u r s k o m jeziku. U »Misbahu« sam štampao original, a ovdje donosim slobodan prevod.

od dva člana iz medžlisa idare i mjestni hodža a predsjedanjem šeriatski kadijah, odnosno muftijah, koja će po smislu opstojećih zakona i naredaba imati vakufska dobra nadgledavati, te u ovakom poslu sa ovim povjerenstvom u sporazum i dopisivanje doći.

Ova komisija došla je do potpuna osvjedočenja, da dokle god se ta povjerenstva ne uspostave i vrhovna uprava vakufski dobara postići, dapače u toliko su vakotarima ne imadne, ne može se nikakav uspjeh dobre uprava vakufah dopisujuće odnosno poslujuće organe po kufski poslovi neredu izvršeni, da se je mnogo slučajeva zlouporabe mutevelija konstatovalo osobito po izvigjenju od ove strane odregjenog povjerenstva pregledavanja vakufski računa Gazi Husrevbega u Sarajevu pronašli su se neizmjerni neredi toli u upravi koli u pronevjenju miutevelije u iznosu preko 65.000 grosa, što će se to još na pretres uzeti i rezultat predložiti.

Dakle to je povodi zlouporabi, što nije do sad nad mutevelijama trajne kontrole i odgovorne uprave bilo, a usipjeh pronalaska ti nereda i pronevjenja jest što je ova komisija sa pomnim okom i energičnim postupkom zauzela se uregjenja i dala pregledati najveću imovinu vakufa Gazi Husrevbega.

Iz ovoga se uvigja, da kad se po kotarima postave vakufske komisije, da će se moći svakom neredu i pronevjenju u trag ući i dobra uprava i napredak vakufskih dobara po zemlji postići.

1. Te komisije imati će sve vakufske nakretnosti i na kamati nalazeće se novčane fonde i njihove prihode kao i propisivanje vakufskih desetina nadgledavati.

2. Imati će sve vakufske zgrade po javnoj dražbi svake godine uz povoljne uvjete i jamce iznajmljivati kao i najamninu preko dotičnih mutevelija uz točno nadziranje pobirati.

3. Imati će sve popravke vakufskih zgrada nadzirati i potvrgjene troškovnike predlagati.

4. Paziće da se nikakvi novci bez šerijatskog znanja i sudjelovanja kamatirati ne smiju kao što se je to dogo dilo.

5. Nadgledaće, da li poslužitelji vakufa naime hodže imami muezini džabije mutevelije i ine osobe svoju službu točno vrše ili ne. Imati će u svakom nepovoljnom slučaju ovoj komisiji prijavu podnijeti.

6. Morati će godišnje račune vrhu vakufskih prihoda i razhoda u svom prisustvu mutevelijama staviti i nakon potpunog konstatovanja i potvrde svake godine po izminuću iste do mjesec dana ovamo predložiti. U opće imati će ovostranim odredbama odazvati se. Potpisana komisija misli, da kad se vakufski poslovi, tako u zadaću-šeriatski kadija uvrste, da budu odgovorni i pohvalni kao od svojih nadležni služba, tad će kadija na polju ovog posla pomno brigu voditi. Nadalje potpisana komisija u z i m a s i s l o b o d u (!) i t u m o l b u (!!) p o d n e t i, da visokoista udostoji blagonaklono odrediti da u vrijeme sa-

stanka kotarski vakufski komisija p o j e d a n p o l i t i č k i č i n o v n i k n a i m, e p r i s t a v, p r i s u s t v u j e (!) kao što to od visokoiste kod ove komisije gospodin povjerenik nalezi se koji bi imao u djelovanju komisije krepost (?!), a prema onim odličnjacima koji spadaju među vakufske poslužitelje i na koje sama komisija nejma odvažnog (!) upliva važnost podavati i ujedno od strane mjestni kotarski ureda za uspješno uredovanje potrebnu pomoć pružati. S tim biše se vakufski poslovi bez odvlačno i nepriporno rešavali. Potpisana komisija stavljaajući ove molbe ostaje u nadi, da će visokoista uslišati.

Sarajevo 23. juna 1884.

Mustafa, Ševki, Bašagić, Houlussi, Kapetanović, Filipovie Jusuf, Hadži Jahić, M. Emin, Hadži Nurudin."

■ ■

-si

Tako su govorili i radili ti naši pioniri. Historiku će ovaj dokumenat poslužiti kao prilog za osvjetljenje tadanjih prilika, a mi ćemo dalje. (Nastaviće se.)

Nedžib čardžići

Ali Baba i četrdeset hajduka.

Drama u pet činova.

Po priči iz Hiljadu i jedne noći.

(Nastavak-)

Prizor peti. A l i B a b

a s a m.

A l i B a b a : A što bih sad s ovim novcem? (Prihvaća za vreću.) Gdje da ga sakrijem? (Smišlja.) Gdje bi to bilo najzgodnije? (Domišlja se.) Hm, biće najbolje u oni dolaf u drugoj sobi sad za sad, a kasnije ću se već pobrinuti, gdje ću to stalno smjestiti. (Odlazi s vrećom.)

Prizor šesti.

Zarifa sama.

Z a r i f a (dolazi): Što je to bilo s njim i s vrećom? Baš je to moj stari odnio, da gdjegod sakrije. Oprezan je plaho i plašiv taj moj stari panj. Sve se boji, da kogod ne sazna za dukate. A bome da pravo kažem, ima i pravo. Čim to svijet sazna za kakvu malu stvar, odmah se o tome govori, kao o nekom čudu. Od muhe napanave mededa.

Prizor sedmi.

Z i a r i f a i A l i B a b a, A l i B a b a (dolazi): Jesi li odnijela mjeru? Z a r i f a : Da, odnijela sam. A gdje ti je vreća?

A l i B a b a : Smjestio sam je u oni naš dolaf u drugoj sobi. Tamo nek je neko vrijeme. Poslije ćemo novac metnuti u jedan sanduk pa zakopati dolje u podrumu. Tamo je nasigurnije mjesto.

Z a r i f a (brižno): Da ne će žalosna mi majka, struhnuti. Znaš da je u podrumu vlažno.

A l i B a b a (srdito): Mahni se ženo svoje budalaštine! Kako da plato struhne? Gdje si još to čula? go ti opet radi, kako vidiš da je najbolje i najpametnije.

(Vani se čuju koraci. Oboje umukoše i gledaju brižno jedno u drugo.)

Z a r i f a (mahnu rukom): Bom ne znam ništa, ne-

Prizor osmi.

P r i j a š n j i i K a s i m.

K a s i m (dolazi): Selamun alejkum!

A l i B a b a (malo zbunjeno): Ve alejkumu selam brate! Otkle ti u ovo doba? Bujrum sjedi! (Pokazuje rukom na sećiju. Zarifa, iznenađena ovim posjetom, stoji i šuti.)

Kasim: Osamio se brate, kod kuće, pa dođoh tebi malo na razgovor. (Sjedaju.) Kako si ti snaho? (Prema) Zarifi, ali kao da se nečem dosjeti) Malo prije smo se, kako mi se čini kod moje kuće pitali za zdravlje, pa ja eto bom zaboravio.

Z a r i f a : Nije to nikakvo zlo dragi djeveru, ako se često pita za zdravlje. Svaki čas može insanu, ne d'o Bog, da se nešto dogodi i da se razboli.

A l i B a b a : Tako je bom. Insan je k'o srca. Sad zdrav, sad bolestan, a više put i mrtav. Bio eto, pa ga nema. (Prema ženi) Deder ti izidi pa nam zgotovi kahvu, nek brat popije. I onako nam rijetko kada dođe, pa kad je došao, da malo promehabetimo. (Pružna bratu duhankesu, a ovi prima.)

Kasim: Dragi brate i snaho, nemojte mi zamjeriti, što vam češće ne dođem! Uvijek neki posao, neka briga, da se insan nema kada čestito ni naspavati.

(Zarifa odlazi da prigotovi kahvu.)

Prizor deveti.

P r i j a š n j i b e z Z a r i f e.

A l i B a b a (puni svoj kamišić): Baš nek si došao.

Kasim: Dogjoh brate, da ti pravo kažem, s poslom. (Upire pogled u Ali Babu.)

A l i B a b a (brižno i znatiželjno): E?

Kasim (kroz smijeh): Ma da te pitam brate, za ovo: Otkle tibi onoliki dukati, da ih mjeriš?

A d i B a b a (srdito): Kakvi dukati brate?

K a s i m (povjerljivo): Ne srđi se brate, već mi sve kaži, a evo ti tvrda vjera, da nitko drugi za to saznati ne će

A l i B a b a : Ama mahni se brate čorava posla! , Kakvi dukati? što je tebi?

K a s i m : Ne boj se brate, kad ti tvrdu vjeru dajem, da te odati ne ću. Žena moja alćak jedan, prije nego je

vama pozajmila mjeru namazala dno lojem, d vidi što ćete mjeriti. Malo prije kada ste mi povratili mjeru, bijaše se dolje na dnu prilijepio jedan dukat.

Ali Baba (ljutito): Hm. (U sebi: Baš si ti ženo, svemu kriva.)

Kasim: Svi se začudismo, kad ugledasmo dukat, te rekoh ženi: Ma odakle bratu toliki dukati, da ih, mjeri, a ne broji k'o ostali svijet.

Ali Baba (U sebi: Nema druge, već sve kazati) E, ako je brate Kasime, tvrda vjera, k'o što kažeš, da me ne ćeš odati, sve ću ti po istini ispričati.

Kasim: Slobodno brate, kaži bratu svome sve. Svaka tvoja sreća, sreća je i moja, a tebe brate izdati, značilo bi izdati i sam sebe.

Ali Baba: E slušaj brate! Danas, kad sam došao u šumu, gdje sam i do sada više puta sjekao drva, sjednem pokraj jedne stijene, da se odmorim i za pušim. Magarad sam pustio da pasu. Istom što sam počeo da punim lulu, opazim, da dolaze iz daljine neki ljudi. Sjetih se da bi to mogli biti hajduci i sklonem se u neki gust grm. Ja se tamam sklonih, a izbi prvi harambaša i za njim jedan po jedan, — oko četrdeset hajduka. Kad se skupiše pred stijenom, neko su vrijeme razgovarali i nešto se prepirali, a onda pogjoše prema stijeni. Prvi pred njima ide harambaša, pa kad je došao do stijene viknu glasno: »Sezame!«, a onda sv ugioše u špilju. Odmah sam se sjetio, da je to (hajdučka špilja, u kojoj su hrsuzi, spravljali oteti plijen. Čekao sam ih tu sakriven, da opet izigju i da odu, pa da i ja njih oplijenim, ako budem mogao. Nisam dugo čekao, dok opet začujem istu riječ: »Sezame« i hajduci opet s harambašom izigjoše. Tu malo, zastadoše i zdagovoniše na koju će stranu u plijen, a onda žurno odoše. Kad su dobro odmakli, izigjem iz grma i dogjem; pred spilju, te viknem: »Sezame!« Špilja se otvori i ja uđem unutra. Zaprepastih se i začudih, kad ugledah silno blago i raznu robu tu u špilji. Brzo nakupim u vreću nešto du kata žureći se, da me hajduci ne zateku. Viknem opet istu riječ, vrata se otvore i ja iziđem. Brzo nađem magarad, saberem nešto drva, vreću metnem među njih i dođem kući. Eto brate, sve sam ti kazao, pa sad, ako smiješ, možeš i ti ići. Stijenu ću ti pokazati, pa ćeš je lako naći.

Kasim (začudeno): Baš čudnovato to brate, što si mi pričao.

Ali Baba: Baš je čudnovat slučaj nema fajde. (začaju, da dolazi Zarifa, pa prekidoše.)

Prizor deseti.

Prijašnji i Zarifa.

Zarifa: Evo vala djevere, kahve za cara bi bila. Na taze sam je vodi zgotovila. (Unese mangalu s kahvom).

Kasim: Vala malo sam je prije kod kuće pio, ali ću ipak popiti još makar findean kad je taka dobra.

(Zarifa naljeva i dodaje najprije Kasimu, a onda mužu).

Ali Baba: Ja kad sam umoran, najvolim popiti kahvu i zapaliti. (Puni lulu, a onda dodaje bratu duhankesu, da i on zapali.)

Zarifa: Ja ko danas ne voli kahvu? Pije je muško, žensko, staro i mlado, ama sve. (Donaljeva im još kahve.)

Kasim: Nemoj mi snaho više lijevati kahve, jer sam je se i onako previše napio. (Zastire rukom svoj findžan.)

Ali Baba: Još jednu brate, pa makar ne htio više.

Kasim: Pa nek bude, kad ste toliko navalili. (Pružna findžan, da mu naliju kahvu.)

Ali Baba: Pa dogji nam često ovako brate, pa ćemo posjediti i koju riječ progovoriti. Nekako si se baš od nas odbio.

Zarifa: Nek dogje i Rukija. Nikad je baš nema, a ja njojzi često dopadnem.

Kasim: Pa gledaćemo baš da dogjemo jedne noći na sijelo. (Pošto je ispio kafu, ustaje da ide.)

Ali Baba: Zar baš skoči na noge da ideš. Mogli smo još malo da posjedimo.

Zarifa: Zbilja žar odmah djever«?

Kasim: Moram snaho kući, jer imam nešto posla, pa bih rad bio, da ga do noći još svršim. Allah emanet!

Ali Baba: Allah emanet brate!

Zarifa: Ejsadile, djevere!

(Ali Baba i Zarifa prate Kasima i odlaze.)

Zastor pada. (Nstavić se.)

Mevaizi=dinije.

Naša jedna poruka u prvom broju ovogodišnjeg „Bisera“ imala je uspjeha, pa ćemo tako moći uvesti i gornju rubriku. Urednik obustavljenog „Misbaha“, na kojeg apeliramo da u „Biseru“ započne svoju „Mevaizi diniju“ odazvao se je našoj želji i obećao nam svoju saradnju. Time će „Biser“ moći udovoljiti i ovoj narodnoj potrebi i — inšallah — privesti u djelo i ovu lijepu ideju.

O samoj stvari napisao je Sakib ef Korkut lijep i iscrpiv članak u 9. broju „Jenji Misbaha“ od 28. maja 1914. i mi taj članak prenosimo u nakani, da i sa svoje strane upozorimo pozvane faktore, da se je vrijeme — micati. Ratne prilike, koje su u mnogočem pogoršale stanje naše zajednice i — što je najfatalnije — uzdrmale i temelje našeg morala nameću nam dužnost

Podvostru-

čenog rada, naročito na polju: vaza i nasihat. Od reisa do seoskog imama s v a j e u l e m a zadužena važenjem. Na tom polju ne smije biti izvlačenja i izmotavanja: svi su čuvari i svi će odgovarati za svoje stado. P r v a c i su d v o s t r u k o o d g o v o r n i. Mi ćemo da to potkrijepimo.

Megju dužnostima ulema medžlisa ističe § 138. tačkai 3. auit. Statuta nsto janje „da se poaniaivanje islaimske nauke megju muslimanima obukom i propovijed a n j e m, kao i obiteljskim obučavanjem proširi i moral š t o b o l j e u č v r s t i.“ Istu ovu dužnost nameće »Štatut« našim muftijama (§ 146. t. 5.). Ako ovi funkcionari zapuštaju ovu dužnost, i ako u toj dužnosti drugima ne prednjače dobrim primjerom, onda griješe nesamo prema narodu, nego i prema svom zvanju. Uzrokuju zastoj, šire apatiju. Dužnost im je da se trgnu, da rade i bude.

Daljnju im dužnost zgodno ističe ovaj „Misbahov“ članak:

»Din je — nasihat« veli jedan utvrgjem hadisi šerifi miii ćemo da tim Alejihisselamovim značajnim, vrlo značajnim mjerilom Omjerimo sebe i svoju okolinu. Može li se to bez, grižnje savjesti i rumeni u licu? Mi ne možemo. Ne možemo uza sve to, što većinu dokonog vre mena posvećujemo uregijvanju ovog lista, koji je sebi stavio u dužnost, da vrši gornju zapovijed. Jer — malo radimo i malo se brinemo za opstanak i budućnost ovog zapuštenog milleta.

Šta da reknemo o drugima?

Šta da kažemo o radu članova ulema-medžlisa, muftija, muderisa i druge potpuno besposlene ulame? Šta da reknemo o potpunoj jalovosti naše „svjetovne“ inteligencije i njenoj ravnodušnosti prema potrebama našeg naroda i zahtjevima, što mu ih stavlja današnje vrijeme i njegov duh? To neka reknu oni sami i neka odgovore ako ne ovom narodu, ono bar svojoj savjesti. Mi ćemo prijeći preko ovog groznog odgovora napomenuvši, da je danas »emr bil maruf« — f a r z i a j n, jer ga gotov niko ne izvršuje. Ne, nijesmo se dobro izrazili. Trebalo je reći: Sposobnim je alimima farzi ajn ustati na obranu pravih propisa Islama, jer mnogi — često puta i u lijepoj nakani — šire protušeriatske ustanove. Ovim ne ciljamo na feseku, koja propaguje zle zapadne ideje, nego na onu masu naše poluuleme što u svom džehaletu preporučuje morske ideje kojekakvih opskurnih pisaca raznih risala i „mev'iza“, u kojima se mjesto islamskog svjetla i kulture preporučuje tmina i reakcija, Ciljamo na te »mev'ize«! ...

Ne ćemo i ne trebamo dokazivati neshodnost ovih risala i njihovu oprečnost sa propisima našeg uzvišenog Šeriata. O tom su sigurno na čistu svi, koji su imali prilike čitati ove perzijsko-kineske bajke i bajčice. S toga ću da pregjem na samu stvar.

Istisnuti ove risale iz našeg srednjeg i nižeg ulemanskog staleža jedan je od prvih uvjeta za postavlja-

nje zdravijeg temelja našoj budućnosti. Dok god se našem svijetu uskazuju kojekakva naklapanja o „pokugjenosti“ dunjaluka i njegovih nimeta i dokle god imadnu privlačivosti one besmislene hikjaje i nabranja — sve dotle nema našeg napretka, niti se možemo nadati kakvu selametu. Istisnuti ove bezimene risale moguće je jedino ma taj način, ako se ome nadoimjste drugim, b o l j i m i v a l j a n i j i m k j i t a b o m. M o r a m o d a k l e n a p i s a t i i š t a m p a t i n o v u m e v ' i z u. I dok god to ne učinimo, ne možemo sa sebe skinuti odgovornosti radi groznih pošljedica, što ih donosi po-manjkanje ovakog jednog valjana kjitaba.

Neko će reći da to spada u dužnost rijaseti ilmije. Priznajemo da je tako, nu uza sve to iznosimo jedan praktičan predlog o ovoj stvari, budući je pitanje mev'ize vrlo prešno i zamašne. Evo kako bi se, po našem mišljenju, toj potrebi najlakše udovoljila.

Naše udruženje preuzima na se štampanje mev'ize, a njenu redakciju preuzima naše uredništvo i ulema-medžlis zajedno. Napisaće ju pak desetak petnaest naših alima i to tako, da svaki obradi po jednu ili dvije teme. Svi po malo i eto lijepa kjitaba! Nešto slično „Mevaizi-diniiji“, što ju neke godine otpoče, ali na žalost ne dovrši ulema jednog carigradskog kluba stranke „Ittihad ve terekki“. Neko će opet napraviti kiselo lice u znak jednog veliog upitnika. Stoga ćemo napraviti malo pokusne statistike: Reis-efendija tri vaza, tri člana ulema medžlisa tri vaza, šest muftija dvanaest vazova. To biše bili prilozi službenih i — najpozvanijih lica. Pomogla bi im i redakcija „J. Misbaha“: urednik dva vaza, (pri nuždi, ako hoćete i tri i četiri!) Bašić, Fejić, Fejzagić, Cerić, i Serdarević po dva vaza. Šeriatska škola tri-četiri vaza. Od pedeset kadija ne tražimo više nego deset vazova, a od dva-deset muderisa samo deset vazova. I eto knjige ako hoćete od tristo stranica!...

Mi rekosmo svoju, a sad je reda na ulema-medžlisu i ostaloj našoj ulemi, da se očituju i — prime posla. Do budućeg broja očekujemo decidiranu izjavu, a prijatelje sa strane, koji biše se primili da obrade koju temu, molimo da nam se odmah pismeno jave. Drago bi nam bilo, kad bismo uz obećanje rada dobili i mnijenje o načinu izvedbe. Jer kad je više jaja gušća je čorba. Bog nas ujedinio u dobru i pravu putu!

Ne smećimo s uma i upamtimo dobro, da smo svi čuvari, i da ćemo svi odgovarati za naše stado...!

„Misbah“ je zamuknuo, pa će „Biser“ draga srca prigriliti ispunjenje zadaće, o kojoj je govor u gornjem članku. „Biserovi“ su stupci otvoreni svjema, koji se žele uhvatiti u bratsko kolo. Mi rekosmo svoju. G. će Korkut početi u idućem broju, a ostali nek se javljaju i - - hvataju pera.

„Bog nas ujedinio na dobru i pravu putu“...

Nastavni zavodi kod starih Arapa.*)

A.

Povjesnica prvih stoljeća arapsko-islamske države puna je vijesti o nutarnjim trzavicama i nemirima, koje su nastajale najviše zbog borbe izmeđju raznih dinastija za pravo hilafeta, a budući da je hilafet (imamet) čisto vjerska ustanova, to su u tom pitanju imali veliki utjecaj islamski učenjaci (ulema), kojih su pravna riješenja i znanstvena mnijenja vezala i samog halifu, odregjivala mu način vlade i propisivala mu prava i dužnosti.

Po nauci islama treba da se cijeli javni i privatni život svakog muslimana kreće u granicama šerijata, a poznavaoi tog zakona (ulema) bili su najviši auktoriteti kako za privatni tako i za javni život. Oni su bili u nebu ruku organizirani zakonodavci u islamskoj državi tako, da je svaka odredba halife morala biti odobrena od kojeg priznatog učenjaka. Jednom riječi bili su islamski učenjaci odlučna stranka u svakom pogledu, pa je sasvim razumljivo, da su uživali veliki ugled na dvorovima i u masi i da su njihovi učenjački nazori i pravna riješenja, što su ih oni slobodno u javnim predavanjima u džamijama ispovijedali, imali važan glas i u najzamašnjim državnim političkim pitanjima. Omejevići (40.—132.), koji se grubom silom domogoše vlasti, bili su od islamskih učenjaka, osugjeni kao „uzurpatori hilafeta“ (mutegallib). Nesporazum i razdor izmeđju Omejevića, predstavnika svjetske vlasti, i islamskih učenjaka, oko kojih se okupila masa pravovjernih u Medini, imao je kobnih posljedica i izazvao najposlije drugi gragjanski rat, iz koga izagjoše opet Omejevići kao pobjednici, ali moradoše sada voditi pomirljivu politiku sa islamskim učenjacima i njihovom strankom. To im je pošlo za rukom tim prije, što je halifa Abdulmelik 75. po hidžretu bio priznat halifom u svim krajevima islamskog svijeta, pa su ga i islamski učenjaci priznali halifom, »jer je priznanjem većine muslimana stekao to pravo«. Otada prestaje razdor izmeđju jednih i drugih, halife kupe oko sebe učenjake, nagragjuju ih i podupiru njihov blagotvorni rad. Od ovog doba počinje cvasti znanost, najprije islamska vjerska znanost i s njom skopčano jezikoslovlje, a onda i druge svjetske znanosti.

*) Izmeđju svih istočnih naroda, koji prigrljše Islam, stari su **Arap** najzaslužniji u svakom pogledu. Arabija je kolijevka **Islama**, a Arapi najveći pobornici njegovi: oni ga prvi raširiše na sve strane svijeta, osnovaše islamsku državu i u zajednici s drugim islamskim narodima podigoše islamsku kulturu. Njihov jezik, na kojem je i Kur'an, postade jezikom svih obrazovanih muslimana, a islamska kultura sa svim svojim granama u znak tog priznanja dobi ime „arapska“, pa se i danas kaže „arapska literatura“, „maurski (zapadno-arapski) stil“ (u građevinama), „arapske brojke“ i sl. S toga je i ovdje rečeno „kod starih Arapa“ mjesto »kod starih islamskih naroda«.

Padom Omejevića, predstavnika arapske narodne vlade, dolaze na kormilo Abasovići (132.—656.), kojih je vlada prožeta duhom izmirenja i zajedničkog rada dvaju velikih naroda, Arapa i Perzijanaca ili bolje Ne-arapa. Politički utjecaj ovih potonjih raste iz dana u dan, a kulturni njihov poticaj pobudi i same Arape na duševni rad i natjecanje u svakom pravcu. U mnogim gradovima Sirije, Mesopotamije, Egipta i prednje Perzije, gdje se nastaniše Arapi iza velikih ratova, čuvahu se još stare grčke znanosti, naročito filozofija i prirodne nauke. Vješti Sirci prevedoše stara grčka djela na arapski, obrazovani Perzijaeci upoznaše ih sa starim indijskim medicinskim i matematičkim djelima, a daroviti Arapi latiše se sada objeručke marljivog studiranja, zaboravivši narodnu nejednakost i kročiše znatan konak naprijed kako u vjerskim tako i u svjetskim znanostima. Prostrane mnogobrojne džamije u Bagdadu, Mekji, Medini, Damasku, Kaihiri, Nišapuru, Mervu, Bunari, Kordovi, Toledu, Granadi i drugim velikim gradovima postadoše ognjištem znanja i prosvjete, a novoosnovane medrese pružahu nebrojenoj mladosti, koja je željna znanja dolazila iz svih krajeva (talabul-ilm), dovoljnu opskrbu svim i svačim, kako bi se bezbrižno mogla posvetiti studijama.

Luča prosvjete zasja na svim krajevima islamskog svijeta i podiže po jeziku i običajima različite, ali po vjeri u jedinog Boga i uzvišeni Kur'an jednake narode do zamjerne visine blagostanja i napretka.

Ni danas se ne možemo dovoljno nadiviti onim neznatnim ostacima kulturnih tečevina ovih islamskih naroda, premda je preko njih kroz 1000 i više godina prohujalo nebroj viših i manjih ratova. Ni divlja provala Mongola i križarske vojne na istoku, niti »sveta« inkvizicija na zapadu ne mogoše uništiti tragova te visoke kulture, koju postigoše u srednjem vijeku islamski narodi, kojima je vjera Islam bila mada sve, a uzvišeni Kur'an i hadisi šerif jedini zakon za sva moguća pitanja javnog i privatnog života. Oni su znali i htjeli uvažiti prilike vremena i sve druge okolnosti, pa po njima uldešavati svoj život — ali uvijek u granicama propisa šerijata. To im nije smetalo, da postignu najviši stepen kulture svoga doba i ostaju učiteljima cijelog čovječanstva gotovo za deset stoljeća.

Zanimivo je makar i u najkrupnijim crtama upoznati bar glavne tipove naučnih zavoda kod ovih islamskih naroda, jer je škola, gdje se znanje i umijeće širi u najšire slojeve naroda, najvažniji faktor u prosvjećivanju tog naroda i njegovom kufernom podizanju. Stoga ćemo ovdje pokušati bar u najglavnijim crtama prikazati glavne tipove tih zavoda. Velim pokušati, jer bi trebalo premnogo vremena, a možda ne bi bilo ni moguće danas valjano prikazati uređenje tih zavoda, kojih nije bilo na sitotine, nego na hiljade i hiljade u raznim krajevima svijeta, u razno doba od vje od 1000 godina, a sa različitim uređenjem i svrhama. Ponajglavniji je razlog toj nemogućnosti, što mi danas nemamo sačuvano

zna ni stoti dio onoga, što su ovi narodi nekada napisali; ono malo djela, što je do danas sačuvano i do nas doprlo, razbacano je po knjižnicama cijelog svijeta, pa se mora čovjek ograničiti na nekoliko djela, u kojima su opet sasvim manjkave vijesti o školama samo nuzgredno ovdje ondje spomenute.

No prije nego počnemo govoriti o uregjenju tih škola, treba da se osvrnemo ma' poidjek cjelokupnog naučnog gradiva ili pravije sveukupne znanosti onog doba.

Sveukupne znanosti dijelile su se tada u dvije ve like skupine: islamske vjerske znanosti i svjetske znanosti.***) Islamske- v j e r s k e znanosti obuhvatale su čisto vjerske i pravne znanosti (Elulumuddinije i šer'ijje) i jezične (= lisanijje), koje su se uspo redo gojile, jer su se jedna na drugu mnogo oslanjale, Obje se opet dijelile u mnoge svoje ogranke. U skupinu s v j e t s k i h z n a n o s t i spadale su sve oštete znanosti.***)

Naprama ovoj podjeli sveukupne znanosti razvijali su se i dijelili i naučni zavodi. U početku su se gojile samo islamske znanosti u početnim školama i džamijama, ali kad su se islamski narodi upoznali sa starim grčkim i indijskim djelima na polju svjetskih znanosti, počеше ih studirati najprije u privatnim učenjačkim klubovima, javnim knjižnicama i bolnicama, a kasnije i po džamijama, gdje su u javnim predavanjima vjerske istine i pravni nazori razjašnjavani i potkrepljivani prirodnim zakonima i naučnim istinama. Tato se izmiješaše obje velike skupine, a u novom tipu naučnog zavoda, u medresi, počеше se studirati islamsko-vjerske znanosti, koje sada obuhvatahu osim čisto vjerskih i pravnih znanosti i s njima usko skopčanog jezikoslovlja, još i logiku, metafiziku i dobar dio matematičkih i prirodnih znanosti.

(Nastaviće se.)

***) ili kako ih Ibni Haldum u svojoj Mukaddiui str. 533. naziva Elulumul-aklijje i = naklijje

****) „do kojih dolazi čovjek svojim razmišljanjem i pomoću svog shvaćanja upoznae osnove, zakone i dokaze i tako dođe do nekog uvjerenja, koje mu služi za razlikovanje istine od neistine"... Ibni Haldim: Mukaddima: 532. Na istom mjestu nabraja on glavne ogranke pojedinih skupila: U „islamske vjerske znanosti" (Eššerijjat) spadaju Ilmul-kiraeti vet—tefsir, (nauka o čitanju i tumačenju Kurana) — hadis (nauka o tradiciji) = fikhi vel-feraiz (pravna nauka i nasljedno pravo) — usulifikh vel-džedeli vel-hilafijjat (izvori pravne znanosti i dialektika) i —-kjelami (dogmatika), od kojih svaka ima opet svoje ogranke. Jezične znanosti (Elulumul-lis-a nijje) broje četiri glavna ogranke: Ilmul—lugati (leksikografija) == nahvi, gramatika) — beani i — eledebi (u glavnom stilistika, poetika, metrika i retorika), a ovi opet svoje ogranke tako, da svega ima 12 jezičnih znanosti (Elulumul-isna-ašerijje). U svjetskim znanostima broji on sedam glavnih i to: Ilmul-mantiki (logika), = hendeseti (geometrija), aritmatiki (aritmetika) — hejeti (astronomija), = musiki (muzika), Elulumut — tabi'ijje (prirodne znanosti) i --_■ elilahijje ili ma veraet-tabia (metafizika).

Murat Sinanagić:

Aeroplani u ratu.

(Svršetak.)

Simpatični ti junaci su istina osvojili zrak, ali ta je pobje da išla preko stotina mrtvaca. Samo g. 1911- poginulo je 78 avijatičara, »a megju njima i Slovenac Rosjan pod Biogradom i Bethibeg u Šamu«.

Kad avijatičar hoće da leti, sjedo u aeroplan i pusti da radi motor. Motor je spojen s propelerom ili vazdušnim vijkom, koji se okreće i zahvaća vazduh poput vesla,

Pvopeler je najviše od najbolje hrastovine, a na kraju je kašikast, da bolje zahvaća zrak. Propeler se okreće sve brže i brže, sav se stroj trese, trava pod njim pobježe od uzdrmanog zraka. Kad propeler postigne 1600 okretaja, u minuti, onda vozač dadne rukom znak, momci sad puste aeroplan i on se počne dizati polako kosimice kao kakva ogromna ptica. Za upravljanje aeroplana desno i lijevo, gore i dolje, služi se avijatičar kormilima, koja se nalaze otrag na kraju aeroplana. Kormilo za visinu je udešeno kao ptičji rep, a njim se upravlja nogom pomoću jedne poluge. A kormilo za upravljanje desno ili lijevo udešeno je kao rep riblji, a njime se ravna kolom, koje se nalazi pred vozačem kao kod automobila.

Letenje u aeroplanu je skopčano s velikom opasnošću, jer je taj izum tražio silnih ljudskih žrtava.

Za to će imena slavnih avijatičara biti zlatnim slovima zabilježena u povijest toga izuma,

U kratko vrijeme od nekoliko godina, čovjek se obogatio novom kulturnom tečevinom i aviatika može zabilježiti lijepe uspjehe. Avljatičar Garos preletio je Sredozemno more, Shaez se je usudio preletjeti Pirineje, ali je pri spuštanju nazemlju slomio nogu i umro.

.. : Njegovim krvavim tragom stupa naš zemljak pilot Bjelovučić i preletje Pirineje. Gad. 1913. preleti eronaut Parinelin najviši vrh u Evropi, Moublan u visini od 5300 m.

On je prokušan uspješno u tripolitanskom i balkanskom ratu, ali tek se je njegova vrijednost pokazala u ovome svjetskom vrtlogu. U mirno doba se je držalo, da je Francuska prva zemlja u avijatici i da će njezini aeroplani u slučaju rata uništiti njemačke tvrgjave. Ali je došlo protivno. Sav je svijet ostao zadivljen nad djelima njemačkih i naših avijatičara.

IV. Naši avijatičari na dielu.

Prije rata njesmo mi imali ni pojma, kakvo je strahovito oružje aero- i hidroplan u rukama naših pilota. Već u početku razvili su naši aeroplani živu akciju na ruskom bojištu i njima imamo zahvaliti, da su otkrile ruske vojske miliona i što je naša vrhovna uprava poduzela taktiku svoga povlačenja i umaranja ruskih masa, da im kod Tarnova i Gorlica zada onaki majstorski udarac

Kad je ruska vojska opsjedala Pšemisl, naši su avijatičari dolijetali i izlijetali po svojoj volji. Tako Je pošta iz Pšemisla dolazila kao da i nema ruske vojske. U lijetu kod Pšemisla oso bita se je istakao natporučnik Molino. On je u kiši taneta izlazio iz Pšemisla na svom aeroplanu. Ruski kapetan Andrijević naumi zapriječiti djelovanje našega junaka i kad je opazio stroj s Molinom u visini, dade se u potjeru za njim, zakvači ga u zraku i obojica nagjoše smrt.

Na jugu su takogjer iz Srijema i iz naše Posavine, nadzirali maši piloti srpsku vojsku, a hidroplani su imali zadaću da osporavaju rad francuske flote i djelovanje crnogorske artilerije.

Ali tek pošto nam je navijestila rat nevjerna Italija, koju smo mi gojili kao guju na prsima, stekli su naši hidroplani svoj svjetski glas.

Već sam uvod u rat bio je uspjeh za naše oružje. Četiri sata iza naviještanja rata bombardirali su naši zračni junaci Mljetke i Ankonu. Lijet preko Rimina uništio je tamo glasovitu tvornicu municije. Nijedan važniji vojnički objekt na istočnoj obali nije ostao poštegnjen. Često je i prečesto jedan, jedini aeroplan služeći se bombama nosio milione štete.

Na duhovski ponedjeljak opažen je talijanski veliki zrakoplov »Čita di Ferara«, koji se je uputio da bombardira naše položaje. Linijski poručnik Klasing, poduze herojsko djelo i pogje u susret na svom aeroplanu talijanskom kolosu. Mali aeroplan proti zrakoplovu!

Borba nejednaka, jer ako aeroplan i natkrili zrakoplov, ako ga i pogodi, zapaljeni gasovi iz zrakoplova zahvatiće i aeroplan i zapaliće benzin. Ali naši junaci ne misle na svoju glavu kad se radi o usluzi domovini. Neprijatelj se mora uništiti, pa ma pod koju cijenu. Posada zrakoplova otvori vatru na Klasinga, ali on je ne odvraća, nego gleda, da se popne nad zrakoplov, pa da izvrši svoj naum. Kad je dosegao željnu visinu, začne pucati na grdosiju i već drugi hitac zapalio je gas u zrakoplovu. Za nekoliko časova nalazio se je oholi napadač sav u plamenu u valovima Adrije, a naš je junak dobio zasluženu dekoraciju.

Ali sve čine u povijesti nadvisio je naš pilot, linijski poručnik Konjović 2. februara pred Valonom. On je dobio nalog da bombardira utvrde naših nevjernih saveznika. Sijekući zrak, sipajući oganj i zator iz svojih aeroplana na neprijatelje, izvršili su naši junaci svoju tešku zadaću. Topovi s kopna i s mora s lagja rigali su vatru na smione vozače, hotjevši ih otjerati. I zbilja je jedan stroj bio pogogjen u motor i morade se spustiti na more u sigurnu smrt. To opaze 2 neprijateljska torpedna razarača, pa pojure, da zarobe hrabre pilote i prisvoje aeroplan. Ali sad se dogagja nešto nečuvano.

Proučnik Konjović, videći drugove u opsnosti, baci se sa svojim hidroplanom u mare i u kiši taneta za najveće bure oba vozača iz oborenog stroja uzme u svoj aparat.

Ali junak nad junacima ne zadovoljava se samo tijeni, nego još zapali iz puške i uništi nastradali aparat, da ne dopane ruku omraženih neprijatelja.

Sad pusti svome motoru najveću brzinu i dvostrukim teretom vinu se u visinu s uzbibanih valova, okrenu prema sjeveru i prevali put od 220 km od Kotora.

Kakav dojam čine taka junačka djela naših hrabrih pilota, na neprijatelja, iako je pojmiti. Ma da su naši neprijatelji brojno triput jači od nas, naši junaci ih na kopnu i na moru i u zraku nadmašuju. Način, kako se izvagjaju junačka djela, bio je zagonetka za čitav svijet. Riješenje te zagonetke nam je tražiti u obrazovanosti naših junaka u čvrstoj volji, da moraju pobijediti u izvršivanju soje teške dužnosti i prema dragoj domoini i Svijetloj Kruni.

Taki primjeri junaštva nisu osamljeni u povijesti ovoga gigantskoga rata. Junaštvo nije glavno obilježje samo naših aviatičara. Svki čas čujemo o hrabrosti naših junaka sviju vrsta oružja.

Ta već je herojstvo u Besarabiji izdržati vojsku miliona.

Svaki je pojedini naš čovjek na Soči junak i heroj, svaki zaslužuje našu hvalu. Očevidad ulaza Koveszove armije u Ska dar na Bojani pripovijeda, da su naši vojnici ulazeći u grad pjevali. Kao na piru u svatovima.

Čovjek kad to čita, srce mu se puni miljem i usta mu se sama otvaraju da i on pjeva. Pjevajte sokolovi dični, majka vam radosna bila!

Vaša je pjesma smrtno opijelo neprijatelju pred Biogradom, Nišom, Dračem, Valonom i svagdje, gdje god vi dojete.

Uz nas je Bog i dobri genij našega dragoga cara i kralja. Vi vraćate svojim junaštvom ljubav za ljubav našem svijetlom imperatoru, koji nas čuva, da nas ne pogaze kopita niskih Kozaka i talijanskih razbojnika.

Svaka pomisao na predobroga našega cara, napunjiva naša junačka srca novom hrabrosti i take bojovnike neće niko pobijediti. Majka domovina za koju vi prolijevate svoju krv, neće nikad zaboraviti naših zasluga, a naš car — otac naš, priznaće vam gajret. Božja pravda će dosuditi, pa ćete se vi, milovanje naše, iza pobjede povratiti u svoj dom i donijeti nam slavu i mir. Mi ćemo vas sve dočekati raskriljenih ruku i primiti u svoj zagrljaj. Mnogi i mnogi od vas ostaće na bojnom polju, u tugjini, ali će vam zemlja biti laka, jer ste se odužili i caru i domovini. Iz vaših će grobova sinuti vašoj braći i djeci vašoj zlatna sloboda iz njih će ojačati naša velika domovina. Hvala vam svete sjene palih junaka! Mi vam dugujemo sve, jer vi ste pali za dobro naše djece. Vječna vam slava i oprostite što vam kosti u grobu potresamo. Oprostite, jer mi ćemo vas uvijek lijepim i dobrim spominjati.

Neuspjeli špekulanti.

„ "

(Istinit dogagjaj.)

Priopćio: Hićmo.

U šeheru M. gradi se veliki most. Budućnost će blizini toga mosta. Muhamedaga Ć. ima takogjer lijep kompleks zemljišta baš uz cestu, koja će od mosta voditi. Intereščije i špekulanti stanu se zanimati za pojedine komade. Tri vjerna prijatelja, tri Ivana, tvrdi kao stanac-kamen, zbog svoje škrtosti u cijelom šeheru predobro poznati, zapute se k Muhamedagi.

— „Sabale hajrosum, Muhamedaga!"

— „Alahrazosum!"

— „Došli smo, Muhamedaga u jednoj stvari, da Te nešto upitamo," reče najdulji od tri Ivana, koji se inače smatra mudrim.

— „Bujrum, ljudi!"

— „Ti imaš tu, blizu bolnice, jedan kompleks zemlje, pa ne bi li ga prodao."

— „Imam, efendum. Nije, vala, na prodaju, ali, baš, ako se pogodimo, pa nek Vam bude."

— „Pa šta bi Ti tražio, Muhamedaga, na metar?"

— „Toliko i toliko!"

„E, puno je to, Muhamedaga! Ti si ga kupio mnogo jeftinije."

— „Vala, meni nije sile, a ja sam Vam bacio pri mjerenu cijenu; nešto skuplje jest, ali opet nije pretjerano."

— „Znaš, šta je, Muhamedaga," nastavi mudri Ivan, „mi dolazimo ne, da kupimo zemljište za sebe, nego za groblje, pa pošto je za tu stvar, nemoj nam pregoniti, nego nam prodaj za što niže."

Muhamedaga se uspravi, pa će na to:

— „Trebali ste mi to odmah reći, a ne okolo-naokolo, pa bih ja drukčije govorio. Pošto je to patriotska stvar, dužnost mi je, da Vam izagjem u susret. Drage vo lje Vam obećajem, da ću Vam ga prodati pod ono, po što sam i kupio. Samo Vas molim jedno ..“

— „Lepe, Muhamedaga,“ rekoše tri Ivana.

— „Nemojte kazivati nikomu, pošto sam Vam pro do, da ne bi komšije saznali i prepali se, da im cijena njihovu, zemljištu ne spane i da im ne bi što hatur bilo, što sam eto bez njihove dozvole dao, da tu groblje bude.“

— „Nećemo, nećemo, budi uvjeren!“, odgovore za dajući riječ Muhamedagi.

Tri Ivana, tri tvrda prijatelja odu župniku, da se porazgovore i da mu haber učine, kako im je Muhamedaga obećao zemljište. - -

I Muhamedaga ode iz svoga dućana kući, kad je prihmalom ručeno doba.

Dogje kući, a kad imaš šta vidjeti. Komšije ga sletile:

— „Šta si radio, Muhamedaga, ako Boga znaš?“

— „Šta, ljudi, za Boga!“

— „Prodao si zemlju po što - za što, pa oni alčaci došli, da i od nas izlakte zemljišta. Vele, kad je Muha medaga mogao dati pod to, što ne bismo, biva, i mi.“

Sva se avlija oko Muhamedage okrenu.

„Vela havle, vela kuvvete! Kad li prije odoše i kadi li prije razglasiše!“ Čudom se čudi i snebiva Muhamedaga, ..

Nešto mu dogje na pamet: „Aha, stante, ne radi se tu o groblju, nego se radi, da se dočepate mukte zem ljišta!“

Davranisa se Muhamedaga, pa će prema komšijama:

„Nije, braćo, tako, nego ovako!“ I isripovjedi im stvar.

Sjutri dan pogje deputacija k Muhamedagi i u njoj tri Ivana, tri tvrda prijatelja, župnik i advokat. Dogju i nagju ga u tugjem dućanu.

— „Dobar dan, Muhamedaga“, župnik će, taraći ruke i previjajući se.

— „Mi smo he, došli, znate he, za onu stvar, pa je ovdje i gospodin doktor — pokazujući na advokata — pa da, onizi, znate he, onu stvar utvrdimo i da, onizi, načinimo he, znate, kupoprodajni he ugovor.“ Izgovori i izmota župnik, pun fitneluka.

Muhamedaga će na to malo oštrije:

— „Čuo sam, gospodine župniče, i vidim, da ste došli i s advokatom i s tom trojicom, koja bjehu jučer kod mene, ali ja Vam danas ne prodajem zemlje.“

U čudu se zgleda deputacija.

Muhamedaga nastavi dalje:

— „Ja sam obećao za groblje i umolio sam, da niko o tom ništa ne saznade. Pošto se toga nijeste držali — prema trojici Ivana — i pošto ste na temelju bačene cijene išli i k mojim komšijama, da i od njih izlaktite jef tino zemlju, a sve na račun groblja, vidim, da je to prevara i špekulacija. Advokat Vam nije trebao, nijesam di jete, pa da me uhvatite za riječ. Vi nijeste ljudi od riječi i idite s milim Bogom!“

— „Ama, Miuamedaga, džanum,...!“

— „Ništa, gospodo!“

Advokat, koga su bili doveli kao na gotovu stvar, reče: „Što ste me dovodili, tu nema ni prodaje ni ugo vora, Muhamedaga ima pravo.“

Neuspjeli špekulanti odu pokunjene glave.

Pošli su stopama srpskim, ali su daleko od njih, da budu špekulanti, makar su jedni i drugi naša „braća“ po krvi.

Odgoj i nastava.

Vježbanje djece u govoru.

Ham. Mulić.

Djeca se nauče govoriti već u svojoj rođenoj kući, osobito od svoje majke. Zato se taj govor i zove mate rinski jezik. Što više roditelji i ositala kućna čeljad oprezno razgovaraju sa svojom djecom, to su djeca vještija i okretnija u govoru. U našem se narodu na ovo *odgojno* sredstvo vrlo slabo pazi. Mnogi naši ne daju svojoj djeci, da s njima razgovaraju. Ako bi što dijete i pokušalo da kaže, već ga stariji odmah ušutkuju veleći mu porugljivo: »Šuti, dječije je govoriti, kad kokoši ka-koću«! i slično. To naši čine s toga, jer se tobože djeci ne pristoji da razgovaraju sa starijima, da ne biše djeca stid izgubila. To je eto pogrešno mišljenje. Istu tu pogrešku naš čovjek osjeća za čitavog svog vijeka, pa poslije gdje nam je najpotrebnije da se lijepo izrazimo, (n. pr. na sudu, skupštini, saboru itd.) mi ne možemo više puta ni probijeliti „kao da su mu usta sapeta“, nego zapinjemo i mucamo, ili jednostavno prešutimo, a tako nam mnoga lijepa misao ostane u nama samima.

Šta više, neki slabo odgojeni naši roditelji svoju djecu i prisjećaju u govoru, pa zato naša djeca mnoga *i* mucaju, Ovo je teška pogreška! (Da pokažemo jedan primjer kako se djeca uče u govoru u kulturnom svijetu, evo ovaj istiniti slučaj: Putujući onomadne u vlaku na Ilidžu, bijaše mi suputnik meki umirovljeni činivnik Čeh sa svojim unukom. Učas ugledasmo aeroplan kako se diže s ravnice u Rajlovcu, Dijete ugledavši aeroplan uskliknu: «Eto ajoplan!» a djed ga učaše ovako: a-e-ro-plan. To rekavši mekoliko puta najednoč i dijete za njim

aeroplan. To bi naši nazvali besposlicom, a Čeh uživaše, u tome, tim još više, što dijete brzo i okretno nauči jednu riječ vise).

Mucanje ili zapinjanje u govoru, koje na ovaj način nastaje u djece, razlikuje se od pravog mucanja. »Pravom su mucanju razlozi posve drugi. Raslog je tomu u nepravilnom regjanju vrlo kompliciranih pokreta govornih organa.

Često se pri tome opažaju kao grčeviti pokreti artikulacionih mušica, te ih prate pokreti lica, ramena itd. Pravom mucanju može da bude razlog u pogrješnom dihanju, nepravilnostima u nosu i u nepcu, povredama glave ili što su u djeteta »žabice« (mandule) velike itd. (Basariček: Pedagogija I. dio).

Ko želi pravog mucavca izliječiti, treba svakako da pita liječnika za savjet. Liječnik je jedini pravi majstor koji će ustanoviti: šta djetetu fali, pa da muca. Oni će i dalnji savjet pružiti.

Djeci koja zapinju u govoru nadi pagrješaka u kućnom odgoju, može se lako pomoći, s toga će ovima muallim (učitelj) obraćati naročitu pažnju.

Njih valja pustiti, da polagano govore i čitaju. Od njih će zahtijevati odgovore u posve kratkim rečenicama. Blago će im pomagati da izgovaraju, uvijek sa osobitom strpljivošću. Drugoj djeci ne će nikad odgojitelj dopustiti, da se mucavom djetetu rugaju ili smiju. Uopće mucavcima valja obraćati naročitu pažnju i blag postupak u odgoju.

Još je jedna znatna pogrješka u dječijem govoru t e p a n j e. Ono nastaje u djece prirodno a pogreške dolaze s roditeljske strane. U malog djeteta nijesu još razvijeni svi organi za govor. Teško izgovara neke glasove kao r, z, ž, š, ij, dž, nj itd. Ono mora da te glasove zamijeni lakšim glasovima ili ih ispusti.*) Tako nastaje tepanje. Roditeljima drago, da im dijete tepa, bajagi im se to odviše mili, pa će poslije i muallim (učitelj) u mektebu opaziti, da dijete govori: pist (prst), jiba (riba), tonj (konj) itd. To je zla navika.

Muallim će i tepavcima svraćati svoju pažnju. Vježbaće djecu da polagano i pravilno izgovaraju one suglasnike, koje tepanjem izgovaraju krivo.

Muallimova je dužnost od zgrade do zgrade naš narod sjetiti na ovake pogrješke, što ih roditelji nehotice čine, savjetovati i upućivati kako će s djecom lijepo postupati i s njima se razgovarati.

Nastavi u mektebu (i pogotovo u školi) dalnja je zadaća, da usavršava dječiji govor, da nauče djecu da govore razumljivo, pravilno i lijepo. Vježbanje u govoru nije poseban predmet vjerske nastave, nego se spaja s vježbanjem u mišljenju u svim mektebskim predmetima.

*) Dijete nemajući još potpuno razvijene organe za izgovaranje nekih težih glasova, ono ih zamjenjuje lakšim ali drugim. Za to roditelji spočetka i tepaju (dječijim govorom govore), ali to ne smije dugo trajati.

Lijepo veli Kehr: „Svaka škola treba da bude dvorana za razgovor“. Želi li muallim da mu učenici nauče lijepo i pravilno govoriti, to treba:

1. da sam muallim pravilno govori. On je u svemu pa i u govoru najbolji primjer djeci. Prema tome treba da mu govor bude oblikom i sadržinom savršen. Muallim neka nastoji, da se iskorijene tugje nepotrebne riječi iz našega jezika. Neke arapske (turske) riječi mogu se u vjerskoj nastavi upotrijebiti, osobito tehnički nazivi pojedinih vjerskih činova kao: abdest, šart, farz, rukjan, zekjat itd.

Naravno valja se nuallimu čuvati i onih tugjih izraza, koji se uvlače u naš poluinteligentni svijet kao: da-pače, dočim, si, takorse, znatiželjan itd. jer to sve naš narodni govor nakazi.

Tako će se i muallim čuvati pred djetom, da ne izgovara neke tehničke izraze n. pr. moral, religija, simpatija itd., jer to djeca ne razumiju.

2. Govor učenika valja da je pravilan. Muallim će, kadgod mu zato ispane zgodna prilika pružiti učenicima zgodu; da svoje misli iskažu riječima i to u potpunim rečenicama.

„Najgora je škola, u kojoj učitelj uvijek sam govori“. (Disterweg). Muallim će na zgodan način dječiji govor ispraviti.

Osobitu priliku vježbanju u govoru djece pružaju mektebske šetnje. Za lijepa će vremena i muallim katkad izvesti učenike u prirodu na štnju.

Te šetnje imadu dvojaku svrhu: 1. da se učenici izvedu na čist zrak, malo proskaču i da se tjelesno i duševno malo odmore; 2. da u prirodi uče n. pr. muallim ih na zgodan način navodi, da se izraze o veličini i ljepoti, brda, planina, dolina, rijeka, cvijeća itd., a onda ih poučava, kako je to sve dragi Bog stvorio itd.

Osim toga će muallim svakako zapodjeti neprisiljen razgovor. Tu ih on najlakše vježba u govoru.

Dva lupeža i žena;

Pričao: Husejin Sulejmanu.

(Svršetak.)

Kodija, koji je hadžiju poznavao kao poštena čovjeka, uvjeravaše nepoznatog lupeža o trgovčevom poštenju.

Danji lupež reče, da je pripreman odmah na sudu dokazati istinu svoje tvrdnje, na što svi i pristadoše.

On izvadi svoju polovicu dukata, ispriča šta je uradio i bajagi s hadžijom ugovorio, pa reče, da odustaje od svoje tražbine, ako se u trgovca ne nagje i sada njegovih devedeset i devet i ostala polovica dukata, koja će se sa ovom njegovom skladno spojiti u stoti dukat.

Kadija naredi trgovcu, da izvadi svoju kesu i istrese novac, što ga ima.

Kad to trgovac učini, nabrojiše na čudo kadijino devedeset i devet i jednu polovinu dukata, na kojoj se odmah ustanovi po prerezu, da je ostali dio onog dukata, od koga je drugu polu imao onaj lupež u ruci.

Trgovac sav preneražen, ne znade, što bi ovaj mah rekao kadiji, a lupež pobjedonosno zaviče kadiji: „Eto ti tvoga poštenjaka!“

Kadija se vrlo uzruja i vidjevši, da je čin dokazan, poče grđiti hadžiju radi nepoštenja i licemjerstva i naredi, da lupežu preda odmah njegov novac.

Jadni se hadžija nije mogao snaći, činilo mu se je da sanja ne vjerujući, što se s njim dogagja. Oklinjao se i počeo uvjeravati kadiju, da je nevin, ali uzalud, jer mu kadija pokaže vrata i reče:

„Da mi se više nijesi usudio doći i tražiti pravdu, idi, da te moje oči više ne vide!“

Lupeži ostadoše kod kadije sjedeći u razgovoru i priznajući njegov teški položaj, kad mora imati posla sa ovakim licemjercima.

Hadžija se vraćajući od kadije zadržna na putu sa jednim prijateljem, kome ispriča svoju nesreću. „Nije mi toliko žao dukata — reče bezazleni hadžija — koliko mi je teško, što sam pred kadijom izgubio obraz i stradao na pravdi Boga

„Hadžija, — reče mu prijatelj — nešto sam se sje tío! Mislim, da neće biti golem grijeh, kojim ću iskupiti tvoje poštenje. Brzo mi donesi stotinu dukata, dok su njih dvojica još kod kadije. Ja ću otići i reći, da je on kod mene ostavio pare na pohranu, a ne kod tebe. Tako ću doći do tvojih prvih dukata i uvjeriti kadiju, da si ti pravedan postradao.“

Hadžija pristane i donese stotinu dukata, a prijatelj mu otrči kadiji i zateče još onu dvojicu kod njega.

„Efendija“, poviče on s vrata, „moj poštenu prijatelj hadžija, malo prije je stradao na pravdi Boga, a sve radi zablude. Taj se čovjek prevario misleći, da je hadžija dao na pohranu stotinu dukata, mjesto što ih je meni dao. Evo, ja sam mu donio novac, a on neka vrati hadžiji njegov. Hadžija nije nepošten čovjek, kao što ste presudili. Evo vidite, da sam ja pripravan tome čovjeku vratiti njegov novac, što ga je kod mene ostavio“.

Noćni se lupež kradimice osmjehnu i u duši se radovaše, što će mu drug proigrati ulogu a njega zapasti žena.

Danji se lupež nije smeo na ove riječi hadžijina prijatelja, nego sasvim pripravnno stade govoriti: -

„Istina je dragi efendija, ja sam i njemu dao stotinu dukata da mi ih čuva, ali mu ih nijesam mislio još iskati. Sada kad vidim, da je drug onog nepovjerljivog čovjeka, bojim se, da ga ne okrene za sobom“.

Na to se okrene hadžijinu prijatelju i reče: „Hvala ti dragi!, što si mi barem ti moj novac pošteno donio, ali ti savjetujem, da se kloniš hadžije“,

Ovaj jadnik, ne znade što bi odgovorio, predade dukate lupežu, ode i posramljen ispriča hadžiji nove jade.

Lupeži se oprostite s kadijom vrlo uljudno i pogjoše dalje.

„Evo novaca!“ reče danji lupež svome drugu, „ali se ne radujem toliko njima, koliko mojoj umjetnosti, kojom sam do njih došao“.

Noćni mu drug prizna veliku okretnost, ali mu ne htjede priznati prvenstva prije, nego i on ne pokaže svoju umjetnost.

Onako snabdjeveni novcem pogju lupeži u samu prijestolnicu, gdje je noćni lupež inače često zalazio, a ovaj put odluči pokazati svoj majstorluk.

Došavši u prijestolni grad, okrene noćni Lupež oko pola noći upravo sultanovu dvoru. Kradljivac je tamo češće zalazio i dobro poznavao sve prostorije, služinčad i dvorsko osoblje, a njega kao lupeža nije nitko znao, a niti sanja o tom, da kakav živi, nepoznati stvor može bez ičijeg znanja ući u divne carske saraje.

Došavši do visokog avlijskog zida, koji je sa sviju Strana zaklanjao ulaz u sultanovu palaču, izvadi noćni lupež iz svoje torbe uže sa kukom na vrhu. Ovu zabaci i zakvači na vrhu zida, te se po užetu uspenje gore sa danjim lupežom, koji ga je tiho slijedio, da vidi njegovo umjeće.

Pošto su se na sličan način niz uže polako spustili u avliju, pogju lupeži laganim korakom k vratima palače, koja vješto i polako otvori noćni lupež.

Dugim stepenicama i hodnicima prispiju u onaj dio palače, u kome je bilo i noćno odmaralište sultanovo.

Prije nego dogju pred samu sobu, u kojoj je sultan spavao, valjalo im se je prošuljati kroz cijeli red odaja, u kojoj od svakih spavaše po jedan od sultanovih robova.

Od ovih bi robova uvijek po jedan naizmjenice bdio u sultanovoj sobi, pazio, da mu se gospodar u snu ne otkrije i po želji mu davao šerbe, kojim se katkada iza sna krijepio. Starog dobričinu sultana morila je često glavobolja, a onda je rob stražar morao gospodara polako trti i uz to mu po običaju pričati kakvu bajku, koju je on slušao, dok ga ne bi san prihvatio.

Jednoga je roba na straži imao poslije odregjenog" vremena zamijeniti drugi, a ovoga treći i t. d., dok ne bi jutro svanulo i sultan iz postelje ustao. Kad bi rob izdržao odregjeno vrijeme u službi, vraćao bi se u svoju sobu na počinak, ali je prije toga morao probuditi onoga druga, koji će ga zamijeniti, ako ovaj već dotle ne bi sam došao, da ga izmijeni.

Noćni lupež čestim uvlačenjem u carski dvor znao je sav ovaj običa.

On se lagano prišulja sa danjim lupežam k onoj sobi, u kojoj je sultan spavao, i pokaže drugu roba, koji

čuvajući noćnu stražu uz sultanovu postelju bijaše zadrijemao.

Danjem lupežu reče, da iz jednog kuta sluša i gleda u carevu sobu, šta će naprijed biti.

Sam se uputi najprije u sobu onoga roba, koji je imao izmijeniti onoga stražara. Polako obuče njegove haljine i istrne mu svjetlo, da se slučajno ne bi probudio, a zatim se onako preobučen u ropske haljine, uvuče lagano u sultanovu sobu.

Danji je lupež drhtao od straha, gledajući smjelost noćnog lupeža. Ovaj drmne roba, koji bijaše zadrijemao i kao da je njegov drug, koji ga je došao izmijeniti u službi, dade mu rukom znak da izagje jer je već nje govo vrijeme prošlo.

Dremovni rob i ne gledajući puno, otetura u svoju sobu da spava.

Noćni lupež nastavi službu kao rob. Sultan se stane prevrtati u postelji, a lupež po običaju smanji svjetlo, da se ne bi gospodar razbio san. Zatim ga prikrije bolje pokrivačem. Sultan poče u polusnu ječati od kostobolje, e bi rekao, sad će od bola skočiti iz postelje. "Danji lupež gledajući kroz prozor i čujući sultanov glas pomisli, da je noćni lupež dolijao.

Noćni kradljivac nije se ništa smetao, nego tihim glasom onoga roba, čije je haljine obukao, upita gospodara, kuda će ga trti. Sultan mu reče i okrene se zidu da nastavi spavanje, ako ga popusti bol. Noćni lupež stade sultana polako trti i tiho ga zapita:

„Je li dozvola gospodaru, da te uzgred rob zabavlja jednom lijepom pričom?“ Kad sultan dade svoju privolu, otpoče lupež:

„U jednom gradu živjela neka žena i imala dva muža oba lupeža. Jedan je krao danju i večerom se vraćao, a drugi je bio noćni lupež i jutrom dolazio doma“.

Danji lupež čuvši svoju povijest u priči zadrhta od straha pomislivši, kako će je njegov drug dovršiti i hoće li ga izdati. Noćni lupež produži dosadanju priču istaknuvši, kakvo je umjeće pokazao danji lupež svome drugu, a onda nastavi u priči crtati noćasnje svoje djelo — kao majstorluk onog drugog lupeža.

„Gospodaru!“ nastavi on, „onaj noćni lupež ušuljao se bio u dvor samoga sultana, priveo druga da gleda šta će biti i da čuje svojim ušima presudu iz usta sultanovih, koji je od njih dvojice bolji majstor.“

Sultan one zemlje pobolijevao je onako isto kao i ti od kostobolje, a noćni bi ga rob traio i zabavljao pričom, kao što na primjer ja tebe sada zabavljam. On je zavarao roba na straži i samoga sultana, koji ga je držao za svoga roba, pričao mu priču i pošto ga uspava, izvukao se sa drugom iz careva dvora, a da ih nitko nije opazio. Šta misliš gospodaru — upita noćni lupež — koji je od one dvojice lupeža pokazao veću smjelost i kome bi ti dosudio da bude njegova žena?“

„Onaj je noćni daleko nadmašio svoga druga, — reče sultan — i ja bih njemu dosudio ženu“.

„Tako je i bilo“, reče noćni lupež prikrivajući gospodara bolje, koji je bio zadrijemao.

„Tako će i biti“, izusti u sebi žalostan danji lupež, misleći još samo o tom, da mu se kako odavle dočepati slobode i napokon bijela dana.

Kad se noćni lupež osvjedoči, da je sultan zaspao, izvuče se polako, probudi trećeg roba, a sam ode u sobu onoga drugog, koji je još slatko spavao, svuče ropske haljine i obuče opet svoje lupeško ruho.

Zatim se polako oba lupeža izvuku iz carskog dvora te pošto pregioše preko zida i odmakoše daleko, noćni lupež reče:

„Ej moj prijatelju! Osudu si čuo iz usta samoga sultana, čija treba da bude žena, a mislim, da si se sam uvjerio, da sam bolji majstor od tebe.“

„Jesam — odgovori danji lupež. — „Neka ti bude sretno, a meni drugi život“ — „Kako to za se misliš?“ upita ga noćni lupež — „Moj noćni strah, što sam ga pretrpio, a tvoj majstorluk, koji me je natkrilio, ne obećaje meni unaprijed nikakovu sreću, koju sam dosele tražio u lupeštini dijeleći je sa nevaljalom ženom. Ostaj mi zdravo, nekadanji druže! Evo ti ovo neblagoslovena novca, podaj ga hadžiji, i moli ga, da mi oprost, a ja ću odsele gledati, da okajem svoje ostale grijehe, i da na pošten način zaragjujem koru hljeba!“ To rkavši okrenu prvom ulicom i ne osvrćući se više na noćnog lupeža, koga se silno dojmi ovo pokajanje. ”

Dugo je još razmišljao o svom suparniku, koga se eto sada riješio, stavljajući na kocku svoj život radi ne vjerne žene.

Otkako je otkrio pravu istinu o njenom životu, nije došle ni imao vremena, da pravo o svemu razmisli. Stane ga moriti misao, da bi mu ona varalica žena, koja ga tako lukavo za nos vukla i gulila, opet mogla naći drugog bilo danjeg bilo noćnog suparnika.

Što je dalje razmišljao, sve mu je ogavnija postajala kao i njegov dosadašnji život, jer će i negovo umiće jednoč pasti pred većim majstorom i najposlije sigurno, ali jedno lija dolijati.

Ipak se odluči, povratiti kući, da onoj ženetini istakne njene zloće i s njom ljudski obračuna.

Došavši u svoje mjesto danju, niko ga i ne prepoznade. Prije nego stigne kući, čuje od jednog čovjeka, da je tu ženu sud uhapsio, a kuću joj zapalio, kao stjecište lopova.

Pošto je razumio, da je odregjena potraga i za dvojicom lupeža, koje je držala kao muževe, pobjegne iz toga grada, progje se lupeštine, povrati hadžiji suparnikov amanet i prihvati za pošten rad. Od svoje zarade dijelio je najveći dio sirotinji i skrušeno se molio Bogu, da mu grijehe oprost.

Konačno je i trgovac hadžija postao opet stari prijatelj kadijin i zahvalio Bogu, što su se ona dvojica prošla lupeštine

Muslimanski narodi za svoja prava.

Revendikacija kavkaskih muslimana.

Sistematski napadaj Rusa na muslimanske narode i zemlje, koje su u njihovom susjedstvu, traje više od tri stoljeća. Vlada Ivana IV., savrememika slavnog turskog sultana Sulejmana Velikog, čini znamenito doba u historiji ove politike napadanja i grabežljivosti. Uistinu, ovaj je prvi car Rusa, nakon što je osvojio Kazan i Astrahan, navalio na Tatare i Kirgize, te druge male muslim. narode, kod kojih se je agresivni utjecaj Rusije već jako bio razvio. I iza svog brutalnog početka nije proteklo nego 150 godina!, a Krim je sa sjevernim dijelom Kavkaza došao pod jaram carizma, a do malo vremena iza toga cijeli Kavkaz sa provincijama Širvana, Karabaga, Bakua i Šimaha potpade pod istu sudbinu, Broj muslimana, koji danas stenju pod despotskom vlašću Rusa ubrojivši i one iz Turkistana, Kive, Buhare itd., iznaša 40.000.000. Politika, koju je slijedila vlada ruskog carizma prenio muslimanskim narodima, sastojala se je u sijanju razdora među razna muslimanska plemena, pomoću čega bi lako dolazila do svog cilja. Rusija je to postigivala s jedne strane podjarujući postojeću neslogu među* tim plemenima, a s druge pak dijeleći obilno novac svima onim, koji su u njoj smatrali sivoju zaštitnicu za realizovanje njihovih ličnih aspiracija. Čim je prvi korak tako učinjen, Rusija se poslužuje najdjelotvornijim sredstvima, da od svito plaćenika stvori jednu stranku, koja će joj lako omogućiti, da vojnički okupira žugjene pokrajine. Nakon okupiranje dotične zemlje, ona bi njome za neko vrijeme upravljala pomoću domaćih činovnika, koje je onda zamjenjivala sa svojim ruskim agentima i tako potpuno aplicirala politiku despotizma i vekzadje. Sve ove muslimanske zemlje, koje se danas nalaze pod ruskom upravom, podjarmljene su sa istim metodama i politikom, koja služi nezastitljivim ciljevima najezde i osvajanja. Hanati Buhare i Khive, koji se danas nalaze u prvoj periodi aplikacije ovog sistema, ne izvožite li svoju nezavisnost, doći će pod istu sudbinu kao i ostale provincije.

Megiju muslimanskim zemljama, koje se danas nalaze pod Rusijom, Kavkaz je najviše pokazao otpora ruskim navalama i da ih odbije, doprinio je najviše žrtava. Ratovi, koje su narodi ovih predjela vodili protiv Rusa, trajali su dva stoljeća. I ako se uzme u obzir, da cjelokupno muslimansko stanovništvo Kavkaza nije sudjelovalo u ovim ratovima i da su, se za svoju slobodu sa Rusima borila sama čerkeska plemena sa onim u Dagistami! i na sjeveru Kavkaza, kojih je bilo oko dva i po milijona, lako će se pojmiti koliko su oni držali do neza-

visnosti njihove domovine. Njihove vogje, kao Šejh Šamil, bijahu zastavnici ove šake junaka, koji su, želili poštediti njihovu rodnu grudu od prljave invazije jednog bijesnog neprijatelja. Njihova su imena poznata cijelom svijetu. Junačke borbe i djela hrabrosti, neustrašivosti i haroizma ovih branioca skupocjene im slobode, dostojno su prikazana u mnogim literarnim djelima pisanim od Francuza, Engleza i Nijemaca.

Ali žalibože! ni hrabrost, ni gorljivi patriotizam, ni mnogobrojne žrtve ovih heroja ne mogoše zapriječiti zlokobnu katastrofu — i ruski gorostas postade gospodarem njihove domovine. Tako su godine 1859. Dagistan i god. 1862. čerkeska plemena bili prinuždeni, da se pokore zakonu pobjedioca.

Kad su svi ovi napredni predjeli, koji su se ponosili sa svojom slobodom i nezavisnosti, tako došli pod upravu Rusije, vlada je carizma, vjerna metodi koju je adaptirala protiv muslimana, počela siliti Čerkeze zapadnog Kavkaza, da napuščaju svoju domovinu. Ovaj je dio Kavkaza zbog što je bio na obali Crnog Mora u očima Rusa imao veliku vrijednost sa. strateškog gledišta. Rusija je zato zamjenjivala muslimanske Čerkeze sa čistim ruskim stanovništvom. Na hiljade je familija : na stotine. hiljada ljudskih bića, koji nijesu imali drugog grijeha nego što su bili muslimani, potpuno uništeno sa aplikacijom ovog barbarskog sistema ekspropriacije. Ove je besprimjerne grozote i ova nečuvena nasilja svojevremno otkrila evropska štampa. Ali ništa ne može pomoći.

One od ovih žrtava, koje su unatoč svemu htjele ostate u svom rodnom zavičaju, ostadoše jednog dana lišene svojih dobara i posjeda, koje su Ruei sai raznim intrigama davali vjernim Kozacima i mužićima. S druge strane, da se laglje rusificiraju, njihov jezik, njihovi običaji, u kratko, sve ono, što karakterizira jedan narod, bi najednom ukinuto. Ruski jezik u školama postade obligatnim. Osim toga oni vidješe da će biti uništeni pod teškim porezima, a nekoji od ovih plemena, čija vjera ne bijaše dovoljno solidna, moradoše pod neprestanim prijetnjama svakovrsnih vekzacija napustiti i samu muslimanski vjeru, te primiti njihovim. Spominjanje haililma imena na hutbama bude im zabranjeno. Hodočašće Mekte najprije podvrgnuto najstrožijim restrikcijama, a onda, zadnjih godina posve zabranjeno. Molbe, pritužbe i jadikovanja, što su ih muslimani neprestano upravljali carskoj vladi, da jednom stane na put tiraniji ruskih činovnika, ne mogaše ni malo umekšati srca ovih despot-skih vladara. U predjelima, gdje muslimani i kršćanski Kozaci žive zajedno potonji su činili život nesnosnim svojim susjedima. Tako su im pljačkali njihova dobra, obeščašćivaili sve, što' im je sveto ii ubijali ih i svi lovimevigjeni zločini, ove flagrantne povrede zakona što su ih počinili Kozaci nad muslimanima, nijesu nikada kaznene. Naprotiv, krivnja se je uvijek pripisivala muslimanima, prema oficijelnom principu, što ga je usvojila ruska

vlada. Od ovih kozačkih nasilja i grozota najviše su trpjeli muslimani iz plemena Inguš i Čečen, koji stanuju u provinciji Tersiki na sjeveru Kavkaza. Nedavno su Kozaci — kako je to i sama ruska štampa priznala — organizirali jedan p o g r o m protiv muslimana iz Inguš plemena.

Rusija je takogjer jedini postrekač nesloge, koja postoji megju muslimanima i Ermenima na Kavkazu. Ona je posijala sjeme razdora megju ova dva naroda, ona je uvijek natjerivala i podjarivala Ermene protiv muslimana i preko njih je učinila nečuvena ubijstva nad muslimanskim življem u Baku-u, Erivanu i drugim gradovima, a koja još i sada traju

Uvedenje tobožnjeg ustava u Rusiji poslije rusko-japanskog rata, nije ni malo pomoglo žalosnoj situaciji muslimana. Unatoč toga, što Kavkaz ima četiri milijona muslimanskih stanovnika, ipak nije mogao dobiti ni jednog jedinog muslimanskog poslanika u ruskoj Dumi. Stari sistem zlostavljanja traje kao i prije a u nekim predjelima još žešće i intenzivnije, buduć je gore napomenuto masakriratije Inguša počinjeno nakon skorašnje ruske revolucije.

Radi svih ovih uzroka, koje sam nabrojio i radi mnogo drugih, preko kojih ovdje prelazim, imam čast, da se u svojstvu delegata ovog zlosrećnog nroda obratim na gospodu liberalce svih zemalja, s molbom, da nas potpomognu, da oslobodimo muslimanske narode na Kavkazu i da ih više ne ostavimo pod tim silničkim jarmom Rusije, koja ih toliko ugnjetava, budući su oni dovoljno zreli, da mogu uživati svoju slobodu i nezavisnost i tako formirati jednu autonomnu državu i upravljati sami svojim poslovima. Humanost iziskuje, da ovi narodi zauzmu takogjer svoje mjesto u redu civilizovanih i nezavisnih naroda i slijedeći blaženi pravac svojih pre-gja, da mogu ići putem napretka i civilizacije.

Stockholm, u oktobru 1917.

Delegat kavkaskih muslimana:

Ahmed Saib Kaplanzade. S
francuskog: Panislamista.

Fejzullah Čavkić: ;

Na uranku.

Bilo je davno, baš se evo sad ne mogu sate da sjetim, kada. Draga moja, možda već ima milijun ljeta: ti si i onda bila milje moje, moja nevjestica, moj razgovor. Dobro se sjećam jedne noćj, a i ti sigurno, kad si počivala na mom krilu, a niže nas Ganges, azijatska rijeka, teče, pa šumi i sve nešto šapče — ko i nas dvoje.

Blizu nas diže se nekavo brdo u vis, hoće l biti Himalaja, a još više sjaje nad nama zvjezdano nebo i blijedi mjesec, taj stražar tamne noći, taj pratilac sirotana i putnika. Blagi vjetrić ugodno piri i raznosi slatki miris prirode, te vječite apoteke, i leprša svoje kose. A ti spavaš, slatko sanjaš, moj angele mili, moj cvijete ubrani. Ti spavaš a ja gledam... Nema nigdje nikog, niti se čuje glas živog stvora: nebo, zemlja sve čuti, mjesec samo šija, a ostalo sve mirno spava. A i ja, da ne budem besposlen, tebe cjelivam. Uspavljujem te ko dijete malo.

Tako je to trajalo, dok se ne ču krik, strašan krik, pun užasa... I ti se prepade. Ja sam znao, otkuda je to. I nisam se mako, već sam i dalje milovao tebe, cvijete moj. To je valjda razvalio svoje čeljusti bengalski tigar, ili kakav demon i ništa više.

Zaneseni'u ljubavnom piću gledasmo opet neko vrijeme zvijedano nebo i blijedi mjesec, a ugodni j vjetar pirio sa visova Himalaje na nas.

I mi zaspasmo.

Znam, da si se naspavala, a sad nam lijevaj kahvu, da pijemo...

II

Davno je i ovo bila.

Jedne ljetne noći bio sam u putu. Znaš, to nije bio mašinski put, niti tuda ide kakav tramvaj, niti fijaker. To je samo nogostup kroz seosko polje. Oh kako je bilo lijepo, da znaš angele moj. Piri vjetrić, ali ugodan. Rasprostire miris raznih parfuma, da ih ne možež raspoznati niti odabra/ti, oji je ugodniji.

Kukuruzi izrasli izavrh mene, a rodili. Lišće šušti, od svukuda se nešto prikazuje, što l' bi to bilo? Da nije kakav demoni? Jok vala... Grah moj pobro... Težaci ga nasijali uza svaki jarak, pa se uzvio uza kuruze kp kakav gos... Zagjem s puta, da vidim toga gosu. Oh Bože, rodio grah, skitio se. Povratim se na stazicu i nastavim dalje dragoj na razgovor. Nebo vedro, osuto sjajnim zvjezdama, samo da nije mog druga mjeseca. On će istom u zonu pomoliti svoje roščiće.

Polje dugačko, a moj puteljak krivudast, eto me desno, evo me lijevo, s megje na megju, dok ne dogjoh do Hadži Salihovih kuruza, do njegove ograde. Dogjoh do trešnje, koja je kao straža dobra gazdinskoga. Pod njom je tratorina, mali proplanjsk poljski, gdje težaci ručavaju i lužinaju, odpočivaju i mole se Bogu, gdje djevojke u ljetno doba, kad grah sije ili beru, te počivaju i daju oduška svome raspoloženju, milo poje pjesme svoje. Zaustavim se tu. Sjednem, da se naužijem prirode, da se nagutam čista zraka. Oko mene lišće šušti, kao da mi se ko primiće... Ne bježim, pa šta je — da je... tako odlučih i pružih sg po zelenoj travi. Gledam zvijezdano nebo, gledam zvijezdu sjevernijaču i malog megjeda; gledam kako dobro sjaje ono sedam zvijezda, što se zove veliki megjed. Al' one mile zvijezde, koju sam upamtio

da je moja, ne vidim je na nebu. Nju sam odabrao, gdje se je osamila, pa lijepo sjaje. Otrže se listak sa grane, sa trešnje i upravo meni na lice. Ja pogledah kroz grane i spazim njeno lice u granama, kako me milo šija. Skočim na noge i hotijah se popeti na-trešnjju, da budem uz nju. Dok ja okom maknuh, dok ona opet na nebu; motrio, sam je i čini mi se, da ide onamo, kuda i ja hoću.

Kuruzi rodili. Da mberem koji, hadžinski je hak — neću. Eee! Al' kome idem? Hadžinskoj ceri. Nju da uberem, hadžinsko je dijete, moje je cvijeće. Nje mi niiko oteti ne. Ona me voli a i ja nju.

Eto me blizu sela V. Što će biti, ako me napastvuju psi. Udariou ga kamenom, tako ću mu zavezati usta, neće svu noć više lanuti. Ljetna noć kratka i težaci umorni, pak slatko spavaju, nigdje nikog. Uzeo sam dva^tri kamena, pa ću do prilaza. Eto ti Bećine kuje uprav preda me prilazu. Jadnica« Ne zna, da je kamen čeka. Da je se oslobodim, da više ne laje, udarim je jednim kamenom. Ode skiččući, zavuče se u jedan podrum, i cijelu noć nije više lan ufa.

Otvori se prozor. Ja kahnuh, a sa prozora mi se javi tihi šapat. Znadoh, da nije niko drugi, nego moj razgovor.moja Safija. Nagjoh merdevine, prislonili ih uz kuću i popnem se dragoj na pendž.

— Oh štai li amo oind'a govorili, tnilje moje! Sješać li se štogod od onog našeg sastanka?..,

— Bilo, pa prošlo... reče Safija,

— Ja! sata sve zaboravio. Samo mi jedino ostalo to u pameti, dia sam te i onda zaista volio, srcem ljubio.

— Tako i ja.

— A sad: što koji dan dulje živimo, to si mi sve milija, sve si mi draža.

Narodne umotvorine.

Čelebija Salko i Fata Dizdareva.

— Iz zbirke: „Haremske ruže“. —

Bašču sadi Čelebija Salko,
Ne sadi je čim se bašča sadi,
Već je sadi tunjom i limunom.
,, Po srijedi dubrovačkim cvijećem
Izokola đulom i sumbulom. '
Kad je Salko posadio bašču,
Salkina se pokragjaše bašca.
A'l se Salko ljuto zaklinjaše:
,,Ja ću svoju pričuvati bašču."
' Kad je bilo večer po akšamu,
Ode Salko ,u zelenu bašču,
Pa se sakri u zelenu travu,

Stade huka po zelenoj bašči,
Stoji fuka varakli nalula,
Stoji šika harali dimija,
Stoji zveka na grlu đerdama.

Salko skoči iz zelene trave,
Pa pogleda po zelenoj bašči,
Kad eto ti tridest djevojaka
I pred njima Fate Dizdareve,
Fata bere tunje i limune,
Fata bere u njedra ih meće,
Ona bere dubrovačko cvijeće.,
Ona bere dubrovačko cvijeće,
Ona bere za glavu ga meće.
Cure beru đule i sumbule,
Cure beru, pa se njima kite.
Kad je vidje Čelebija Salko,
On skoči o iz zelene trave,
Pa uhvati Dizdarevu Fatu.
Stoji piska Fate Dizdareve:

„Pusti mene, Čelebija Salko!

Mene mati na vodu spremila“.

— „Ne ću bogme Dizdareva Fato“.

Odvede je svom bijelu dvoru

I uze je za vijernu ljubju.

Kuna Mehmedaga.

— Iz zbirke: „Haremske ruže“. —

Kolko cvili gora Garevina,
Ako cvili i jest joj nevolja,
Jer je u njoj dosta poginulo: ,
Do dva brata Sadikbegovića,
I četiri Alajbegovića,
I dva brata Arnautovića.,
I pred njima Kuna Mehmedaga. .
Koga žali majka, koga seka,
Koga ljubja skoro dovedena,
Mehmedagu niko ni od kuda, ,
Njega žali Hasanaginica.
Svu je kulu u crno zavila,
I sebe je u crno zavila, .
I robinje u crno zavila,
To za čudo agi Hasan-agi,
Pa on pita svou milu lubu:

. „A bora ti, vjerna ljubjo moja!
Koga žališ za života moga?“ .

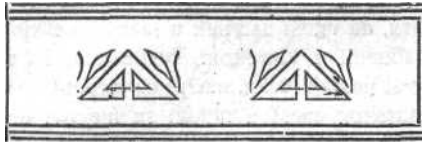
Govori mu vjerenica ljubja:
,,A bora mi aga Hasan-aga,
Eto sablja evo moja glava!
Pogino je Kuna Mehmedaga

U zelenoj gori Garevini,
Pa ja žalim agu Mehmedagu,
Jer je meni prvi sevdah bio“.

Govori joj aga Hasain-agia:
„Žali Ijubo i ja ću ga žaliti,
Jer je meni prvi jaran bio“.

Biserdžik.

LI STAK

Dvije izjave.

Molimo Vas da putem Vašeg lista objelodanite ove

DVIJE IZJAVE

S velikim smo interesom pratili objelodanjenje dra Hamdije Karamehmedovića o vladinoj školskoj politici i možemo reći, da to zadnje otkriće vladinih nepravda i konzenkventnog zapostavljanja nas muslimana nadilazi sve dosada izneseno i to radi svojih strašnih posljedica- S bolom u duši ipromišljali smo, zašto su tako jadno rijetki naši akademski redovi, a znali smo, da i mi muslimani posjedujemo mnogo jače pretpostavke, nego naši suplemenici, koje su 'nužne za normalno prosvjećivanje: dobru volju, prirodnu bistrinu i materijalnu snagu. 'Naš; dr. Hamdria je najzad na sjajan način odgonetnuo zagonetku i dokazao da smo se varali i grijehili protiv samome sebi misleći da uzrok našoj prosvjetnoj agoniji leži u nama.

Nije megjutim to, na što bi mi htjeli da ovom prilikom upozorimo; stara je to istina, da smo mi muslimani vladino pastorče, to prepuštamo našem dru Hamdiji, nego mi iz toga vučemo drugi nauk, koji tako jasno opravdava riječi našeg proglasa i temelj našeg cijelog programa, da se mi muslimani iz nužde separirati moramo i za nas nema preče nužde, nego li raditi na prosvjetnom podizanju zaostalog islamskog elementa- Prisiljeni smo, da stresemo sve nacionalne obzire, da hladno pregjemo preko »bratskih« izljeva s Jedne i druge strane, jer se tu radio našoj, specijalno muslimanskoj egzistenciji.

Stavljamo na srca svim našim akademičarima i molimo ih, da objelodanjenja dra Hamdije shvate kao nepobitan fakat i da iz njega stvore logičan zaključak, ca je bez svrhe u ovakim okolnostima i pored tih najelementarnijih bijeda zanositi se kakvim bilo drugim idejama.

Žalosno je, da su dra Hajndiju napali i s jedne i s druge strane- Tim žalosnije, što to čine oni, koji još uvijek tvrde, da su nam interesi svima zajednički i koH sada ne samo da nas ne potpomažu svojim glasom i ne kažu: mi zahtijevamo, da se nijedan dio našeg naroda tte Zapost v.lj.a, ne.g.o n a s č a k i n a p a d a i u. Lijep dokaz za ideju narodnog te" dinstva! Molimo braću kolege, da i o tome malo promisle!

Mi od svoje strane pozdravljamo ovu akciju dra Karamehmedovića, koji je ovom prilikom proveo princip neobazrivosti kad se radilo o čistim muslimanskim interesima i želimo da na tome putu i dalje ustraje i nek bude uzorom ne samo nama, nego i svojim kolegama.

Ujedno molimo braću muslimane, da traže otvaranje škola po muslimanskim mjestima i da šalju djecu u školu, da pokažemo da želimo prosvjetu, da volimo školu.

U ovo današnje doba, kada se opaža sistematsko potiskivanje nas bos.-herc. muslimana i od strane vlade i naših sugra-

gjana mi opet nećemo da vidimo da smo upućeni samo nas se da pomoći moramo tražiti samo u sebi, nećemo odlučno i ozbiljno da radimo na izgradnji narodnog nam života u duhu savremenosti,

Ne samo to, nego hladno i s nehajem gledamo i na ovo malo naših kulturnih ustanova, koje su nam ogledalo, a malo dolikuju našem imenu i prilikama, u kojima se nalazimo. Najbolji su primjeri naše čitaonice, naša sokolska i antialkoholistička udruženja, naše biblioteke, naš »Gajret« i »Sirotište«. Štampa, koja je duša prosvjete, kod nas je ograničena na pet jadnih listova i to sve našom utjelovljenom ljenošću — i inteligencije i naroda. Ovom prilikom namjera nam je upozoriti našu braću na važnost štampe, za koju se moramo brinuti, k o j u moramo p o m a g a t i .

Moć štampe za narodno prosvjećivanje tj cilike je važnosti, da se bez nje ne da ni pomisliti rad na polju prosvjete. Ona je najprikladniji način za širenje religioznih, moralnih i socijalnih ideja u šire slojeve naroda, ona nas upoznaje s kulturnim svijetom. To je sredstvo, kojim se u prvom redu služi narod u borbi za svoja prava. Štampom se unosi život u narod, ona ga drži, prosvječuje i uzgaja. U njoj se ogleda kulturna snaga pojedinog naroda.

Pa, šta se ovim misli. Ništa drugo, nego moramo podignuti našu štampu, pa da nas vodi u razvoju narodne nam prosvjete i tijeku moderne kulture- Mi smo dužni u prvom redu nastojati da bude bolje uregjeno ovo par naših listova, da se održe, a onda tek po mogućnosti broj poveća. Nu, ml navedosmo, da naš svijet uopšte s nehajem gleda na naše institucije. Nas 600 tisuća muslimana ne može da održi kako treba i prilike iziskuju ovo par listova, ne pretplaćuje se, ne saraguje se u njima. Svega je više u njima zastupano, a narodnim se prosvjećivanjem najmanje bave. Oni, koji biše htjeli u tom pravcu raditi, izgleda, da su napušteni. Nas (te n. pr. vrlo neugodno dirnula vijest, kad smo u zadmfpm broju »Bisera« čitali da se namjerava obustaviti njegovo izlaženje. To bi bilo vrlo žalosno! Mi mislimo da našem svijetu treba jedan ovaki list, kao što je »Biser« i neoprostiv bi grifeh bio, kad bismo ukabulili njegov prestanak- Ona iskrenost i oduševljenje za Islam i islamski elemenat zadužuje nas, da ga pomognemo, da obezbijedimo njegovo izlaženje. Zato molimo našu braću da ovo prime srcu, a naročito prijatelje našeg naroda: liječnike, kadije, učitelje i muallime da porade za dobro ove stvari.

Tajnik: ' . , " "

Hasib Imamović,
slušatelj ped. i phil.

Predsjednik:

M. Dubravić,
slušatelj medicine.

Ove smo izjave primili pri svršetku II. godišta našeg lista, pa budući da je »Biser« usljed rata privremeno, obustavio svoje izlaženje, to je ova stvar ostala neobjelodanjena, te ju sada i ako kasno iznosimo radi važnosti čirijenica, u kojima se govori u ovim izjavama- — Primjedba uredništva.

Islamski svijet.

Kineski Muslimani.

Na cijelom svijetu ima oko 300.000.000 muslimana. Od ovih se preko 30.000.000 nalazi pod upravom Kine. Kada je islamski hilafet pozvao muslimane cijelog svijeta da sudjeluju u svetom ratu, kineski se muslimani nijesu mogli odazvati tom svetom pozivu, ali su zato odlučili novčanim sredstvima pomagati svojoj braći po vjeri i kao prvi obrok poslali su u Carigrad 2,500.000 franaka.

Na taj su se način učvrstile veze bratstva, koje su odavna postojale izmeđju turskih i kineskih muslimana.

Polovicom šestoga stoljeća po Isa peygamberu Turci su izveli sjajna osvajanja- Zemlje, koje su oni osvojili izmeđju godine 550- i 560. prostirale su se od Perzije i sjevernih granica Kine do poluostrva Koreje. Kašnje je velika Tursko carstvo sa unutrašnjim bunama počelo opadati. Ali u istom vremenu Turci počеше obraćati više pažnju prema Zapadu i tako godine 563. velike armeje Turaka i Avara stignu do pod bedeme Carigrada. Zbog unutrašnjih buna u srednjo-azijskom Turskom carstvu i zaposlenosti Turaka oko osvajanja Carigrada, Kinesko carstvo je, osim što je povratilo od Turaka svoje pokrajine na jugu i sjeveru, ono je osvojilo i sami Turkestan sve do Kašgaira. Tada su se izmeđju Kine i Perzije uspostavile veze prijateljstva i južni predjeli Azije postali su kao most za saobraćaj izmđu ove dvije države. To je potrajalo sve do pojave islamskih osvajaća. Godine 637. arapski su borci iz Perzije protjerali zadnjeg vladara iz dinastije Sasanovića. Sin ovog vidaoca prebjegao je kineskom caru i bio lijepo primljen. Ali budući da se je Islam natprirodnom brzinom širio i islamsko carsvo povećavalo, osjetila se je potreba, da se ustanove diplomatski odnošaji međju Kinom i islamskim hilafetom. Godine 628. je u Kinu došao prvi islamski poslanik i nakon što je predao kineskom caru darove islamskog halife, isposlovao je dozvolu, da može širiti Islam u kineskom carstvu. Za vlade Tang dinastije sklopljen je prvi ugovor izmeđju halife i kineskog cara po kojem je hilafet odaslao Kini nekoliko islamske vojske, da uguši jednu nutranju bunu. Nakon što su islamski borci ugušili bunu u Južnoj Kini, nastane se u samim buntovničkim krajevima. Eto od tog doba se je u Kini pojavio i islamski elemenat. Izmeđju Arapa i Kineza otvorio se je i morski saobraćaj. Tada su Arapi naučili od Kineza fabrikaciju papira i prenijeli je u Evropu. Taj se je morski saobraćaj bio toliko proširio, da su kineske lagje dolazile u velikoj mjeri u arapska pristanšta, a arapski brodovi opet išli do Kantona, a kašnje i do Kian-Čau-a.

Islam se je u Aziji neprestano širio i muslimani su počeli ratovati sa nemuslimanskim turskim plemenima- Ovi Turci, koji su se nazivali Ujgurima, nemogavši odoljeti navalama muslimana, krenu prema Istaku i godine 744. poruše ostatak ogromnog turskog carstva te osvoje cijeli Turkestan sa pokrajinama današnje Kine Kan-su i Šan-si- Budući da je tada kinesko carstvo bilo dosta oslabilo, velikom mu je mukom uspelo, da protjera ta turska plemena. Sa porazom Ujgura i ako se je put zatvorio. Iza toga muslimani lizmagju Kine i Evrope ali proširenjem granica islamskog carstva prema sjeveru taj se je put zatvorio. Iza toga nislimni izmeđju Kine i Evrope otvore mnoge centre veličanstvene islamske civilizacije, ali sa veliko-mongolskom invazijom t centri kulture dosta stradaše. Veliki prevrat, koji je nastao u Aziji uslijed širenja i napredovanja Islama, dosta je utjecao i na kinesku civilizaciju. Kina je do tada gledala na Zapad kao na divljačke pokrajine i nije se opirala tom kulturnom utjecaju. Naliprvu su Perzijci bježeći pred islamskim pobjediteljima međju Kinezima počeli širiti perzijsku kulturu. Najzaid su Nestorijanci uklanjajući se pred mu-

slimanskim boriocima u Kinu, tamo počeli širiti kršćanstvo. I ugurski Turci su takogjer svoju vjeru u Kini širili. Ali sve su te vjere uslijed budhizma vremenom izgubile od svoje važnosti. Jedini je Islam sve do danas iza budhizma mogao ostati najvažnijom vjerom u Kini.

Kako smo gore istakli, najprije su u Kini počeli širiti Islam muslimanski vojnici, koje je drugi halifa hazret i Omer r. a. poslao u pomoć kineskom caru, da uguši ustanak u južnokineskim provincijama. Ovi su muslimani u kineskom Turkestanu i u provincijama Kan-su i Šan-si postali jedan, snažni elemenat. Osim toga raspadom istočnog turskog carstva mnogi su njegovi divjelovi potpali pod Kinu i tako je turski elemenat u Ovoj zemlji postao važnim faktorom, jer su mnoga činovnička mjesta u Kini došla u ruke Turaka, a turski običaji prodrli do u satni dvor kineskih careva. Budući da je neki dio od ovih Turaka bio muslimanske vjere, na drugom redu stoje Turci, koji su u Kini proširili i učvrstili Islam. Dakle prvi su muslimani došli s vana- Kineska je državna uprava u Turkestanu počivala na slabim temeljima, radi čega su Turci svoje narodne; običaje i svoj turski jezik čagtajskog dijalekta mogli i očuvati. U pravoj su se pak Kmi Turci i Arapi izmiješali sa Kinezima i tako se je od njih jedan dio posve pretopio u Kineze, nu vidi se po samoj nošnji i licu, da neki dio ovih muslimana ni jesu pravi Kinezi. Islam se je najviše proširio u Južnoj Kini, za to je islamski elemenat vrlo jak u pravncijama Kan-su, Šan-si i Jun-nan. Megjutim ima priličan broj muslimana i u Sjevernoj Kini i u nekim većim obalnim gradovima.

Kineski neznabošci ne drže toliko do vjere, dok su muslimani do skrajnosti religijozni i zato žive u velikoj slozi i jedinstvu. Pa premda se sami smatraju Kinezima i govore kineskim jezikom, mnogo drže do općeg islamskog jedinstva i goje osjećaje bratstva prema muslimanima drugih zemalja.

Kineski muslimani ne idu baš u velikoj mjeri na Meku, ali ipak njihova ulema uči vjerske znanosti u Hidžazu. I kineskim je muslimanima arapski jezik vjerski jezik. Njihove su zastave urešene arapskim pismom, a na svim džamijama vidi se polu mjesec. Inteligentniji muslimani upućeni su u dogagjaje svijeta, a osobito prate razvoj prilika u islamskom svijetu. Oni su kao i njihovi pradjedovi veoma hrabri i požrtvovni, te u slučaju nužde brane i mačem u ruci svoju vjeru protiv neznabožčkih sunarodnika, pa i same države. Povijest Kine puna je muslimanskih ustanaka. Osobito je bio žestok ustanak u Jun-namu, a trajao je od god. 1855.—1873., te ustanci u pokrajinama Kan-su, Šan-si i Turkestanu, kolji su trajali od 1857 — 1877. Šta više prilikom zadnje revolucije u Kini muslimani su sa oružjem u ruci na Mše doprinijeli uvedenju novog republikanskog sistema. Kineska vlada u veliko cijeni i vodi računa o svojim muslimanskim podanicima koji su toliko hrabri i požrtvovni,

Bijela vrpca na novoj republikanskoj zastavi od pet boja, znak je muslimanskog elementa. U sadanjem svjetskom ratu srca kineskih muslimana kucaju za Osmanlije i njihove vjerne Saveznike; zato u njihovim džamijama uvijek čine dove za pobjedu oružja Turske i njenih saveznica- Svakako da će ovo mnogo utjecati da se nakon svršetka rata učvrste odnošaji prijateljstva izmetu Kine s jedne, te Turske i centralnih vlasti s druge strane.

Tursko-tatarska republika. Kako javlja službeni list »Vojeni Izvjestija« 11. se je februara ov. g. proglasila tursko-tatarska republika Volga-Ural autonomnom. Ova će republika, valj da obuhvatati gubernije Ural, Kazan i dio gubernije Samare, onda Orenburg i Perm. Obistini li se ova vijest, to tamošnja naša braća muslimani idu u Susret svojoj sjajnoj budućnosti, što i nama bos. herc. muslimanima ova sreća napunja srca veseljem.

Kulturne bilješke.

Iz vakufskog sabora.

(Nastavak.)

U svezi sa pitanjem evladijet-vakufa stoji uregjenje znatnog evladijet-vakufa Smailagina u Agićima kotar Banja Luka, koji je uslijed krivog upisa u gruntovnici došo u gruntovno vlasništvo evlada, makar uz zabranu prodaje i opterećenja u teretovnici.

Do sada se je od ovog vakufa predlagao samo prividni obračun sa paušaliranim dohodkom mjerodvnim za hardži muhasebu od 3000 K, kako je ovo neispravno te za vakuf štetno vidi se po tome, da jedini gruntovni uložak br. 1 kat. opć. Agići, koji spada pod taj evladijet-vakuf, imade prema kat. procjeni daklen pred više nego 10 godina, za posve drugih prilika nego danas, 3585 K 15 h čistog prihoda, gr. ul. 5, 3043 K 15 h, gr. ul. 14, 3455 K 45 h, gr. ul. 15, 4952 K 20 h, gr. ul. 21, 3207 K 95 li, i t. d. Svih gruntovnih uložaka koji spadaju tome evladijet-vakufu imade 65. Uz to nalazio se je i srf vakui Smailagin u faktičnom posjedu evlada, koji su od paušaliranog dohodka od 3000 K, mjerodavnog za hardži muhasebu pokrivali Ujedno i sve šar-tove srf vakufa, te time naravno hardži muhasebu iluzornom činili. Vakufsko-mearifski saborski odbor je zaključio, da se imade srf-vakuf od evladijet-vakufa odijeliti, te posebno upravljati te paušalirane hardži muhasebe za sada prema dosadašnjem načinu pobirati, dok se i neispravni gruntovni upis kako je to sa očekivanom naredbom zemaljske vlade u izgled stavljeno, Razumije se, da se ne čeka, dok ta naredba faktično izigie, nego se već sada sve pripravlja, da se u buduće točan račun predlaže te odgovarajuća hardži muhaseba naplaćuje.

U koliko imade još drugih važnih pitanja spadajućih u pravni referat, iznijeće se ista na dnevnom redu ovog zasjedanja visoke kuće

Medrese. Broj medresa ostao je isti samo što su se ujedinile banjalučke medrese i one u Gradačcu. Pokraj vjerskih predmeta i istočnih jezika predaje se na ovim medresama i svjetska nastava. Još je na novo uvedeno predavanje svjetske nastave na ovim medresama: u Czinu, Fojnici, Gračanicu, Konjicu, Sarajevu (Merhemića i Atmejdan medresa) i t. d. Treba napomenuti ujedinjene Gazi Husrevbegove medrese kuršumljiju i hani-kah odnosno darul-muallimin. Ovim medresama sada upravlja prvi muderis Muhamed ef. Tufo. U ovim medresama predaje se ove godine jedan novi predmet — higijena, a taj predmet predaje kotarski nadliječnik dr. Mustafa Denišlić. Zavod je absolviralo prošle godine 17 abiturijenata i već Svi su nastupili muallimsku službu. Ove školske godine 1917./18. uzdržava se u zavodu na vakufski trošak 30 gjaka tako da iz I. godišta samo tri gjaka uzdržaju se o svom trošku.

Okružna medresa. Na ovoj medresi otvoren je ove godine i II. razred. Prvi razred pohagja 36 učenika, a II. razred 31 učenik, ukupno 67 učenika, od kojih je osam haridžija i 59 lejljija. Vakuf uzdržaje potpuno 53 učenika, 4 učenika djelomično a dva se uzdržavaju o svom trošku. Na izavodu predaju vjeronauku i istočne predmete mudir i dvojica muderisa, koji su stalno namješteni. Arapsko pismo predaje Behaudin ef. Šehović, kiraeti kuran H. Hafiz Asim ef. Džafić, dok svjetske predmete predaju profesori: Dr. Hadžikalić, Hodžić, Vućak, dr. Lovrić i Zildžić, koje nastavnike vakuf po pogodbi konorira.

Mektebi ibtidajje. Tokom prošle godine ostao je isti broj mek tebi ibtidaja. Radi ratnih neprilika nastava je trajala u prošloj godini samo osami mjeseci. Za to je vrijeme svršeno samo minimalno gradivo. Osim toga bile su mnoge promjene u nastavničkom osoblju, naime mnogi su I. muallimi primili taborimamsku službu i to baš koji su svršeni darul-mualimina, u-

sljed čega se je morala uprava povjeravati drugim muallimima većim diejlom nesvršenima darul-muallimina, a nagdje čak sibjan-muallimima. To je dakako bilo na štetu nastave ali su to prilike zahtijevale, pa se nije moglo drugačije. Kod toga svega postupano je u smislu zaključka vakufsko-mearifskog sabora.

Sibjan mektebi. Kod sibjan mekteba nije tokom prošle godine nikakve znatne promjene bilo. Upravo kad su po neki i sibjan mektebi počeli uzimati knjige mektebi ibtidajja kao nastavno gradivo i kad se počelo radili nešto malo po modernijoj savremenoj metodi — nastupio je vladajući svjetski rat, te je tome početku stao na put.

(Primjedba uredništva. Pometnjom je izostavljen ovaj dio izvješća, koji je trebao, da ugje u 2. broj kao nastavak. Molimo gg- čitatelje, da ovo uvažje.)

Naime neki se nijesu htjeli vratiti u zavod, te su i prisilno dovogjeni, a neki su opet čim su se povratili, opet iz zavoda utekli kućama te su opet posredovanjem vlasti pridovagjani. ter tim zajedno i dan danas još četvorica nijesu se vratila. Dočim su se neki pitomci i prije isteka dopusta u sirotište pov'tatili.

Osim toga su se 2 pitomca morala isključiti i odstraniti iz zavoda, 'jer je njihovo vladanje postalo nesnialjivo, dočim sfl opet 3 gjaka predata njihovim materama na odgoj i to na nji hove opetovne molbe. Time je umanjen broj pitomaca u za vodu, pa ih se danas t. j. početkom školske god. 1917./1918. na lazi 82 koji su uškolovani ovako:

1. u mektebi ibtidajju I. razred 1;
2. u osnovnu školu III. razred 12, IV. razred 11;
3. u trgovačku školu I. razred 3, II. razred 3;
4. u realnu gimnaziju I. razred 3, II. razred 4;
5. u realku u I. razred 3. u II. razred 4, u III. razred 2 i u IV. razred 3-

Razne zanate polazi: bravarski 1, sedlarski 3, stolarski 3, cipelarski 5, krojački 2, pekarski 4, limarski 1, tesarshi 7, tape-tarski 1, sahačijši 1, kolarski 1, tesarski 2, monterski 2, trgo vački pomoćnik 1. .

Kako je poznato, na zavodu je fungirao kaiO upravitelj med ef. Karamehmedović, a kao muallimi su bili Jusuf ef. Imamović i Mehmed ef. Jusufbegović, koja su sva trojica početkom šolske godine 1917-/1918. sa zavoda premještena, a na njihova mjesta postavljeni je za upravitelja Asimbeg Muteveilić, a za muallima Munib ef. Pračo i Šerif ef. Špica, koji sada zavodom, upravljaju.

Kako god nije lako u zavodu upravljati, još je teže isti ob-skrbljivati, jer i ako ne fali finacijskih sredstava za obskrbu, u današnjem je vremenu teško i preteško nabavljati životne namarnice kao i ostale sve potrebstine. Ali s tim zajedno ne može se polaziti, da je barem do sad šta u zavodu manjkalo.

Kako je u prošlom zasjedanju izvješćeno, i sad se može ustvrditi da je narod za zavod dosta oduševljen, jer je i ove godine fond zavoda prirastao za daljnjih 39.319 K 78 h, pa se današnjim danom fond sastoji od 119.169 K 42 h.

Gajret. O stanju Gajreta i njegove imovine počam od kako je predan u vakufsku upravu t. j. od 1- augusta 1914. pa do ; 30, novembra 1916. izvješćeno je visokom saboru u prošlom zasjedanju, pa se ovo izvješće odnosi na vrijeme od 1. decembra 1916. do 30. novembra 1917.

Valja odmah na početku napomenuti, da se ni u prošloj godini nije moglo započeti sa kakvim intenzivnim radom oko »Gajreta« i njegove misli.

Usljed rata i njegovih posljedica moralo se ograničiti samo na najnužnije poslove, te se iz istog razloga nije ni u prošloj godini ubirala članarina, osim ako je ko, iz vlastite pobude, članarinu poslao, a takvi se slučaj samo jedan desio.

Za vrijeme od 1. decembra 1916. do 30. novembra 1917. unišio je u »Gajretovu« blagajnu:

Od članarina 50 K, od darova 3251 K 20 h, od kamata 7401 K 52 h, od lista »Gajreta« 5 K, od otplate zajmova 5225 K 50 h, od povraćenih predujmova 30 K, od društvenih artikla 31.438 K i od povraćene stipendije 29 K 77 h, ukupno 47.430 K 79 h.

Za gornje vrijeme isplaćeno je:

Za plaću podvornika 420 K, za stipendije 15.788 K 50 h, za poštarinu 45 K 84 h, za razno 450 K 18 h, za inventar 30 K 05 h, za potpore 60 K, predujmovi na plaću 45 K, i za študione zajmove 260 K, ukupno 17.090 K 57 h.

»Gajretova« bilanca na 30. novembra 1917. jest ova:

Početno stanje na 1. decembra 1916.: u gotovom: 56-653.71 K, u zadužnicama stud. zajmova: 31.980 K, u obligacijama ratnog zajma: 53.575 K, u privatnim poduzećima: 5000 K, u vrijednosnim papirima 4291 K, ukupno: 151.499 K 71 h. — Prihod za vrijeme od 1. decembra 1916. do 30. novembra 1917.: u gotovom: 47.430-79 K, u zadužnicama stud. zajmova 260 K, u obligacijama ratnog zajma: 10.428.75, ukupno: 58.119 K 25 li. — Ukupno u gotovom: 104.084-50 K, u zadužnicama stud. zajmova: 32.240 K, u obligacijama ratnog zajma: (54.003.75 K, u privatnim poduzećima: 5000 K, u vrijednosnim papirima 4291 K, ukupno 109.619 K 25 ili — Izdatak u gotovom: 17-090.57 K u privatnim poduzećima 5000 K, ukupno 22.090 K 57 h. — Ostaje u gotovom: 86.993.93 K, u zadužnicama stud. zajmova: 32.240 K, u obligacijama ratnog zajma: 64.003.75 K, u vrijednosnim papirima: 4291 K, ukupno 187.528 K 68 h.

Kako se vidi dakle stanje u gotovom povećano je za ukupno 30.340 K 22 h.

Za školsku godinu 1916./1917. zaključio je vakufsko-mearifski saborski odbor u svojoj sjednici od 2. septembra 1916. da se podijeli u ime stipendije 42.800 K na 103 učenika srednjih škola.

Od gornjeg iznosa isplaćeno je u ime stipendija samo svota od 22.860 K. Razlog tomu je najviše rat i njegove posljedice, radi čega su mnogi učenici kojima je bila stipendija podijeljena, morali ostanu kod kuće, da kao jedini muški članovi porodice vode gospodarstvo, i ne nastaviv škole, a mnogi su iz istog razloga morali prekinuti započete nauke i kući se vratiti. Nekoliko je stipendija otpalo i radi tog, što su tokom godine napustili školu, jer se nijesu pokazali sposobnim za nauku.

Kako se vidi dakle rat je vrlo omeo pohaganje škola, ali su izgledi, da će iduća školska godina u tom pogledu biti¹ po voljnija.

Najamnine. Isto tako zbog rata poteškoća postaje i u pogledu kirija i zakupnina, jer koliko god je malo bilo mušterija osobito za trgovačke lokale, da uzmu u najam za 1917. godinu, još više nepravilnosti postoji pri uplaćivanju najamnina i zakupnina. Većina najamnina, koji su uzeli koji vakufski objekt u najam, otišli su u vojsku, pa osim što ne plaćaju na vrijeme ugovorenu najamninu, mnogi traže, da im se za prošlo vrijeme otpise i za buduće da im se snize. Proti ovakim najamninama ne može se ni sudbeno postupati sve dotle, dok najamnici u vojsci služe. Stoga će u ovom pogledu i u ovom zasjedanju doći dosta komada na dnevni red.

Vakufske glavnice. Imovina samostalnih vakufa u glavnica prelazi iznos od 1.000.000 K. Ove su se glavnice nalazile na murabehi pri raznim dužnicima, uz izuzetak neznatnog jednog dijela, koji je bio pohranjen kod centralne vakufsko-mearifске blagajne. Ove su glavnice bile u sasvim neuređenom stanju — većina ih je bila neosigurana i u dosta velikom iznosu neutjeriva. Prije se naime nije vodila kakova osobita briga, o osiguranju glavnica, te su i pojedine mutevelije naplaćivale i opet po svojoj volji izdavale novim dužnicima, bez da su tražili

ikakvo jamstvo za sigurnost pozajmljenih, iznosa. Vrlo su bili rijetki iznimni slučajevi, gdje neke mutevelije, i to iz vlastite inicijative, nijesu izdavale glavnica bez gruntovnog osiguranja.

Posljedica ovakog gospodarenja poznata je visokom saboru jer su u svakom saborskom zasjedanju odpisivani ogromni iznosi glavnica. Stoga je vakufsko-mearifski sabor u svrhu uređenja glavnica izradio u prvom redu pravilnik kao uputu za povjerenstva i za mutevelije o izdanju zajmova, te je u godini 1916. preduzeo posebna uredovanja za svaku pojedinu neosiguranu glavnica — Svrha ovog uredovanja postignuta je time, što je znatan dio neosiguranih glavnica u zadnje dvije godine gruntovno osigurano odnosno u centralnu vakufsko-mearifsku blagajnu i muslimaoske novčane zavode pohranjen.

O ostatku neosiguranih glavnica vodi se i nadalje uredovanje, što će se i ove gruntovno osigurati u dogledno vrijeme, uz izuzetak onih, čiji se dužnici nalaze u vojništvu. Potpuno uređenje ovih potonjih glavnica ovisi o povratku dotičnih dužnika iz vojništva,

Osim toga saborski odbor naredio je posebnom okružnicom svim povjerenstvima, da se za vrijeme trajanja rata ne izdaju naplaćene glavnice novim dužnicima, te da se ove glavnice imadu pohranjivati u centralnu vakufsko-mearifsku blagajnu odnosno u muslimanske novčane zavode, o čemu je vakufsko-mearifskom saboru u prošlom zasjedanju podneseno posebno izvješće.

Sa provagjanjem ove odredbe naišlo se je početka na razne poteškoće, jer su neka povjerenstva i mutevelije i nadalje izdavali naplaćene glavnice novim dužnicima. Povjerenstva su nastojala opravdati taj postupak time, što se umanjuju kamate onih glavnica, koje se pohranjuju u centralnu blagajnu. Ovi su prigovori bili neosnovani, jer su povjerenstva gornjom okružnicom upućena da nastoje, da se za naplaćene glavnice kupuju koristonosne nekretnine, za dotične vakufe. Stoga je saborski odbor bio prisiljen preuzeti oštrije mjere i zaprijetiti otpustom onih mutevelija, koji i nadalje ne bi htjeli udovoljavati gornjim odredbama, nakon čega je i u ovom pogledu postignut prilično dobar uspjeh, što se može ustanoviti iz činjenice, da su mnoge i mnoge glavnice već gruntovno osigurane — a i da se sada nalazi u pohrani vakufsko-mearifске centralne blagajne u glavnica samostalnih vakufa preo 356.000 K.

Osim toga jedan dio naplaćenih glavnica nalazi se u pohrani raznih muslimanskih novčanih zavoda u provinciji.

Ovakim uređenjem glavnica samostalnih vakufa osiguraće se njihovo povećanje u buduće, jer će biti isključena mogućnost da i najznačajniji iznos postane neutjeriv, dočim će glavnice rasti postepeno novim uvakufljenjima i nabavom novih nekretnina.

Vakufske bekaje. Nenaplaćeni prihodi samostalnih vakufa iznašaju preko 300.000 kruna. Ove su bekaje narasle na ovoliki iznos pored mnogobrojnih dosadanih otpisa u prvom redu stoga, što se prije nije poduzimalo gotovo ništa, čime bi se njihova naplata pospješila. U prvim godinama autonomne uprave otpočelo se je raditi sa uređenjem bekaja. Nu ovaj se rad morao naskoro prekinuti usljed poteškoća, koje su nastale u početku rata.

Pošto se konac rata ne može predvidjeti, te pošto se bekaje ne bi smjele i nadalje ostaviti u neuređenom stanju saborski je odbor usprkos pomanjkanja kancelarijskog personala upotrijebio sve sile, te je započeti rad u ovom pogledu nastavio u još intenzivnijoj mjeri u početku godine 1917. U tu je svrhu preduzeto posebno uredovanje za naplatu svake pojedine bekaje.

Rezultat je ovoga rada prema do sada prispjelim izvještajima povjerenstva povoljan, jer je znatan dio bekaja već naplaćen. Ostatak će se utjerivih bekaja što prije naplatiti ili u-

tužiti. Samo će se morati čekati svršetak rata za naplatu onih bekaja, čiji se dužnici nalaze u vojništvu.

Uvakufljenja i vasijeti. U ovoj je godini dozvolio saborski odbor 72 uvakufljenja i vasijeta, od kojih se odnosi 46 na uvakufljenje u gotovu novcu u iznosu od 28.198 K 26 h, a 26 na uvakufljenja u nekretninama u vrijednosti od 172.680 K, ukupno 200.878 K 26 h.

Nakon što je izvješće pročitano, uzima riječ banjalučki muftija

Kurt: Lani sam interpelirao glede glavnica zašto se povlače u centralnu blagajnu, jer su mi se u Dubici i u Prijedoru prituživali, da se vakufske glavnice povlače u centralnu blagajnu u pohranu i od tih glavnica murabeha ne daje se u namijenjenu svrhu. Neki mi je hadžija govorio, da je dao dvi-tri stotine kruna za poboljšanje imamske plaće, ali je ta svota poslana u centralnu blagajnu, pa imam ne dobiva od te murabehe ništa.

Direktor: Glavnice se povlače i pohranjuju u centralnu blagajnu, a murabeha od istih preračunava se na conto dotičnih vakufa i koncem svake godine će se prirasla murabeha kao prihod dotičnog vakufa slati mutevelijama, da je potroše u namijenjene svrhe. Time će biti kako glavnica tako i murabeha osigurana i dotični šartovi ispunjavati će se sigurnije pa makar i u manjem iznosu.

Maglajlić: U Gračanici su mi pokazivali okružnicu, kojom je naređeno, da se povlače glavnice i prituživali su mi se, da murabeha na glavnice, koje će se pohraniti u centr. blagajnu neće donositi murabehe onoliko, koliko bi donosile kada bi se strankama sa 10% na murabehu izdavale; time se ne mogu vakufske potrebe podmirivati.

Direktor: Do nekoliko mjeseci izdali smo opet okružnicu povjerenstvima, da nastoje da se za ubrane glavnice kupe koristonosne nekretnine ili sagrađe koristonosne zgrade, koje će više donositi nego što donosi murabeha, pa time će se onda i veći prihod postići.

Maglajlić: Meni su pokazivali zadnju okružnicu, koja je u tom pogledu izdata, ali toga u njoj nema.

Direktor: Donijeti ćemo obadvije okružnice, pa će se moći vidjeti. (Mufetliš donosi po jedan exemplar okružnica iz kojih se potvrđuju tvrdnja direktora.)

Halilbašić: Kada smo kod tih glavnica, imam istaknuti, da je pred saborski odbor dolazilo i novih uvakufljenja glavnica sa šartom, da se ta glavnica sa 10% na murabehu iz daje uz gruntovno osigurnje i mi smo u sborskom odboru i takva uvakufljenja proti ovom principu dozvoljavali, pa s toga neka i sabor o tom koju reče.

... **Predsjednik:** Taj je šart mulga.

Halilbašić: Iz Cazina posve mnogo dolazi uvakufljenja glavnica pa makar i u malom iznosu i to je zasluga predsjednika cazinskog povjerenstva Sofića, pa ja predlažem, da mu se od sabora dade priznanje. (Usvaja se.)

Predsjednik: Ima li tko od gospode šta reći o pročitanoj izvješću?

■ **Maglajlić:** Ovo je izvješće nama na brzu ruku ovdje pročitano i ne možemo odmah o istom ništa govoriti.

Hadžić: Neka se primi tako, da je samo pročitano

Prima se na znanje, da je pročitano.

Direktor: Sada dolazi na dnevni red proračun centralne zaklade za 1918. godinu, ali prije nego se upustimo u raspravljanje proračuna imam istaknuti, da je ovdje predlog saborskog odbora glede ratnih doplataka, činovnicima i službenicima ureda vakuf-mearif, sab. odbora i mualimima mektebi iptidajia.

(Čita predlog koji glasi).

»Najveći teret rada i napora u našoj autonomnoj upravi na legjima je činovnika vak. mear. sb. odbora i mualima mektebi iptidajia.

Kroz cijelo vrijeme prinuđeno je naše činovništvo da radi po 8 sati dnevno, što nije slučaj, ni kod kojeg drugog ureda. Vrlo često mora naše činovništvo da radi i preko tog i onako pre-golemog broja uredovnih sati više i po 2 pa i po 3 sata dnevno, samo da ne bi zapela kola u tako razgrananoj vakufsko-mearifskoj upravi, jer se i danas 11 službenika iz ureda vakuf sko-meanifskog saborskog odbora nalazi u vojsci, pa skorom sav njihov posao mora snositi zaostali mali broj službenika.

Kakav je teret mu'alima mektebi iptidajia lahko je pojmiti kad se zna, da pred njih dolaze djeca, koja u najviše slučajeva ne donose sobom gotovo nikakva kućnog odgoja, nego je dužnost mualima da uz najveći napor zasadi u tu našu djecu klicu uljudbe j islamnijeta. Kakvo je stanje tih naših činovnika i mualima, od kojih tako mnogo tražimo?

Berivo činovništva vakufsko-mearifskog saborskog odbora bilo je i u normalna vremena daleko ispod beriva državnih i drugih činovnika, a odgovornost mnogo teža, jer osim vakufsko-mearifskog direktora, sab. odbora i sabora drži i svaki musliman Bosne i Hercegovine, da ima pravo prigovoriti vakuf, mearif. činovniku i za najmanju sitnicu.

Beriva mualima treba u najmainju ruku mjeriti prema berivima učitelja nar. osn. škola, pa kakav se pokazuje razmjer? Beriva mualima ne iznose ni jednu trećinu beriva učitelja nar. Osn. Škola. Tako žalosno stanje naših činovnika i mualima bilo je u normalna vremena, a kako je tek sada?!

Uz današnju kolosalnu skupoću i nestašicu životare ti naši službenici uz ista beriva, kao i u normalno vrijeme, kad je bio metar dosta dobra platna 50 helera, za što treba sada platiti 20 K-

Činovnici vakufsko-mearifskog sab. odbora, ti neposredni. representanti bogate, vakufske institucije zaduženi su i moralno i službeno da i svojom vanjštinom u saobraćaju sa društvom ne budu na ruglo i sramotu te naše institucije. Dužni su se odijevati dostojno institucije, koju reprezentiraju, a dužni su se i nahraniti bar toliko, da mogu očuvati svoje zdravlje i energiju, koja im je potrebna, da mogu udovoljiti dužnostima, koje se od njih traže.

A je li to sve moguće uz beriva, koja su bila i u normalna vremena nedostatna, a koja su, evo, i za trogodišnje ratno vrijeme ostala ista, netaknuta?

Država i sve druge institucije i poduzeća pomogli su svojim službenicima u svakom nezgodnom času ovih tako teških vremena; dali su im skuparinske doplatke, familijarne doplatke, evakuacione doplatke i prinose za svako dijete u familiji. Pomagali su im svakom prilikom čak i izvanrednim unapregjenjima, te su im u najzadnje vrijeme povisili plaće za 100%, a osim toga povišenja dali su im obaška mjesečne doprinose za supruge i za svako dijete.

Jedina pomoć, koja je vakufsko-mearifskim službenicima i mualimima pružena u ovo 3 i 1/2 godine jest jednokratna potpora u iznosu dvomjesečne, odnosno jednomjesečne plaće, koju je vakufski sabor prilikom lanjskog zasijedanja podijelio. Ta nezatna pomoć u tako dugom razdobju od 3 i 1/2 goine prsnula je, što se veli kao kap vode na vreću sač, te se gotovo nije moglo osjetiti kakvo olakšanje ovog tegotnog stanja.

Uvažujući ove gore istaknute okolnosti zaključio je vakufsko-mearifski saborski odbor jednoglasno: 1. da se svim činovnicima i službenicima mektebi **iptidajia**, koji su prije 1. januara 1917. u službu vakufsko-mearifске autonomne uprave imenovani i koji se dne 1. januara 1918. u službi nalaze — dade jednako-

kratna potpora u iznosu njihovih polugodišnjih beriva; a onima, koji su poslije 1. januara 1917. ti vakufsku autonomnu službu imenovani, a koji se 1. januara 1918. nalaze u službi, da vakuf, mearif. saborski odbor, dade po svojoj uvigjavnosti srazmjerno neku pripomoć. 2. da se ta potpora isplati najednom, odmah, nakon što to visoki sabor zaključi, iz conta separata temeljne vakufske glavnice. Vakufsko-mearifski saborski odbor je zaključio, da se ta potpora isplati iz conta separata temeljne vakuf glavnice iz toga razloga, što je vakufska autonomna uprava primila od stare uprave tu glavnica sa iznosom od 212.621.76 K, a za sedam godina vakufske autonomne uprave porasla je ta glavnica osim unpregjenja centralnog koristonosnog imetka na iznos od 1,395-729.01 K. Ovaj vanredno povoljni uspjeh od 1,183.107-25 K postignut je svakako dobrim gospodarenjem i štednjom, pa je sasvim pravo, da se ta potpora isplati sa tog conta, jer glavna tendencija temeljnih glavnica i jest svagdje ta, da se sa istom u najgorim slučajevima može pomoći a da je to najteže vrijeme nastupilo sada u pravom smislu te riječi, to je izvan svake sumnje. I privatnici u ovim teškim vremenima troše svoje uštede, a ako nemadu ušteda, rasprodaju pojedine svoje objekte vlasništva, da se u ova u historiji najteža vremena prehrane. Narodna poslovice veli: »Štedi bijele pare za crne dane«. Mi smo te bijele pare štedili i naštedili za lijepih, mirnih vremena, pa je pravo i dužnost je, da se u ovim najcrnjim danima pomogne svojim službenicima. Po ovom predlogu potrošilo bi se iz conta separata temeljne glavnice po prilici 150.000 K.

Vakufsko-mearifski sab. odbor moli visoki sabor, da ovaj predlog uvažiti blagoizvoli.

Predsjednik: Ja bih bio za to u principu, ali da se razmjerno po nekom mjerilu to razdijeli, naime da se veći postotak dadne onim, koji su manje plaćeni, a manji postotak da se dade onim, koji imadu veću plaću.

Sulejmanpašić: Neka se dade neka pripomoć i sibjan mualimima.

Direktor: Onda bi suvišan teret bio centralnoj zakladi, a sibjan mualimi ne biše dobili nikakva iznosa, koji bi se mogao nazvati potporom.

Kurt: Ja bih bio za to, da se izabere jedan odbor, pa neka ispita po računima, pa da se prema njegovu predlogu i sibjan mualimima dade.

Le me š: Gospodo! Neka se usvoji u cijelosti predlog saborskog odbora, a neka se odustane od procentualnog podjeljivanja.

Halilbašić: Neka se odvoji 50% što otpada na činovničke plaće saborskog odbora od onih, što otpadaju na mualimske plaće, pa nek se onda procentualno razdijeli.

Predsjednik: Neka nam naše računovodstvo do sutra izračuna da se ova svota razdijeli procentualno ali da službenici, koji su manje plaćeni dobiju veći postotak, a oni, koji su bolje plaćeni da dobiju manji postotak.

Nakon podulje debate sabor usvaja predlog gosp. predsjednika.

Predsjednik: Ovo 150.000 K, koje ćemo isplatiti kao potpore službenicima, neće doći u proračun za 1918. godinu, nego samo u zaključni račun?

Direktor: Pošto će se ovo isplatiti iz conta separata temeljne glavnice, to u proračun ne dolazi, nego će se taj izdatak iskazati u zaključnom računu za godinu 1918.

Sada dolazi proračun centralne vakufsko-mearifske zaklade za 1918. godinu.

Kod pokrića ostale su iste stavke samo je stavka murabeha na glavnica predvigjena veća za 15,000 K i desetinski paušal za 5735 K,

Direktor obrazlaže ovdje zašto su ostale druge stavke. Veli, da su te stavke doprinosi od pojedinih vakufa za uzdržavanje medresa i mektebi iptidajja, pa da se ove stavke ne mogu ustanoviti sve dotle, dok se proračuni dotičnih vakufa ne ustanove.

Prima se na znanje.

Dolaze sada na dnevni red potrebe i čita se naslov I. proračuna: ured. sab. Odbora.

Na ovom naslovu prema lanjskom povišene su ove stavke: plaća direktora za 800 K, plaća tehničkog asistenta za 100 K, dnevnice pisara za 7-000 K, odijelo podvornicima za 210 K, potreba ureda i pisarne za 3.000 K, i potpore službenicima za 500 K.

Ovdje se iznosi molba Mustafe Jerlagića, koji je još u prošlom zasijedanju molio da se imenuje kancelistom, ali pošto je molba podnesena nakon što je proračun odobren, to je saborski odbor nije mogao ni peporučiti, nego to sada čini.

Sabor usvaja, da se Jerlagić imenuje kancelistom sa plaćom od 1.200 K i doplatkom od 480 K.

Sabor prema tomu usvaja nasl. I, sa cjelokupnom potrebom od 83-180 K.

Direktor zatim referiše, kako je Mula ef. Hadžialić upravitelj računovodstva molio da se imenuje tajnikom, jer je to mjesto, kako je poznato, upražnjeno. Budući da ne uvigja podesnim, da se mjesto upravitelja računovodstva uprazni, predlaže, da se molba odbije, što sabor jednoglasno usvaja.

M u f e t t i š iza toga čita dva brzojava. Bihački muftija javlja, da je zapriječen doći u sabor, a Rešidbegović iz Gračanice da je zapriječen prisustvovati sjednicama za 6 dana, što sabor prima na znanje.

Iza toga predsjednik zaključuje sjednicu u 12 sati o podne i uriče sljedeću za sutra u 9 sati do podne sa dnevnim redom: nastavak rasprave o proračunu za 1918. god. ' . . .

II. sjednica od 24./XII. 1917.

Predsjednik otvara sjednicu u 9 sati prije podne i konstatira, da je prisutno 19, a odsutno 13 članova.

Čita se zapisnik prošle sjednice, koji se bez primjedbe ojevroljuje.

Direktor iznosi rezultat obračunavanja ratne pripomoći, za koju je u jučerašnjoj sjednici zaključeno, da se dade činovnicima i službenicima vakuf, mearif. sab. odbora i mualimima mektebi iptidajja te predlaže, da se dade mualimima, koji imadu beriva do 300 K — 70%, od 301 do 414 K — 60 %, od 415 do 660 K — 60%, a preko 660 K — 40% od njihovih beriva. Činovnicima i službenicima vakuf, mearif. sab. odbora, koji imaju beriva do 2.400 K — 60%, od 2.401 do 4.500 K - 50%, od 4.501 do 6.000 K - 40%, a preko 6.000 K 30%.

Da se ova ratna potpora mogne isplatiti u gornjim postocima, potrebna je svota po prilici od 162.000 K.

Pošto će mualime, čija beriva refundiraju pojedini samostalni vakufi centralnoj, vakufskoj zakladi i ovu jednokratnu ratnu pripomoć refundirati, u koliko im sredstva budu dosizala, to će svota od 155.000 K, koja je u jučerašnjoj sjednici u ovu svrhu votirana biti po prilici dostatna za isplatu ove pripomoći.

Jednoglasno se usvaja predlog **direktora** time, da se ova pripomoć isplati onima, koji su imenovani u vakuf, mearif. službu prije 1. januara 1917., a budu se nalazili u toj službi 1. januara 1918.

Onim pak službenicima, koji su poslije toga stupili u službu. podijeliće vakuf, mearif. sab. odbor po svojoj uvigjavnosti od govarajuću pripomoć.

Ovu pripomoć isplaćuje v. tn. centr. blagajna 1. januara 1918. na jedanput, a zaračunaće se na konto separata temeljne vakufske glavnice.

Numanagić (muftija) pita kakva će se pripomoć dati imamima.

Kurt (muftija) predlaže, da se izabere jedan odbor, koji će stvar prošudirati i donijeti predlog.

Hadžić zagovara ovaj predlog.

Direktor veli, da je odbor suvišan, jer svima članovima, koji imadu volju da se informiraju, stoje na raspolaganje knjige, prostorije i činovnici, pa mogu kadgod hoće sastati se i informirati se o stvari (Odustaje se od Kurtova predloga.)

Sulejmanpašić predlaže, da se službenicima sam. vakufa, koji su musaid daje prapomoć od slučaja do slučaja.

Direktor objašnjuje, da se može znati istom koncem godine, pri zaključnom računu, koji je vakuf musaid da pripomoć dade.

Kurt primjećuje, da ima povjerenstava, koja neće da predlažu molbi službenika samostalnih vakufa za pripomoć i navagja jedan taki slučaj iz Banja Luke.

Direktor: Ako hoćete da se o tom povede kontrola, ured će v. m. sab. odbora pozvati jednom okružnicom sva povjerenstva, da predlože one vjerske službenike samost. vakufa, koji su musaid, da dadnu pripomoć, te će se prilikom ispitivanja računa upitati povjerenstvo koje ne bude predložilo za razlog zašto nije predložilo podjeljenje pripomoći.

Usvaja se predlog direktorov.

Predsjednik stavlja na dnevni red raspravu o naslovu II. proračuna (sabor i saborski odbor.)

Lemeš veli, da se sa postojećim dnevnicama od 15 K ne može izaći nakraj, te da se mora iz vlastitog džepa još mnogo potrošiti. Tvrdi, da je prilikom lanjskog zasjedanja morao potrošiti još svojih 500 K pa predlaže povišenje dnevnica sa 15 na 20 K.

Hadžić predlaže da se dnevnicke odmjere sa onolikim iznosom, sa kolikim se danas može proći- Veli, da treba za ručak 8 K a isto toliko i za večeru.

Kurt nije za povišenje dnevnica.

Maglačić (muftija) takogjer nije za to; on veli, da treba ovdje pokazati hatnijet.

O dnevnicama se razvija živahna debata, u kojoj više članova učestvuju.

Predsjednik, poimeničnim glasanjem ustanovljuje da je većina članova za povišicu i zaključuje se povišenje dnevnica članovima sabora i saborskog odbora od 15 na 20 K.

Naslov II. proračuna usvaja se ovako: putni troškovi i dnevnice sabora 11.200 K i izvanredni troškovi sabora i sabor, odbora 1.000 K.

Predsjednik stavlja na dnevni red naslov III. proračuna (potrebe kot. vakuf, mearif povjerenstava) i pita g. g. članove imali koji šta primjetiti u tom pogledu. Pošto se niko ne javlja za riječ, prelazi se na čitanje pojedinih stavaka ovog naslova.

Ovaj naslov odobren je sa ukupnim iznosom od 56.953 K (prema lanjskom od 47.989 K; više dakle za 4.964 K). Povišene su ove stavke: nabava tiskanica za 1.900 K, plaća podvornika u Banjaluci za 240 K i uredski paušal za 80 K. U BiHac: plaća poslovođe za 280 K i paušal za 50 K. U Bileću: plaća podvornika za 20 K i paušal za 20 K. U Brčkom: plaća podvornika za 80 K i paušal za 50 K. U Bjeljini: plaća poslovođe za 120 K, paušal za 30 K i plaća podvornika za 30 K. U Bugojnu: plaća poslovođe za 60 K, podvornika za 40 K i paušal za 60 K. U Cazinu: plaća podvornika za 40 i paušal za 50 K. U Čajniku: plaća podvornika za 30 K i paušal za 20 K,

a inspekcioni se troškovi reduciraju za 40 K. U Bos. Dubici: plaća poslovođe za 60 K, podvornika za 30 K i paušal za 40 K. U Foči: plaća poslovođe za 60 K. i uredski paušal za 40 K. U Duvnu: paušal za 20 K. U Fojnici: paušal za 20 K, a, smanjuju se inspekcioni troškovi za 10 K. U Gračanici: plaća poslovođe za 200 K, plaća podvornika za 60 K i paušal za 40 K. U Bos. Gradiskoj: plaća podvornika za 30 K. U Ključu: paušal za 20 K. U Konjicu: paušal za 20 K. U Bos. Krupci: paušal za 40 K. U Livnu: paušal za 30 K, a ukida stavka za inspekcione troškove koja čini 30 K. U Ljubuškom: paušal za 20 K. U Mostaru: plaća poslovođe za 100 K, plaća podvornika za 120 K, ured. paušal za 160 K i inspekcioni troškovi za 300 K. U Nevesinju: plaća poslovođe za 40 K. U Bos. Novom plaća poslovođe za 80 K, paušal za 40 K i uvagja se nova stavka sa 60 K za plaću podvornika. U Bos. Petrovcu: plaća poslovođe za 100 K, plaća podvornika za 60 K, paušal za 60 K, te se povisuje stavka za nabavu namještaja za 50 K. U Prijedoru: plaća poslovođe za 120 K, plaća podvornika za 20 K, paušal za 60 K. U Prnjavoru: paušal za 20 K. U Rogatici: plaća poslovođe za 40 K, plaća podvornika za 40 K, ured. paušal za 40 K i unesena nova stavka od 150 K za nabavu namještaja. U Sarajevu: plaća poslovođe za 340 K, plaća I. pisara za 160 K, plaća II. pisara za 120 K, plaća podvornika za 100 K i paušal za 100 K. U Srebrenici: paušal za 30 K. U Stocu: plaća poslovođe za 60 K i paušal za 20 K. U Tešnju: paušal za 20 K.) U Travniku: plaća poslovođe za 400 K. U Trebinju: plaća poslovođe za 60 K. U Tuzli: plaća podvornika za 120 K, paušal za 120 K. Nadalje je odobreno za tuzlansko povjerenstvo: 600 K kao honorar za izvanredne pisarničke poslove, 800 K za pisači stroj i 100 K za nabavu namještaja. U Visokom: plaća poslovođe za 120 K, plaća podvornika za 80 K i paušal za 50 K. U Višegradu: plaća poslovođe za 60 K. U Vlasenici: paušal za 20 K. U Zenici: plaća poslovođe za 180 K, plaća podvornika za 60 K i paušal za 30 K. U Zvorniku: plaća poslovođe za 120 K i plaća podvornika za 40 K te je povišena jedna stavka od 50 K za nabavu namještaja.

Predsjednik za tim stavlja na dnevni red raspravu o naslovu IV. proračuna (medrese) i predlaže, da se rasprava o Okružnoj medresi odgodi do sutra, jer da ima neke spise u pogledu te medrese, koji su pri raspravi potrebni, donijeti. Predlog se usvaja.

Nastavlja se rasprava o drugim medresama. Kod stavke „nagrade i potpore muderisa“ predlaže predsjednik, da se u ovu svrhu odobri veća svota nego je to u predlogu saborskog odbora predviđeno.

Referent Hajrović primjećuje, da je za 400 mualima predviđena ta stavka sa 1500 K, pa je za 20 muderisa prema tomu dosta 600 K kako se to u predlogu sab. odbora predviđa.

Hadžić: Položaj je muderisa drukčiji nego mualima.

Mesihović primjećuje, da je u jučerašnjoj sjednici bio za to, da se najprije pretrese zaključni račun, pa onda proračun. Pregledao je zaklj. račune i proračune pa je ustanovio, da se proračuni zaključuju uvijek sa deficitom, a da se u zaklj. rač. pokazuje ipak neki dobitak. Ističe vrlo loše stanje mualima i zagovara, da se traži kakav modus kako bi im se pomoglo.

Predsjednik: Tražiće se svakako nekakav modus, da im se pomogne, ali ovdje je govor o muderisima.

Halilbašić predlaže, da se muderisima dade po 200 K pripomoći iz conta separata temeljne vakuf, glavnice, jer nije pravo, da se muderisi pregju.

Predsjednik zagovara predlog Halilbašića. Sabor na to zaključuje jednoglasno, da se muderisima dade po 200 K pripomoći iz conta separata temeljne vakufske glavnice,

a onim, koji su plaćeni iz samostalnih vakufa, da se ta pripomoć isplati iz sredstava istih vakufa u koliko su musaid, a što ne dotiče, isplatiće se iz istog conta. Ako kod kojeg samost. vakufa ne budu sredstva musaid za isplatu ove pripomoći, imade se isplatiti takogjer iz sredstava temeljne vakufske glavnice.

Naslov IV. proračuna (medrese) osim Okružne medrese odobrava se sa ovim preinakama prema prošloj godini: Stavka „potrebe medresa“ smanjuje se za 3500 K. Za Cazin se odobrava 1000 K u ime popravka medrese. Paušal medrese u Foči povisuje se za 20 K. Paušal medrese u Fojnici povisuje se za 30 K i za istu medresu odobrava se 360 K za honorar učitelju elementarnih svjetovnih predmeta. Paušal medresa u Konjicu povisuje se za 50 K i odobrava se za honorar učitelju svjetovnih elementarnih predmeta 360 K. Paušal medrese u Visokom povisuje se za 30 K.

Halilbašić: čuo sam, da se u visočku medresu primaju djeca, koja su za mektebi iptidaiju, pa se time pravi konkurencija istima.

Predsjednik: Muftijski tajnik inspirirao je spomenutu medresu, pa je zaista ustanovio, da se to čini, s toga je muderisu naregjeno da u buduće to više ne radi.

Halilbašić: Povjerenstvo u Visokom traži vjeroučitelja za „muslimansku djecu, koja pohagjaju franjevačku gimnaziju. Ja bih bio za to, da se traženih 500 K votira i da se time posveti više pažnje toj djeci. Samo taki vjeroučitelj za spomenutu gimnaziju mora da imade i svjetske naobrazbe.

Predsjednik: Ja sam u toj stvari intervenirao kod vlade, pa mi je odgovoreno, da je ta gimnazija privatni zavod i da se vlada ne može miješati, ali obzirom na moje poznanstvo sa provincijalom, koji tom gimnazijom upravlja, moguće je, da bi narm se dozvolilo postaviti jednog vjeroučitelja.

Sulejma npašić predlaže, da se votira 1000 K i to i za jezuitsku gimnaziju u Travniku, jer nije pravo ni muslimansku djecu, koja pohagjaju ovu gimnaziju pustiti bez vjeronauke.

Sabor zaključuje, da se kao honorar za predavanje vjero nauke muslimanskoj djeci, koja pohagjaju franjevačku gimnaziju u Visokom i jezuitsku gimnaziju u Travniku votira svota od 1000 kruna.

Predsjednik na to stavlja na dnevni red raspravu o naslovu V. proračuna (darul-mualimin).

Direktor čita istom prispjeli predlog ulema međzliisa u pogledu darul-mualimina.

1. Predsjednik predlaže da se muderisu Berberoviću poboljša plaća, jer da je isti vrlo slabo plaćen.

Pošto se ustanovljuje, da je muderis Berberović plaćen iz vakufa Gazi Husrevbegova i da je podnio molbu za povišenje plaće, koja će se riješiti prilikom rasprave o proračunu istog vakufa, to se čita naslov V. proračuna (darul-mulimin) i odobrava sa ovim preinakama prema prošloj godini: Povisuje se plaća ekonomu i učitelja (prije upravitelja), za 2260 K plaća učitelja (prije I. mualim) za 2740 K. Nadalje ukida se stavka 3, plaća učitelja, koja je činila 2970 K, a mjesto ove usvaja se stavka honorirani učitelji, koja čini 2000 K. Zatim je unesena nova stavka od 250 K za učitelja higijene i napokon je reducirana za 500 K stavka pripomoć najsiromašnijim učenicima I. razreda i povišena stavka paušala za 150 K. Prema tome je ovaj naslov za godinu 1918. povišen za 3930 K.

Predsjednik zatim stavlja na dnevni red raspravu o naslovu VI. proračuna (mektebi iptidaija).

Proračunski referent čita osnovu proračuna mektebi iptidaija. I ovdje ćemo navesti samo promjene, koje su učinjene prema prošloj godini; ostalo ostaje kao i prošle godine.

Povišena je stavka za supstitucije bolesnih mualima za 500 kruna, elementarne štete i drugo za 1000 K.

Povisuje se za 50 K paušal mektebi iptidaija u Donjem Šeheru (kot. Banja Luka). U Gornjem Šeheru: ukida se stavka za kiriju od 480 K, a paušal se povisuje za 40 K. Kod ove mektebi iptidaije zaključuje sabor, da se IH. mualim Ali ef. D e l i ć unaprijedi za II. mualima na žen. mekt. iptid. u Ili-džama. U Gazanferbegovoj mahali na muškoj mektebi ipti- ; daiji povisuje se paušal za 30 K. U Gazanferbegovoj mahali na ženskoj mektebi iptidaiji povisuje se paušal za 30 K. U H i s e t i m a povisuje se paušal za 20 K, a otpada stavka za nabavu namještaja od 100 K. U I l i d ž a m a povisuje se paušal i unosi se nova stavka za II. mualima od 660 K, kako je to rečeno kod mektebi iptidaije u Gornjem Šeheru.

U Branzanom Majdanu povisuje se paušal za 20 K. U V r b a n j i povisuje se paušal za 20 K.

P r e d s j e d n i k zaključuje sjednicu u 12 sati o podne i zakazuje slijedeću za 25. decembra 1917. u 9 sati prije podne sa dnevnim redom: Nastavak rasprave o proračunu centralne vakufsko-mearifске zaklade.

Udruženje niuaimea. Kako je u zadnjem broju »Bisera« javljeno, da će sarajevski mualimi, održati još jedan sastanak glede sporazuma za daljni rad oko osnutka udruženja, to Vam. g. urednice evo sada javljam, da je taj sastanak ovih dana za ista održan.

Mehmed ef. Alibegović nas je izvijestio, da je odziv mualima upravo sjajan. Prispjelo mu je oko 200 što pisama i karti, što brzojava. U svima se tim odzivima najoduševljenije pozdravlja akcija i bodre se pokretači, da ne malaksaju u svom »spasonosnom poduzeću« — tako ga provincijalni mualimi nazivaju- Pošto se je ustanovilo, da je vruća želja svtju mualima da se organiziraju, to se je prešlo na samu stvar. Pročitana su preudešena pravila bivšeg mualimskog udruženja i zaključena, da se ista prepisu i predlože zemaljskog vladi na odobrenje. U tu svrhu izabran je osnivački odbor od četiri lica i to: Mehmed ef. Alibegovića, Mehmed ef. Poilića, Hafiz Hasib ef. Fazlića i Hafiz Asim ef. Sirce. Ovi su izmegju sebe izabirali za predsjednika M. Alibegovića.

Odustalo se je od sazivanje skupštine za pretres i sastav pravila, jer to iziskuje silne troškove za mualime iz provincije, koji bi morali za kratko vrijeme da dogju dva puta, a to je za mualime u današnje vrijeme ništa manje nego uništenje. S toga ovaj osnivački odbor podnosi pravila zem. vladi na odobrenje i čim budu odobrena, odmah će se preći na pripreve oko saziva konstituirajuće glavne skupštine, koja će se uz ljetosnje ferije sazvati, jer se osnivački odbor nada, da kod vlade neće biti nikakovih smetnja i da će pravila ubrzo biti odobrena.

O uspjehu i daljnjem taku rada osnivački će odbor stalno obavješćivati pokrajinske mualime.

Učesnik.

Braćo Muslimani! Potpomozite dobrotvorne institucije: „Gajret“, „Merhamet“ i »Sirotište«.

Književnost.

Kalendar „Vakat“ za godinu 1336.

Iskorišćujući naš nemar drugi su se pobrinuli, pa su nam priredili dva »Muslimanska kalendara«. Naime naklada knjižare Daniela i A. Kajona u Sarajevu *izdala* je dva kalendara za muslimane i to »Vakat« i »Zeman« za 1336. Godinu.

Koliko u tim kalendarima ima književne vrijednosti, ostavljamo vještijiim, koji su pozvani, da svoju reknju. Mi ćemo se samo osvrnuti na jedan stavak u članku »Nešto o pokapanju mrtvacu i čuvanju groblja« od fra Nedjeljka Dugonjića—Vrhovčića, što je oštampun u napomenutom kalendaru »Vakat«.

Pošto je pisac u svom članku naveo neke običaje o opremanju i ukopavanju mrtvacu kod starih Indijanaca, Perzijanaca, Židova, Grka, Rimljana, pa se u kratko dotakao i običaja prvih kršćana, onda je te običaje kod muslimana prikazao ovim riječima:

»M u h a m e d a n c i najprije opera mrtvacu, a onda ga zaviju u crno platno i polože u smaduk. Nad njim se mole, a komšije dolaze da gledaju. Oko glave mu omotaju turban. Dok grobar iskopa grob, dolaze žene i plaču nad mrtvacem. Na pokopu ide naprvo Imam, a za njim nose četvorica lijes, za njima narikače, roblje, konji i vojska. Kad sproved dogje na brdo, lijes odlože na zemlju i Imam čita molitvu. Tada se izvadi lješina i u jamu položi, a prije toga bace zemlju u grob. Mrtvacu pokriju trenicama u obliku sanduka. Još nosioci bace 3 šake zemlje i vraćaju se kući. Žene često dolaze muževima na grobove, donose jelo i zovu prolaznike, da se mole za pokojnog«.

Od kuda je mogao doći onaki opis, koji se ni malo ne podudara sa običajima koji vladaju u, Bosni pa ni onim u Turskoj i Arabiji, kako se raspisamo kod onih, koji su bili na istoku. Valjda je gosp. pisac našao u kakvoj knjizi kakova »orijentalistek«. Ako je on to gdje našao napisano, trebao je, da to ispita, u koliko tude ima istine i točnosti, a može on to uvijek lahko učiniti kao domaći čovjek, prema kojem ne stoje muslimanski običaji za kineskim zidom. Da gosp. pisac, kada kojim danom pogje u čaršiju, upita: prvog kojeg sretne od muslimana, svaki bi mu dao tačnijeg obavještenja.

S drugu stranu pak pošto taj optis ne odgovara običajima koji kod nas vladaju, ako u opće ima na svijetu megju muslimanima ono i onom slično, trebao je g. pisac navesti gdje je, a i navesti izvor, odakle je to uzeo. Pošto to pisac nije učinio, nego je generalizirao, to znači da on misli da je to opći običaj kod opremanja mrtvacu kod muslimana. Da se vidi koliko tude ima ispravnosti navešćemo nekoliko primjedbe i usporedbe: Kad se mrtvac okupa, zamota se u bijelo platno, a ne crno. Tijelo se ne polaže m s a n d u k nego na tabut, koji nije natkriven miti dubok nego okolo njega ima prvaz kolik jedan pedalj visok. Glava se ne omotava turbanom. (Kao da je Turčin i kad je mrtav sa turbanom).

Žene ne učestvuju kod pokoravanja, a po tom i ne plaču nad mrtvacem. Imam ne ide naprijed pred lijesom, nego kao i svaki drugi čovjek u pratnji džezaze pomiješan sa svijetom. Narikače, roblje, konji i vojska takogjer ne idu za džezazom. U nas ništa toga neima, niti je bilo. Jedino, kazuju, da u Egiptu imadu narikače. Nu n nas pa ni u Turskoj ni toga nema. Takogjer nije naš običaj da se nosi jelo na grob.

Zaista je teško naći u manje redaka više netačnosti, nego što je u ovom odlomku o muslimanskom običaju kod pokopavanja mrtvacu.

Nas ne vrigja ovaj krivi prikaz, nego se čudimo, kako maže ozbiljan čovjek davati javnosti podatke, koji su oprečni prema činjenicama. I kad bi to bio kakav stranac, opet bi se moglo reći, da su ga drugi zaveli. Ali čovjek iz našeg naroda,

koji je u trajnom doticaju sa svojim sugragjanima muslimanima, da ovako piše zaista je čudnovato.

Pa kad se ovaka prikazuje ono što se može svojim očima vidati i informirati se svaki dan, daj mi kaži koliko ima tačnosti u ostalim saopćenjima, sto ih gosp. pisac izlaže?

Samo su tri izraza u ovom odlomku, za koje nam nije pravo: Izraz »Muhamedanci« već je i službeno pa i u našoj štampi zamijenjen sa izrazom »Muslimani«. U stavci: »Tada se izvadi lješina i u jamu položi«. Pijetet i prema našem preminulom traži, da se kaže »mrtvo tijelo« a ne lješina, a isto tako mjesto jama da se reče: grob, raka, mezar. Gosp. pisac se je služio izrazom »lješina« podosta, ali ne i kod prikazivanja kod kršćana i jevreja.

Ovo rekosmo i istakosmo ne upuštajući se u dalje raspre-danje, sa vrućom željom, da gosp. pisac bude u buduće pažljiviji na prvom mjestu, da sve što može sobom ispitati da vidi i ispita, a da se ne povodi za eventualnim podacima sumnjiva izvora; drugo vrijeme i razbor iziskuje, da se megjusobno bolje upoznajemo i zblizujemo.

Radi ovakog krivog prikaza o našim običajima mi ne preporučujemo nikom da ovaj kalendar kupi.

*

Ali budimo sami sebi iskreni, pa lojalno priznajmo: pravo je, da nam se pod firmom »muslimanski kalendar za god. 1336.« tura u ruke ovakova lektira, kad nijesmo u stanju da santi sebi od godine do godine priredimo po jedan kalendar sa valjanim štivom, podesnim za mladež i porodicu. Imamo prema svojoj okolici nešto inteligencije, nešto ljudi od pera i kalema. Eh, ama ne imamo megjusobne sloge i jedinstva. Kao što u našoj masi, tako je i u našem društvu, što pripada nauci, svaki-pojedinac živi za se: ilii što misli da ne ima sumišljenika, ili iz bojazni, da mu se drugi ne zamjere. Nu šta bilo, da bilo, to je bolest našega društva, pa ju treba liječiti.

Ni u drugih naroda ni elemenata svi ljudi jednako ne misle. A kod nas je pogotovo, nemoguće to tražiti, kad je uzgoj mladeži i naobrazba tako različita, a upliv istaka i zapada sukobljuje se preko nas. Nu svijest, da je naš opstanak uvjetovan sama složnim radom, i da je propast neminovna u protivnom slučaju, mora nas ujediniti radeći za glavnu misao zajednički, a u čemu se razilazimo pretresajući ozbiljno i bratki

Kritike se ne treba bojati, jer ne ima čovjeka savršena, koji ni u čemu ne griješi, a s drugu stranu kritika je blagoslov, koja nas popravlja. I ne valja ona zajednica u kojoj ne ima kritike. I ona zajednica, koja ju ne trpi, na putu je propasti.

Mevaizi dinijje. Kao što je naglašeno u današnjem članku »Mevaizi dinijje«, od; budućeg ćemo broja početi priopćivati vazove g. Korkuta, koji je uzeo slijedeće teme: emr bil maruf hukukul — ejtam ve dduafa, fadiletul —, ilm, fadiletul kjesb, elmušavere, hakkul veledi alal valid i elitisam bi habliilah. Te za njegove teme, a na ostalu gospodu saradnike apeliramo, da po volji izaberu teme i o tom nas obavijeste u svrhu publikovanja.

Ovo je nužno radi toga, što bi se moglo desiti da jednu temu obradi više pisaca, pa se neki, radovi ne biše mogli štampati. Ako kogod ima već obragjenu koju temu, što ju je primio na se g. Korkut, neka nas izvoli obavijestiti, kako bi g. Korkut mogao promijeniti svoju osnovu.

Čvrsto se nadamo, da ćemo od mlagjih alima do budućeg broja dobiti njihove teme, jer je predlog g. Korkuta svojevremeno naišao na odobravanje i mnogi mu bijahu obećali saradnju. Držimo, da nema povoda uskratiti te pomoći »Biseru«, jer ie čisto islamski list, pa zaslužuje pažnju kao i »Misbah«.

Rijasetu na pažnju. Begova kjutubhana u Sarajevu jedina je sad naša knjižnica i rijaset joj bijaše u neko, doba posvetio

veću pažnju. Nabavljeno je novih knjig, a i sama je knjižnica dovedena u red. Nu izgubljena je s vida jedna važna stvar. Sad se kod nas knjižnice rijetko Posjećuju i to Vršiti gotovo samo matreska taleba. Nu hafizi-kjutubov tatil mrsi ovu posjetu, budući je kutubhana. zatvorena utorkom i petkom, dakle baš u vrijeme kad taleba ima slobodna vremena za mutaleu!

To nije zgodno, jer se hafizi-kjutubu može dati tatil drugim danom, pa bi rijaset dobro učinio, kad bi odredio da se kutubhana otvara naročito utorkom i petkom, jer i sama vakufnama ide za tim, da se taleba može koristiti kutubhanom, budući odreguje, da se kutubhana ama smjestiti uz Kuršumliju. K.

Razne bilješke,

Sultan Abdul-Hamid umro- Kako: brzojavljaju iz Carigrada, 10. februara ov. god. umro je svrgnuti i zatočeni sultan Abdul-Hamid u 76. godini života. Rodio se je 1842., zasjeo je na prijesto u 1876. a svrgnut je prilikom revolucije 26. aprila 1908. godine.

11. februara bila mu je dženaza. Njegovo mrtvo tijelo doveženo je morskim putem iz Beglerbegove palače u Stare Sarajevo (Eski seralj). Džezana je klanjata u Aja Sofija džamiji, a pokop je obavljen sasvim počastima, kaje se iskazuju vladaru. Čitavim putem postavljene su čete svih vrsti oružja. Pred džezazom su išle mornaričke čete i odjeljenja pješadije, konjaništva carske garde i policije. Iza džezaze išli su prijestolonasljednik i carski prinčevi, među njima sinovi preminulog sultana, kedi, svi članovi kabineta, predsjednici i odaslanstva senata i komore, poslanici i Vojni i mornarički: atašei, članovi središnjice odbora za jedinstvo i napredak, veliki broj činovnika, poglavara vjerskih općina, generali i sila svijeta. Preminuli sultan sahranjen je u mauzoleju njegova djeda sultana Mahmuda.

Ma da je imao mnogo niaha, bez kojih u ostalom nije ni jedan tvor Božji, ipak je za svoga vladanlia učinio dosta i dobrih djela, te za to, a i kao dugogodišnjem halifi muslimana osjećamo se dužnim, da mu prilikom njegova odlaska na vijećni svijet učinimo hajr dovu po onom hadisi šerifu: »Uzkjuru mevtakjum bilhajr!« Rahmetullahi alejhi rahmeten vasial!

Reforma carigradskog sveučilišta. Kako iz Carigrada pišu, sprema se savremena reforma carigradskog sveučilišta. Ova je visoka škola osnovana godine 1856. u isto doba, kad je osnovano ministarstvo nastave, ali nije bila organizirana kao evropska sveučilišta. Sada se radi o preuredbi toga sveučilišta, kojom bi ono dobilo isti karakter, kakav imadu evropski zavodi te vrsti. — (»S. L.«)

Dvije tri „Novinama“.

Povodom članka, što je izašao u 2. br. našeg lista pod naslovom „Širenje Islama u Velikoj Britaniji“, osvrću se katoličke „Novine“ u 37. broju od 19. februara o. g. pod naslovom „Muslimani i kršćani“ na način, koji nimalo ne odgovara naobraženim ljudima. Prijete nam se „češanjem“ i „prikazivanjem (valjda Islama?) u pravom

historijskom svijetlu“ tako, da bi „Biseru“ bilo veoma vruće i u ovo zimsko doba“.

Nije nam milo, da s „Novinama“ zalazimo u jalovu polemiku, ali iako su baš novine spremne, bujrun, mi se, nimalo ne plašimo „pravog historijskog svijetla“, jer islamska historija nema baš toliko mračnih zakutaka, koliko ih imade kršćanska, resp. katolička, a niti se bojimo dašnjosti, jer se širenje Islama provagja na sasama drugi način, nego li širenje kršćanstva. U jednom i drugom slučaju možemo vedra čela otvoriti historiju i knjigu sadašnjosti, pa neka nam one svjedoče. Što se tiče prigovora, da su „pristaše. Islama veoma osjetljivi gledom na svoju vjeru“, istaknuti nam je, da nam ovo najmanje smiju prigovarati katolici, koji čak i u svojim školskim knjigama vrijetaju najveće islamske svetine. Ovo ćemo potkrijepiti činjenicom. U našim srednjim školama u Bosni i Hercegovini, koje u velikom broju pobagja muslimanska mladež, uči se još i sada Hoićeva povijest. Zna, valjda, što piše Hoić o Muhamedu a. s.? Šta biste na primjer, vi „tolerantna“ gospodo oko „Novina“, u ovom slučaju radili, kad bi se u jednoj školskoj knjizi pisalo onako o „početniku kršćanstva? I to baš u, tako reći, interkonfesionalnoj školi?

Napomenuti nam je, da ovim, kao ni svima drugim radovima, što izlaze u „Biseru“ nismo namjeravali niti namjeravamo vrijetati ičije vjerske osjećaje. U našoj vjeri izričito stoji, da Isa a. s. nije Božji sin, nego Njegov poslanik, kako smo to konstatovali i u spomenutom članku. Nu ta *k o n s t a t a c i j a* je za »Novine« »Bogumrska hula na početnika kršćanstva«. Kad bismo ibili zlobni, mogli bismo isto ustvrditi za »Novine« i reći da je po našoj vjeri »Bogumrska hula« vjerovati čovjeka, kojega je Bog poslao sa svojim zakonom, da svijet upućuje na pravi put i koji je kosd nas kao i svi ostali poslanici Božji svet, — vjerovati Bogom, jer se to protivi našem vjerovanju: da Bog *n i j e n i k o g* rodio, niti *d a j e t k o* rodio Njega. Prema logici »Novina« uvreda je za cijelo kršćanstvo što islamska vjera uopće postoji, jer ono, što se ispovijeda u islamskoj vjeri, kolidira s kršćanstvom.

Konačno se najsvečanije ogragujemo proti sumnjičenju, da naš rad ide u priloig »famojnoj politici autonomaša Šerifa Arnautovića« ili ma bilo kojoj političkoj struji, a to smo naglasili u prvom svom broju u članku »Na početku treće godine«, gdje je jasno rečeno: »Biser« će pisati u islamskom duhu, te se neće upuštati u politička dnevna pitanja, jer stojimo na stanovištu, da je našem narodu preče dušavno prosvjetljenje i usavršenje, nego li *p r a l z n a* politika, koja još jedinom budi rečeno, neće imati mjesta u našem listu.«

Ovoliko rekosmo radi razjašnjenja, ali u isto vrijeme naglasujemo, da nećemo dozvoliti da nas napada ma ko to bio. Vraćaćemo šilo za ognjilo.